

THE PALIVERSE PROJECT

Το σύμπαν της σοφίας του Βούδα

Σχόλια (Aṭṭhakathā)

Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια (Sutta Piṭaka -
Aṭṭhakathā)

5. Η συλλογή των μικρών κειμένων (5. Khuddaka Nikāya -
Aṭṭhakathā)

15. Σχόλια για το βιβλίο των ιστοριών γέννησης-2 (15. Jātaka-
aṭṭhakathā-2)

17. Το βιβλίο των σαράντα (17. Cattālīsanipāto)

PaliVerse

5. Η συλλογή των μικρών κειμένων

15. Σχόλια για το βιβλίο των ιστοριών γέννησης-2

Namo tassa bhagavato arahato sammāsambuddhassa

Khuddakanikāye

Jātaka-aṭṭhakathā

(Dutiyo bhāgo)

17. Cattālīsanipāto

521. Tesakuṇajātakavaṇṇanā

Vessantaram taṃ pucchāmīti idaṃ satthā jetavane viharanto kosalarañño ovādavasena kathesi. Tañhi rājānaṃ dhammassavanatthāya āgataṃ satthā āmantetvā “mahārāja, rañña nāma dhammena rajjaṃ kāretabbaṃ, yasmiñhi samaye rājāno adhammikā honti, rājayuttāpi tasmīṃ samaye adhammikā hontī”ti catukkanipāte āgatasuttanayena ovaditvā agatigamane agatiagamane ca ādīnavañca ānisaṃsañca kathetvā “supinakūpamā kāmā”tiādinā nayena kāmesu ādīnavam vitthāretvā, “mahārāja, imesañhi sattānaṃ -

‘Maccunā saṅgaro natthi, lañjaggāho na vijjati;
Yuddham natthi jayo natthi, sabbe maccuparāyaṇā’.

Tesaṃ paralokaṃ gacchantānaṃ ṭhapetvā attanā kataṃ kalyāṇakammaṃ aññā patitṭhā nāma natthi. Evaṃ ittarapaccupatṭhānaṃ avassaṃ pahātabbaṃ, na yasaṃ nissāya pamādaṃ kātuṃ vaṭṭati, appamatteneva hutvā dhammena rajjaṃ kāretuṃ vaṭṭati. Porāṇakarājāno anuppannepi buddhe paṇḍitānaṃ ovāde ṭhatvā dhammena rajjaṃ kāretvā devanagaraṃ pūrayamānā gamiṃsū”ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatto rajjaṃ kārento aputtako ahosi, patthentopi puttaṃ vā dhītaraṃ vā na labhi. So ekadivasam mahantena parivārena uyyānaṃ gantvā divasabhāgaṃ uyyāne kīlītvā maṅgalasālarukkhamūle sayanaṃ attharāpetvā thokaṃ niddāyitvā pabuddho sālarukkhaṃ oloketvā tattha sakuṇakulāvakaṃ passi, saha dassanenevassa sineho uppajji. So ekaṃ purisaṃ pakkosāpetvā “imaṃ rukkhaṃ abhiruhitvā etasmīṃ kulāvake kassaci atthitaṃ vā natthitaṃ vā jānāhī”ti āha. So “sādhu, devā”ti vatvā abhiruhitvā tattha tīṇi aṇḍakāni disvā rañño ārocesi. Rājā “tena hi etesaṃ upari nāsavātaṃ mā vissajjesī”ti vatvā “caṅkoṭake kappāsapicuṃ attharitvā tattheva tāni aṇḍakāni ṭhapetvā saṅikaṃ otarāhī”ti otārāpetvā caṅkoṭakaṃ hatthena gahetvā “katarasakuṇaṇḍakāni nāmetānī”ti amacce pucchi. Te “mayaṃ na jānāma, nesādā jānissantī”ti vadiṃsu. Rājā nesāde pakkosāpetvā pucchi. Nesādā, “mahārāja, tesu ekaṃ ulūkaaṇḍaṃ, ekaṃ sālīkaaṇḍaṃ, ekaṃ suvakaṇḍa”nti kathayiṃsu. Kim pana ekasmīṃ kulāvake tiṇṇaṃ sakuṇikānaṃ aṇḍāni hontīti. Āma, deva, paripantho asati sunikkhittāni na nassantīti. Rājā tussitvā

“ime mama puttā bhavissanti”ti tāni tīṇi aṇḍāni tayo amacce paṭicchāpetvā “ime mayhaṃ puttā bhavissanti, tumhe sādhuḥkaṃ paṭijaggitvā aṇḍakosato nikkhantakāle mamāroceyyāthā”ti āha. Te tāni sādhuḥkaṃ rakkhimsu.

Tesu paṭhamāṃ ulūkaṇḍaṃ bhijji. Amacco ekaṃ nesādaṃ pakkosāpetvā “tvāṃ itthibhāvaṃ vā purisabhāvaṃ vā jānāhi”ti vatvā tena taṃ vīmaṃsitvā “puriso”ti vutte rājānaṃ upasaṅkamitvā “putto te, deva, jāto”ti āha. Rājā tuṭṭho tassa bahuṃ dhanāṃ datvā “puttakāṃ me sādhuḥkaṃ paṭijagga, ‘vessantaro’ti cassa nāmaṃ karohi”ti vatvā uyyojesi. So tathā akāsi. Tato katipāhaccayena sālikāṇḍaṃ bhijji. Sopi amacco taṃ nesādena vīmaṃsāpetvā “itthi”ti sutvā rañño santikaṃ gantvā “dhītā te, deva, jātā”ti āha. Rājā tuṭṭho tassapi bahuṃ dhanāṃ datvā “dhītaraṃ me sādhuḥkaṃ paṭijagga, ‘kuṇḍalinī’ti cassā nāmaṃ karohi”ti vatvā uyyojesi. Sopi tathā akāsi. Puna katipāhaccayena suvakāṇḍaṃ bhijji. Sopi amacco nesādena taṃ vīmaṃsitvā “puriso”ti vutte rañño santikaṃ gantvā “putto te, deva, jāto”ti āha. Rājā tuṭṭho tassapi bahuṃ dhanāṃ datvā “puttassa me mahantena parivārena maṅgalaṃ katvā ‘jambuko’tissa nāmaṃ karohi”ti vatvā uyyojesi. Sopi tathā akāsi. Te tayopi sakuṇā tiṇṇaṃ amaccānaṃ gehesu rājakumāraparihāreneva vaḍḍhanti. Rājā “mama putto, mama dhītā”ti voharati. Athassa amaccā aññamaññaṃ avahasanti “passatha, bho, rañño kiriyaṃ, tiracchānagatepi ‘putto me, dhītā me’ti vadanto vicarati”ti.

Taṃ sutvā rājā cintesi - “ime amaccā etesaṃ mama puttānaṃ paññāsampadaṃ na jānanti, pākaṃ nesaṃ karissāmi”ti. Athekaṃ amaccaṃ vessantarassa santikaṃ pesesi - “tumhākaṃ pitā pañhaṃ pucchitukāmo, kadā kira āgantvā pucchatū”ti. So amacco gantvā vessantaraṃ vanditvā taṃ sāsanaṃ ārocesi. Taṃ sutvā vessantaro attano paṭijaggakaṃ amaccaṃ pakkositvā “mayhaṃ kira pitā maṃ pañhaṃ pucchitukāmo, tassa idhāgatassa sakkāraṃ kātuṃ vaṭṭati, kadā āgacchatū”ti pucchi. Amacco “ito sattame divase tava pitā āgacchatū”ti āha. Taṃ sutvā vessantaro “pitā me ito sattame divase āgacchatū”ti vatvā uyyojesi. So āgantvā rañño ācikkhi. Rājā sattame divase nagare bheriṃ carāpetvā puttassa nivesanaṃ agamāsi. Vessantaro rañño mahantaṃ sakkāraṃ kāresi, antamaso dāsakammakārānampi sakkāraṃ kāresi. Rājā vessantarasakuṇassa gehe bhuñjitvā mahantaṃ yasaṃ anubhavitvā sakaṃ nivesanaṃ āgantvā rājaṅgaṇe mahantaṃ maṇḍapaṃ kārāpetvā nagare bheriṃ carāpetvā alaṅkatamaṇḍapamajjhe mahājanaparivāro nisīditvā “vessantaraṃ ānetū”ti amaccassa santikaṃ pesesi. Amacco vessantaraṃ suvaṇṇapīṭhe nisīdāpetvā ānesi. Vessantarasakuṇo pitu aṅke nisīditvā pitarā saha kīḷitvā gantvā tattheva suvaṇṇapīṭhe nisīdi. Atha naṃ rājā mahājanamajjhe rājadhammaṃ pucchanto paṭhamāṃ gāthamāha -

1. “Vessantaraṃ taṃ pucchāmi, sakuṇa bhaddamatthu te;
Rajjaṃ kāretukāmena, kiṃ su kiccaṃ kataṃ vara”nti.

Tattha sakuṇāti taṃ ālapati. Kiṃ sūti kataraṃ kiccaṃ kataṃ varaṃ uttamaṃ hoti, kathehi me, tāta, sakalaṃ rājadhammanti evaṃ kira taṃ so pucchi.

Taṃ sutvā vessantaro pañhaṃ akathetvāva rājānaṃ tāva pamādena codento dutiyaṃ gāthamāha -

2. “Cirassaṃ vata maṃ tāto, kaṃso bārāṇasiggaho;
Pamatto appamattaṃ maṃ, pitā puttaṃ acodayi”ti.

Tattha tātoti pitā. Kaṃsoti idaṃ tassa nāmaṃ. Bārāṇasiggahoti catūhi

saṅgahavatthūhi bārāṇasiṃ saṅgahetvā vattanto. Pamattoti evarūpānaṃ paṇḍitānaṃ santike vasanto pañhassa apucchanena pamatto. Appamattaṃ manti sīlādiguṇayogena maṃ appamattaṃ. Pitāti posakapitā. Acodayīti amaccehi “tiracchānagate putte katvā voharati”ti avahasiyamāno pamādaṃ āpajjitvā cirassaṃ ajja codesi, pañhaṃ pucchīti vadati.

Evaṃ so imāya gāthāya codetvā “mahārāja, rañña nāma tīsu dhammesu tathavā dhammena rajjaṃ kāretabba”nti vatvā rājadhammaṃ kathento imā gāthāyo āha -

3. “Paṭhameneva vitathaṃ, kodhaṃ hāsaṃ nivāraye;
Tato kiccāni kāreyya, taṃ vataṃ āhu khattiya.
4. “Yaṃ tvaṃ tāta tapokammaṃ, pubbe katamasasayaṃ;
Ratto duṭṭho ca yaṃ kayirā, na taṃ kayirā tato puna.
5. “Khattiyassa pamattassa, raṭṭhasmiṃ raṭṭhavaḍḍhana;
Sabbe bhogā vinassanti, rañño taṃ vuccate aghaṃ.
6. “Sirī tāta alakkhī ca, pucchitā etadabravum;
Uṭṭhānavīriye pose, ramāhaṃ anusūyake.
7. “Usūyake duhadaye, purise kammadussake;
Kāḷakaṇṇī mahārāja, ramati cakkabhañjanī.
8. “So tvaṃ sabbe suhodayo, sabbesaṃ rakkhito bhava;
Alakkhim nuda mahārāja, lakkhyā bhava nivesanaṃ.
9. “Sa lakkhīdhitisampanno, puriso hi mahaggato;
Amittānaṃ kāsipati, mūlaṃ aggañca chindati.
10. “Sakkopi hi bhūtapati, uṭṭhāne nappamajjati;
Sa kalyāṇe dhitiṃ katvā, uṭṭhāne kurute mano.
11. “Gandhabbā pitaro devā, sājīvā honti tādino;
Uṭṭhāhato appamajjato, anutiṭṭhanti devatā.
12. “So appamatto akkuddho, tāta kiccāni kāraya;
Vāyamassu ca kiccesu, nālaso vindate sukhaṃ.
13. “Tattheva te vattapadā, esāva anusāsani;
Alaṃ mitte sukhāpetum, amittānaṃ dukhāya cā”ti.

3-13. Tattha paṭhameneva vitathanti, tāta, rājā nāma āditova musāvādaṃ nivāraye. Musāvādino hi rañño raṭṭhaṃ nirojaṃ hoti, pathaviyā oḷā kammakaraṇaṭṭhānato sattaratanamattaṃ heṭṭhā bhassati, tato āhāre vā telamadhuphāṇitādīsu vā osadhesu oḷā na hoti. Nirojāhārabhojanā manussā bahvābādhā honti, raṭṭhe thalajalapathesu āyo nuppajjati, tasmim anuppajjante rājāno duggatā honti. Te sevake saṅgaṇhitum na sakkonti, asaṅgahitā sevakā rājānaṃ garucittena na olokonti. Evaṃ, tāta, musāvādo nāmesa nirojo, na so jīvitahetupi kātabbo, saccaṃ pana

sādutaraṃ rasānanti tadeva paṭiggahetabbaṃ. Apica musāvādo nāma guṇaparidhaṃsako vipattipariyosāno, dutiyacittavāre avīciparāyaṇaṃ karoti. Imasmiṃ panatthe “dhammo have hato hantī”ti cetiyajātaṃ kathetabbaṃ.

Kodhanti, tāta, rājā nāma paṭhamameva kujjhanalakkaṇaṃ kodhampi nivāreyya. Tāta, aññesañhi kodho khippaṃ matthakaṃ na pāpuṇāti, rājūnaṃ pāpuṇāti. Rājāno nāma vācāvudhā kujjhitvā olokitamattenāpi paraṃ vināsenti, tasmā rañña aññehi manussehi atirekataraṃ nikkodhena bhavitabbaṃ, khantimettānuddayāsampannena attano piyaputtaṃ viya lokaṃ volokentena bhavitabbaṃ. Tāta, atikodhano nāma rājā uppannaṃ yasaṃ rakkhituṃ na sakkoti. Imassa panatthassa dīpanatthaṃ khantivādijāta- cūḷadhammapālajātakāni kathetabbāni.

Cūḷadhammapālajātakasmiñhi mahāpatāpano nāma rājā puttaṃ ghātetvā puttasokena hadayena phalitena matāya deviyā sayampi deviṃ anusocanto hadayena phaliteneva mari. Atha te tayopi ekaālāhaneva jhāpesuṃ. Tasmā rañña paṭhamameva musāvādaṃ vajjetvā dutiyaṃ kodho vajjetabbo.

Hāsanti hassaṃ, ayameva vā pāṭho. Tesu tesu kiccesu uppilāvitacittatāya keḷisīlataṃ pariḥāsaṃ nivāreyya. Tāta, rañña nāma keḷisīlena na bhavitabbaṃ, aparapattiyena hutvā sabbāni kiccāni attapaccakkheneva kātabbāni. Uppilāvitacitto hi rājā atuletva kammāni karonto laddhaṃ yasaṃ vināseti. Imasmiṃ panatthe sarabhaṅgajātake purohitassa vacanaṃ gahetvā daṇḍakirañño kisavacche aparajjhivā saha raṭṭhena ucchijjitvā kukkuḷaniraye nibbattabhāvo ca mātaṅgajātake majjharañño brāhmaṇānaṃ kathaṃ gahetvā mātaṅgatāpase aparajjhivā saha raṭṭhena ucchijjitvā niraye nibbattabhāvo ca ghaṭapaṇḍitajātake dasabhātikarājadārakānaṃ mohamūḷhānaṃ vacanaṃ gahetvā kaṇhadīpāyane aparajjhivā vāsudevakulassa nāsitabhāvo ca kathetabbo.

Tato kiccāni kāreyyāti evaṃ, tāta, paṭhamam musāvādaṃ dutiyaṃ kodhaṃ tatiyaṃ adhammahāsaṃ vajjetvā tato pacchā rājā raṭṭhavāsīnaṃ kattabbakiccāni kāreyya. Taṃ vataṃ āhu khattiyāti, khattiyamahārāja, yaṃ mayā vuttaṃ, etaṃ rañño vatasamādānanti porāṇakapaṇḍitā kathayiṃsu.

Na taṃ kayirāti yaṃ tayā rāgādivasena pacchā tāpakaraṃ kammaṃ kataṃ hoti, tato pubbe katato puna tādisaṃ kammaṃ na kayirā, mā kareyyāsi, tātāti. Vuccateti taṃ rañño aghanti vuccati, evaṃ porāṇakapaṇḍitā kathayiṃsu. Sirīti idaṃ vessantarasaṃ pubbe bārāṇasiyaṃ pavattitakāraṇaṃ āharitvā dassento āha. Tattha abravunti suciparivāraseṭṭhinā pucchitā kathayiṃsu. Uṭṭhānavīriyeti yo poso uṭṭhāne vīriye ca patiṭṭhito, na ca paresaṃ sampattiṃ disvā usūyati, tasmim ahaṃ abhiramāmīti āha. Evaṃ tāva tāta sirī kathesi. Usūyaketi alakkhī pana, tāta, pucchitā ahaṃ parasampattiusūyake duhadaye ducitte kalyāṇakammadūsaṃ yo kalyāṇakammaṃ dussanto appiyāyanto aṭṭiyanto na karoti, tasmim abhiramāmīti āha. Evaṃ sā kāḷakaṇṇī, mahārāja, ramati patirūpadesavāsādino kusalacakkassa bhañjanī.

Suhadayoti sundaracitto hitacittako. Nudāti nīhara. Nivesananti lakkhiyā pana nivesanaṃ bhava patiṭṭhā hohi. Sa lakkhīdhitisampannoti, mahārāja, kāsipati so puriso paññāya ceva vīriyena ca sampanno. Mahaggatoti mahajjhāsaya corānaṃ paccayabhūte gaṇhanto amittānaṃ mūlaṃ core gaṇhanto amittānaṃ aggaṃ chindatīti vadati. Sakkoti indo. Bhūtapatīti rājānaṃ ālapati. Uṭṭhāneti uṭṭhānavīriye. Nappamajjatīti na pamajjati, sabbakiccāni karoti. Sa kalyāṇeti so devarājā

uṭṭhānavīriye manañ karonto pāpakammañ akatvā kalyāṇe puññakammasmiññeva dhiṭṭiṃ katvā appamatto uṭṭhāne manañ karoti, tassa pana kalyāṇakamme vīriyakaraṇabhāvadassanattamaṃ sarabhaṅgajātake dvīsu devalokesu devatāhi saddhiṃ kapiṭṭhārāmaṃ āgantvā pañhaṃ pucchitvā dhammassa sutabhāvo, mahākaṇḍajātake attano ānubhāvena jamaṃ tāsetvā osakkantassa sāsanassa pavattitabhāvo cāti evamādini vatthūni kathetabbāni.

Gandhabbāti cātumahārājikānaṃ heṭṭhā catuyonikā devā, catuyonikattāyeva kira te gandhabbā nāma jātā. Pitaroti brahmāno. Devāti upapattidevavasena cha kāmāvacaradevā. Tādinoti tathāvidhassa kusalābhiratassa rañño. Sājivā hontīti samānajivikā upajīvitabbā. Tādisā hi rājāno dānādini puññāni karontā devatānaṃ pattiṃ denti, tā taṃ pattiṃ anumoditvā sampaṭicchitvā dibbayasena vaḍḍhanti. Anutiṭṭhantīti tādisassa rañño vīriyaṃ karontassa appamādaṃ āpajjantassa devatā anutiṭṭhanti anugacchanti, dhammaṃ rakkhaṃ saṃvidahantīti attho.

Soti so tvaṃ. Vāyamassūti tāni raṭṭhakiccāni karonto tulanavasena tīraṇavasena paccakkhakammavasena tesu tesu kiccesu vīriyaṃ karassu. Tattheva te vattapadāti, tāta, yaṃ maṃ tvaṃ kiṃsu kiccaṃ kataṃ varanti pucchi, tattha tava pañheya ete mayā “paṭhameneva vitatha”ntiādayo vuttā, ete vattapadā vattakoṭṭhāsā, evaṃ tattha vattassu. Esāti yā te mayā kathitā, esāva tava anusāsani. Alanti evaṃ vattamāno hi rājā attano mitte sukhāpetuṃ, amittānañca dukkhāya alaṃ pariyatto samatthoti.

Evaṃ vessantarasaṅkhepaṇa ekāya gāthāya rañño pamādaṃ codetvā ekādasahi gāthāhi dhamme kathite “buddhalīlāya pañho kathito”ti mahājano acchariyabbhutacittajāto sādhu-kārasatāni pavattesi. Rājā somanassappatto amacce āmantetvā pucchi - “bhonto! Amaccā mama puttana vessantarena evaṃ kathentena kena kattabbaṃ kiccaṃ kata”nti. Mahāsenaguttaṇa, devāti. “Tena hissa mahāsenaguttaṭṭhānaṃ dammī”ti vessantaraṃ ṭhānantare ṭhapesi. So tato paṭṭhāya mahāsenaguttaṭṭhāne ṭhito pitu kammaṃ akāsīti.

Vessantarapañho niṭṭhito.

Puna rājā katipāhaccayena purimanayeneva kuṇḍaliniyā santikaṃ dūtaṃ pesetvā sattame divase tattha gantvā paccāgantvā tattheva maṇḍapamajjhe nisīditvā kuṇḍaliniṃ āharāpetvā suvaṇṇapīṭhe nisinnaṃ rājadhammaṃ pucchanto gāthamāha

-

- 14.** “Sakkhisi tvaṃ kuṇḍalini, maññasi khattabandhuni;
Rajjaṃ kāretukāmena, kiṃ su kiccaṃ kataṃ vara”nti.

Tattha sakkhisiṭi mayā puṭṭhapañhaṃ kathetuṃ sakkhissasiṭi pucchati. Kuṇḍaliniṭi tassā salīngato āgatanāmenālapati. Tassā kira dvīsu kaṇṇapīṭṭhesu kuṇḍalasaṇṭhānā dve lekhā ahesuṃ, tenassā “kuṇḍalini”ti nāmaṃ kāresi. Maññasiṭi jānissasi mayā puṭṭhapañhassa atthanti. Khattabandhuniṭi khattassa mahāsenaguttaṇa bhaginibhāvena naṃ evaṃ ālapati. Kasmā panesa vessantarasaṅkhepaṇa evaṃ apucchitvā imameva pucchatiṭi? Itthibhāvena. Itthiyo hi parittapaññā, tasmā “sace sakkoti, pucchissāmi, no ce, na pucchissāmi”ti vīmaṃsanavasena evaṃ pucchitvā taññeva pañhaṃ pucchi.

Sā evaṃ rañña rājadhamme pucchite, “tāta, tvaṃ maṃ ‘itthikā nāma kiṃ kathessatī’ti vīmaṃsasi mañña, sakalaṃ te rājadhammaṃ dvīsuyeva padesu pakkhipitvā kathessāmī’ti vatvā āha -

15. “Dveva tāta padakāni, yattha sabbam patitthitaṃ;
Aladdhassa ca yo lābho, laddhassa cānurakkhaṇā.
16. “Amacce tāta jānāhi, dhīre atthassa kovide;
Anakkhākitave tāta, asoṇḍe avināsake.
17. “Yo ca taṃ tāta rakkheyya, dhanam yañceva te siyā;
Sūtova ratham saṅgaṇhe, so te kiccāni kāraye.
18. “Susaṅgahitantaṃ, sayam vittaṃ avekkhiya;
Nidhiṇca iṇadānaṇca, na kare parapattiyā.
19. “Sayam āyam vayam jañña, sayam jañña katākataṃ;
Niggaṇhe niggahārahaṃ, paggaṇhe paggaṇhārahaṃ.
20. “Sayam jānapadaṃ atthaṃ, anusāsa rathesabha;
Mā te adhammikā yuttā, dhanam raṭṭhaṇca nāsayaṃ.
21. “Mā ca vegena kiccāni, karosi kārayesi vā;
Vegasā hi kataṃ kammaṃ, mando pacchānutappati.
22. “Mā te adhisare muñca, subālhamadhikopitaṃ;
Kodhasā hi bahū phītā, kulā akulataṃ gatā.
23. “Mā tāta issaromhī’ti, anattāya patārayi;
Itthīnaṃ purisānaṇca, mā te āsi dukhudrayo.
24. “Apetalomahaṃsassa, rañño kāmānusārino;
Sabbe bhogā vinassanti, rañño taṃ vuccate aghaṃ.
25. “Tattheva te vattapadā, esāva anusāsani;
Dakkhassudāni puñṇakaro, asoṇḍo avināsako;
Sīlavāssu mahārāja, dussīlo vinipātiko’ti.

15-25. Tattha padakānīti kāraṇapadāni. Yatthāti yesu dvīsu padesu sabbam atthajātaṃ hitasukhaṃ patitthitaṃ. Aladdhassāti yo ca pubbe aladdhassa lābhassa lābho, yā ca laddhassa anurakkhaṇā. Tāta, anuppannassa hi lābhassa uppādanam nāma na bhāro, uppannassa pana anurakkhaṇameva bhāro. Ekacco hi yasaṃ uppādetvāpi yase pamatto pamādaṃ uppādetvā pāṇātipātādīni karoti, mahācoro hutvā raṭṭhaṃ vilumpamāno carati. Atha naṃ rājāno gāhāpetvā mahāvināsaṃ pāpentī. Atha vā uppannarūpādīsu kāmagaṇesu pamatto ayoniso dhanam nāsento sabbasāpateyye khīṇe kapaṇo hutvā cīrakavasano kapālamādāya carati. Pabbajito vā pana ganthadhurādivasena lābhasakkāraṃ nibbattetvā pamatto hīnāyāvattati. Aparo paṭhamajhānādīni nibbattetvāpi muṭṭhassatitāya tathārūpe ārammaṇe bajjhivā jhānā parihāyati. Evaṃ uppannassa yasassa vā jhānādīlābhassa vā rakkhaṇameva dukkaraṃ. Tadattadīpanatthaṃ pana devadattassa vatthu ca, mudulakkhaṇa-

lomasakassapa- haritacajātaka- saṅkappajātakādīni ca kathetabbāni. Eko pana lābhasakkāraṃ uppādetvā appamāde tathavā kalyāṇakammaṃ karoti, tassa so yaso sukkapakkhe cando viya vaḍḍhati, tasmā tvaṃ, mahārāja, appamatto payogasampattiyā tathavā dhammena rajjaṃ kārento tava uppannaṃ yasaṃ anurakkhāhīti.

Jānāhīti bhaṇḍāgārikakammādīnaṃ karaṇatthaṃ upadhārehi. Anakkhākitaveti anakke akitave ajutakare ceva akerāṭike ca. Asoṇḍeti pūvasurāgandhamālāsoṇḍabhāvarahite. Avināsaketi tava santakānaṃ dhanadhaññādīnaṃ avināsake. Yoti yo amacco. Yañcevāti yañca te ghare dhaṇaṃ siyā, taṃ rakkheyya. Sūtovāti rathasārathi viya. Yathā sārathi visamamagganivāraṇatthaṃ asse saṅgaṇhanto rathaṃ saṅgaṇheyya, evaṃ yo saha bhogehi taṃ rakkhituṃ sakkoti, so te amacco nāma tādisaṃ saṅgahetvā bhaṇḍāgārikādikkāni kāraye.

Susaṅgahitantajanoti, tāta, yassa hi rañño attano antojano attano valaṇṇanakaparijano ca dānādīhi asaṅgahito hoti, tassa antonivesane suvaṇṇahiraññādīni tesāṃ asaṅgahitamanussānaṃ vasena nassanti, antojanā bahi gacchanti, tasmā tvaṃ suṭṭhusaṅgahitaantojano hutvā “ettakaṃ nāma me vitta”nti sayaṃ attano dhaṇaṃ avekkhitvā “asukaṭṭhāne nāma nidhiṃ nidhema, asukassa iṇaṃ demā”ti idaṃ ubhayampi na kare parapattiyā, parapattiyāpi tvaṃ mā kari, sabbaṃ attapaccakkhameva kareyyāsīti vadati.

Āyaṃ vayanti tato uppajjanakaṃ āyañca tesāṃ tesāṃ dātabbaṃ vayañca sayameva jāneyyāsīti. Katākatanti saṅgāme vā navakamme vā aññesu vā kiccesu “iminā idaṃ nāma mayhaṃ kataṃ, iminā na kata”nti etampi sayameva jāneyyāsi, mā parapattiyō hohi. Niggaṇheti, tāta, rājā nāma sandhicchedādikāraṃ niggaḥārahaṃ ānetvā dassitaṃ upaparikkhitvā sodhetvā porāṇakarājūhi tṭhapitadaṇḍaṃ oloketvā dosānurūpaṃ niggaṇheyya. Paggaṇheti yo pana paggaḥāraho hoti, abhinnassa vā parabalassa bhedetā, bhinnassa vā sakabalassa ārādhako, aladdhassa vā rajjassa āharako, laddhassa vā thāvarakārako, yena vā pana jīvitaṃ dinnāṃ hoti, evarūpaṃ paggaḥārahaṃ paggaḥetvā mahantaṃ sakkārasammānaṃ kareyya. Evaṃ hissa kiccesu aññepi uraṃ datvā kattabbaṃ karissanti.

Jānapadanti janapadavāsīnaṃ atthaṃ sayaṃ attapaccakkheneva anusāsa. Adhammikā yuttāti adhammikā tattha tattha niyuttā āyuttakā laṇṇaṃ gahetvā vinicchayaṃ bhindantā tava dhanañca raṭṭhañca mā nāsayuṃ. Iminā kāraṇena appamatto hutvā sayameva anusāsa. Vegenāti sahasā atuletvā atiretvā. Vegasāti atuletvā atiretvā chandādivasena sahasā kataṃ kammañhi na sādhu na sundaraṃ. Kimkāraṇā? Tādisañhi katvā mando pacchā vippaṭisāravasena idha loke apāyadukkhaṃ anubhavanto paraloke ca anutappati. Ayaṃ panettha attho “isīnamantaraṃ katvā, bharurājāti me suta”nti bharujātena dīpetabbo.

Mā te adhisare muñca, subālhamadhikopitanti, tāta, tava hadayaṃ kusalaṃ adhisaritvā atikkamitvā pavatte paresaṃ akusalakamme suṭṭhu bālhaṃ adhikopitaṃ kujjhāpitaṃ hutvā mā muñca, mā patitṭhāyatūti attho. Idaṃ vuttaṃ hoti - tāta, yadā te vinicchaye tṭhassa iminā puriso vā hato sandhi vā chinnoti coraṃ dassenti, tadā te paresaṃ vacanehi suṭṭhu kopitampi hadayaṃ kodhavasena mā muñca, apariggahetvā mā daṇḍaṃ paṇehi. Kimkāraṇā? Acorampi hi “coro”ti gahetvā ānenti, tasmā akujjhivā ubhinnaṃ attapaccatthikānaṃ kathaṃ sutvā suṭṭhu sodhetvā

attapaccakkhena tassa corabhāvaṃ ñatvā paveniyā ṭhapitadaṇḍavasena kattabbaṃ karohi. Rañña hi uppannepi kodhe hadayaṃ sītalaṃ akatvā kammaṃ na kātappaṃ. Yadā panassa hadayaṃ nibbutaṃ hoti mudukaṃ, tadā vinicchaya kammaṃ kātappaṃ. Pharuse hi citte pakkuthite udae mukhanimittaṃ viya kāraṇaṃ na paññāyati. Kodhasā hīti, tāta, kodhena hi bahūni phītāni rājakulāni akulabhāvaṃ gatāni mahāvināsameva pattānīti. Imassa panatthassa dīpanatthaṃ khantivādijātaka-nāḷikerarājavatthusahassabāhuajjunavatthuādīni kathetabbāni.

Mā, tāta, issaromhīti, anattāya patārayīti, tāta, “ahaṃ pathavissaro”ti mā mahājanaṃ kāyaduccaritādianattāya patārayi mā otārayi, yathā taṃ anattamaṃ samādāya vattati, mā evamakāsīti attho. Mā te āsīti, tāta, tava vijite manussajātikānaṃ vā tiracchānajātikānaṃ vā itthipurisānaṃ dukhudrayo dukkhuppatti mā āsi. Yathā hi adhammikaṃ rājūnaṃ vijite manussā kāyaduccaritādīni katvā niraye uppajjanti, tava raṭṭhavāsīnaṃ taṃ dukkhaṃ yathā na hoti, tathā karohīti attho.

Apetalomahamsassāti attānuvādādibhayehi nibbhayassa. Iminā imaṃ dasseti - tāta, yo rājā kismiñci āsaṅkaṃ akatvā attano kāmameva anussarati, chandavasena yaṃ yaṃ icchatī, taṃ taṃ karoti, vissaṭṭhayaṭṭhi viya andho niraṅkuso viya ca caṇḍahatthī hoti, tassa sabbe bhogā vinassanti, tassa taṃ bhogabyasanaṃ aghaṃ dukkhanti vuccati.

Tattheva te vattapadāti purimanayeneva yojetappaṃ. Dakkhassudānīti, tāta, tvaṃ imaṃ anusāsaniṃ sutvā idāni dakkho analaso puññaṃ karaṇena puññaṃ karoti surādipariharaṇena. Asoṇḍo diṭṭhadhammikasamparāyikassa atthassa avināsanena avināsako bhavēyyāsīti. Sīlavāssūti sīlavā ācārasampanno bhava, dasasu rājadhammesu patitṭhāya rājānaṃ kārehi. Dussīlo vinipātikoti dussīlo hi, mahārāja, attānaṃ niraye vinipātento vinipātiko nāma hotīti.

Evamaṃ kuṇḍalinīpi ekādasahi gāthāhi dhammaṃ desesi. Rājā tuṭṭho amacce āmantetvā pucchi - “bhonto! Amaccā mama dhītāya kuṇḍaliniyā evamaṃ kathayamānāya kena kattappaṃ kiccaṃ kata”nti. Bhaṇḍāgārikena, devāti. “Tena hissā bhaṇḍāgārikaṭṭhānaṃ dammī”ti kuṇḍaliniṃ ṭhānantare ṭhapesi. Sā tato paṭṭhāya bhaṇḍāgārikaṭṭhāne ṭhatvā pitu kammaṃ akāsīti.

Kuṇḍalinipaṇho niṭṭhito.

Puna rājā katipāhaccayena purimanayeneva jambukapaṇḍitassa santikaṃ dūtaṃ pesetvā sattame divase tattha gantvā sampattiṃ anubhavitvā paccāgato tattheva maṇḍapamajjhe nisīdi. Amacco jambukapaṇḍitaṃ kañcanabhaddapīṭhe nisīdāpetvā pīṭhaṃ sīsenādāya āgacchi. Paṇḍito pitu aṅke nisīditvā kīḷitvā gantvā kañcanapīṭheya nisīdi. Atha naṃ rājā pañhaṃ pucchanto gāthamāha -

26. “Apucchimha kosiya gottamaṃ, kuṇḍaliniṃ tattheva ca;
Tvaṃ dāni vadehi jambuka, balānaṃ balamuttama”nti.

Tassattho - tāta, jambuka, ahaṃ tava bhātaraṃ kosiya gottamaṃ vessantaraṃ bhaginiñca te kuṇḍaliniṃ rājadhammaṃ apucchim, te attano balena kathesum, yathā pana te pucchim, tattheva idāni, putta jambuka, taṃ pucchāmi, tvaṃ me rājadhammañca balānaṃ uttamaṃ balañca kathehīti.

Evamaṃ rājā mahāsattaṃ pañhaṃ pucchanto aññesaṃ pucchitaniyāmena apucchitvā

visesetvā pucchi. Athassa paṇḍito “tena hi, mahārāja, ohitasoto suṇāhi, sabbaṃ te kathessāmi”ti pasāritahatthe saḥassatthavikaṃ t̐hapento viya dhammadesanaṃ ārabhi -

27. “Balaṃ pañcavidhaṃ loke, purisasmiṃ mahaggaṭṭe;
Tattha bāhubalaṃ nāma, carimaṃ vuccate balaṃ.
28. “Bhogabalañca dīghāvu, dutiyaṃ vuccate balaṃ;
Amaccabalañca dīghāvu, tatiyaṃ vuccate balaṃ.
29. “Abhijaccabalañceva, taṃ catutthaṃ asaṃsayamaṃ;
Yāni cetāni sabbāni, adhigaṇhāti paṇḍito.
30. “Taṃ balānaṃ balaṃ seṭṭhaṃ, aggaṃ paññābalaṃ balaṃ;
Paññābalenupatthaddho, atthaṃ vindati paṇḍito.
31. “Api ce labhati mando, phītaṃ dharaṇimuttamaṃ;
Akāmassa pasayhaṃ vā, añño taṃ paṭipajjati.
32. “Abhijātapi ce hoti, rajjaṃ laddhāna khattiyo;
Duppañño hi kāsipati, sabbenapi na jīvati.
33. “Paññāva sutamaṃ vinicchinī, paññā kittisilokavaḍḍhanī;
Paññāsahito naro idha, api dukkhe sukhāni vindati.
34. “Paññañca kho asussūsaṃ, na koci adhigacchati;
Bahussutaṃ anāgamma, dhammaṭṭhaṃ avinibbhujamaṃ.
35. “Yo ca dhammavibhaṅgaññū, kāluṭṭhāyī atandito;
Anuṭṭhahati kālena, kammaphalaṃ tassijjhati.
36. “Anāyatanasīlassa, anāyatanasevino;
Na nibbindiyakārissa, sammadattho vipaccati.
37. “Ajjhattañca payuttassa, tathāyatanasevino;
Anibbindiyakārissa, sammadattho vipaccati.
38. “Yogappayogasaṅkhātaṃ, sambhatassānurakkhaṇaṃ;
Tāni tvaṃ tāta sevassu, mā akammāya randhayi;
Akammunā hi dummedho, naḷagāraṃva sīdati”ti.

27-38. Tattha mahaggaṭṭeti, mahārāja, imasmiṃ sattaloke mahajjhāsaye purise pañcavidhaṃ balaṃ hoti. Bāhubalanti kāyabalaṃ. Carimanti taṃ atimahantampi samānaṃ lāmakameva. Kiṃkāraṇā? Andhabālabhāvena. Sace hi kāyabalaṃ mahantaṃ nāma bhavēyya, vāraṇabalato laṭukikāya balaṃ khuddakaṃ bhavēyya, vāraṇabalaṃ pana andhabālabhāvena maraṇassa paccayaṃ jātaṃ, laṭukikā attano ñāṇakusalatāya vāraṇaṃ jīvitakkhayaṃ pāpesi. Imasmiṃ panatthe “na heva sabbattha balena kiccaṃ, balañhi bālassa vadhāya hoti”ti suttaṃ āharitabbaṃ.

Bhogabalanti upatthambhanavasena sabbaṃ hiraññasuvaṇṇādi upabhogajātaṃ bhogabalaṃ nāma, taṃ kāyabalato mahantataraṃ. Amaccabalanti abhejjamantassa sūrasa suhadayassa amaccamaṇḍalassa atthitā, taṃ balaṃ saṅgāmasūratāya purimehi balehi mahantataraṃ. Abhijaccabalanti tīṇi kulāni atikkamitvā khattiyakulavasena jātisampatti, taṃ itarehi balehi mahantataraṃ. Jātisampannā eva hi sujjhanti, na itareti. Yāni cetānīti yāni ca etāni cattāripi balāni paṇḍito paññānubhāvena adhigaṇhāti abhibhavati, taṃ sabbabalānaṃ paññābalaṃ seṭṭhanti ca agganti ca vuccati. Kiṃkāraṇā? Tena hi balena upatthaddho paṇḍito atthaṃ vindati, vuḍḍhiṃ pāpuṇāti. Tadatthajotanaatthaṃ “puṇṇaṃ nadiṃ yena ca peyyamāhū”ti puṇṇanadījātakāṇca sirikāḷakaṇṇipaṇṇaṃ pañcapanḍitapaññaṇca sattubhastajātaka- sambhavajātaka- sarabhaṅgajātakādīni ca kathetabbāni.

Mandoti mandapañño bālo. Phīṭanti, tāta, mandapañño puggalo sattaratanapūṇṇaṃ cepi uttamaṃ dharaṇiṃ labhati, tassa anicchamānasseva pasayhakāraṃ vā pana katvā añño paññāsampanno taṃ paṭipajjati. Mando hi laddhaṃ yasaṃ rakkhituṃ kulasantakaṃ vā pana paveṇiāgatampi rajjaṃ adhigantuṃ na sakkoti. Tadatthajotanaatthaṃ “addhā pādañjalī sabbe, paññāya atirocatī”ti pādañjalījātakaṃ kathetabbaṃ. Laddhānāti jātisampattiṃ nissāya kulasantakaṃ rajjaṃ labhitvāpi. Sabbenapīti tena sakalenapi rajjena na jīvati, anupāyakusalatāya duggatova hotīti.

Evamaṃ mahāsatto ettakena tṭhānena apaṇḍitassa aguṇaṃ kathetvā idāni paññaṃ pasaṃsanto “pañña”tiādimāha. Tattha sutanti sutapariyatti. Tañhi paññaṃ vinicchinati. Kittisilokavaḍḍhanīti kittighosassa ca lābhasakkārassa ca vaḍḍhanī. Dukkhe sukhāni vindatīti dukkhe uppannepi nibbhayo hutvā upāyakusalatāya sukhaṃ paṭilabhati. Tadatthadīpanatthaṃ -

“Yassete caturo dhammā, vānarinda yathā tava”.

Alameteḥi ambehi, jambūhi panasehi cā”ti. -

Ādīni jātakāni kathetabbāni.

Asussūsanti paṇḍitapuggale apayirupāsanto assuṇanto. Dhammaṭṭhanti sabhāvakāraṇe tṭhitaṃ bahussutaṃ anāgamma taṃ asaddahanto. Avinibbhujanti atthānatthaṃ kāraṇākāraṇaṃ anogāhanto atīrento na koci paññaṃ adhigacchati, tātāti.

Dhammavibhaṅgaññūti dasakusalakammaphavibhaṅgakusalo. Kāluṭṭhāyīti vīriyaṃ kātuṃ yuttakāle vīriyassa kāraṇaṃ. Anuṭṭhahatīti tasmim tasmim kāle taṃ taṃ kiccaṃ karoti. Tassāti tassa puggalassa kammaphalaṃ samijjhati nipphajjati. Anāyatanasīlassāti anāyatanaṃ vuccati lābhayasasukhānaṃ anākaro dussīlyakammaṃ, taṃsīlassa tena dussīlyakammena samannāgatassa, anāyatanabhūtameva dussīlapuggalaṃ sevantassa, kusalassa kammaṃ karaṇakāle nibbindiyakāriṇa nibbinditvā ukkaṇṭhitvā karontassa evarūpassa, tāta, puggalassa kammānaṃ attho sammā na vipaccati na sampajjati, tīṇi kulaggāni ca cha kāmāggaṇi ca na upanetīti attho. Ajjhatañcāti attano niyakajjhattaṃ aniccabhāvanādivasena payuttassa. Tathāyatanasevinoti tattheva sīlavante puggale sevamānassa. Vipaccatīti sampajjati mahantaṃ yasaṃ deti.

Yogappayogasaṅkhātanti yoge yuñjitabbayuttake kāraṇe payogakoṭṭhāsabhūtaṃ paññaṃ. Sambhatassāti rāsikatassa dhanassa anurakkhaṇaṃ. Tāni tvanti etāni ca dve purimāni ca mayā vuttakāraṇāni sabbāni, tāta, tvaṃ sevassu, mayā vuttaṃ ovādaṃ hadaye katvā attano ghare dhaṇaṃ rakkha. Mā akammāya randhayīti ayuttena akāraṇena mā randhayi, taṃ dhaṇaṃ mā jhāpayi mā nāsayi. Kiṃkāraṇā? Akammunā hīti ayuttakammakaraṇena dummedho puggalo sakaṃ dhaṇaṃ nāsetvā pacchā duggato. Naḷāgāraṃva sīdatīti yathā naḷāgāraṃ mūlato paṭṭhāya jīramānaṃ appatitṭhaṃ patati, evaṃ akāraṇena dhaṇaṃ nāsetvā apāyesu nibbattatīti.

Evampi bodhisatto ettakena tṭhānena pañca balāni vaṇṇetvā paññābalaṃ ukkhipitvā candamaṇḍalaṃ nīharanto viya kathetvā idāni dasahi gāthāhi rañño ovādaṃ dento āha -

39. “Dhammaṃ cara mahārāja, mātāpitūsu khattiya;
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.
40. “Dhammaṃ cara mahārāja, puttadāresu khattiya;
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.
41. “Dhammaṃ cara mahārāja, mittāmaccesu khattiya;
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.
42. “Dhammaṃ cara mahārāja, vāhanesu balesu ca;
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.
43. “Dhammaṃ cara mahārāja, gāmesu nigamesu ca;
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.
44. “Dhammaṃ cara mahārāja, raṭṭhe janapadesu ca;
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.
45. “Dhammaṃ cara mahārāja, samaṇe brāhmaṇesu ca;
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.
46. “Dhammaṃ cara mahārāja, migapakkhīsu khattiya;
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.
47. “Dhammaṃ cara mahārāja, dhammo ciṇṇo sukhāvaho;
Idha dhammaṃ caritvāna, rāja saggaṃ gamissasi.
48. “Dhammaṃ cara mahārāja, saindā devā sabrahmakā;
Suciṇṇena divaṃ pattā, mā dhammaṃ rāja pāmado”ti.

39-48. Tattha paṭhamagāthāya tāva idha dhammanti mātāpitupaṭṭhānadhammaṃ. Taṃ kālasseva vuṭṭhāya mātāpitūnaṃ mukhodakadantakaṭṭhadānamādiṃ katvā sabbasarīrakiccapariharaṇaṃ karontova pūrehīti vadati. Puttadāresūti puttadhītarō tāva pāpā nivāretvā kalyāṇe nivesento sippaṃ uggaṇhāpento vayappattakāle patirūpakulavaṃsena āvāhavivāhaṃ karonto samaye dhaṇaṃ dento puttesu dhammaṃ carati nāma, bhariyaṃ sammānento anavamānento anaticaranto issariyaṃ vossajjento alaṅkāraṃ anuppadento dāresu dhammaṃ carati nāma. Mittāmaccesūti mittāmacce catūhi saṅghavattṭhūhi saṅgaṇhanto avisaṃvādento

etesu dhammaṃ carati nāma. Vāhanesu balesu cāti hatthiassādīnaṃ vāhanānaṃ balakāyassa ca dātabbayuttakaṃ dento sakkāraṃ karonto hatthiassādayo mahallakakāle kammesu ayojento tesu dhammaṃ carati nāma.

Gāmesu nigamesu cāti gāmanigamavāsino daṇḍabalīhi apīlentova tesu dhammaṃ carati nāma. Raṭṭhe janapadesu cāti raṭṭhañca janapadañca akāraṇena kilamento hitacittaṃ apaccupaṭṭhapento tattha adhammaṃ carati nāma, apīlento pana hitacittena pharanto tattha dhammaṃ carati nāma. Samaṇe brāhmaṇesu cāti tesam cattāro paccaye dentova tesu dhammaṃ carati nāma. Migapakkhīsūti sabbacatuppadasakuṇānaṃ abhayaṃ dento tesu dhammaṃ carati nāma. Dhammo ciṇṇoti sucaritadhammo ciṇṇo. Sukhāvahoti tīsu kulasampadāsu chasu kāmasaggesu sukhaṃ āvahati. Suciṇṇenāti idha ciṇṇena kāyasucaritādinā suciṇṇena. Divaṃ pattāti devalokabrahmalokasaṅkhātāṃ divaṃ gatā, tattha dibbasampattilābhino jātā. Mā dhammaṃ rāja pāmadoti tasmā tvaṃ, mahārāja, jīvitaṃ jahantopi dhammaṃ mā pamajjīti.

Evaṃ dasa dhammacariyagāthāyo vatvā uttaripi ovadanto osānagāthamāha -

49. “Tattheva te vattapadā, esāva anusāsani;
Sappaññasevī kalyāṇī, samattaṃ sāma taṃ vidū”ti.

Tattha tattheva te vattapadāti idaṃ purimanayeneva yojetabbaṃ. Sappaññasevī kalyāṇī, samattaṃ sāma taṃ vidūti, mahārāja, taṃ mayā vuttaṃ ovādaṃ tvaṃ niccakālaṃ sappaññapuggalasevī kalyāṇaguṇasamannāgato hutvā samattaṃ paripuṇṇaṃ sāmaṃ vidū attapaccakkhatova jānitvā yathānusiṭṭhaṃ paṭipajjāti.

Evaṃ mahāsatto ākāsagaṇaṃ otārento viya buddhalīlāya dhammaṃ desesi. Mahājano mahāsakkāraṃ akāsi, sādhu-kārasahassāni adāsi. Rājā tuṭṭho amacce āmantetvā pucchi - “bhonto! Amaccā mama puttena taruṇajambuphalasamānatuṇḍena jambukapaṇḍitena evaṃ kathentena kena kattabbaṃ kiccaṃ kata”nti. Senāpatinā, devāti. “Tena hissa senāpatiṭṭhānaṃ dammī”ti jambukaṃ ṭhānantare ṭhapesi. So tato paṭṭhāya senāpatiṭṭhāne ṭhatvā pitu kammāni akāsi. Tiṇṇaṃ sakuṇānaṃ mahanto sakkāro ahosi. Tayopi janā rañño atthañca dhammañca anusāsiṃsu. Mahāsattassovāde ṭhatvā rājā dānādīni puññāni katvā saggaparāyaṇo ahosi. Amaccā rañño sarīrakiccaṃ katvā sakuṇānaṃ ārocetvā “sāmi, jambukasakuṇa rājā tumhākaṃ chattaṃ ussāpetabbaṃ akāsi”ti vadiṃsu. Mahāsatto “na mayhaṃ rajjenattho, tumhe appamattā rajjaṃ kārethā”ti mahājanaṃ sīlesu patiṭṭhāpetvā “evaṃ vinicchayaṃ pavatteyyāthā”ti vinicchayadhammaṃ suvaṇṇapaṭṭe likhāpetvā araññaṃ pāvisi. Tassovādo cattālīsa vassasahassāni pavattati.

Satthā rañño ovādavasena imaṃ dhammadesanaṃ desetvā jātakaṃ samodhānesi “tadā rājā ānando ahosi, kuṇḍalinī uppalavaṇṇā, vessantaro sārīputto, jambukasakuṇo pana ahameva ahosi”nti.

Tesakuṇajātakavaṇṇanā paṭhamā.

522. Sarabhaṅgajātakavaṇṇanā

Alaṅkatā kuṇḍalino suvatthāti idaṃ satthā veḷuvane viharanto mahāmoggallānattherassa parinibbānaṃ ārabha kathesi. Sāriputtatthero tathāgataṃ jetavane viharantaṃ attano parinibbānaṃ anujānāpetvā gantvā nālakagāmake jātovarake parinibbāyi. Tassa parinibbutabhāvaṃ sutvā satthā rājagahaṃ gantvā veḷuvane vihāsi. Tadā mahāmoggallānatthero isigilipasse kāḷasilāyaṃ viharati. So pana iddhibalena koṭippattabhāvena devalokacārikaṅca ussadanirayacārikaṅca gacchati. Devaloke buddhasāvakānaṃ mahantaṃ issariyaṃ disvā ussadanirayesu ca titthiyasāvakānaṃ mahantaṃ dukkhaṃ disvā manussalokaṃ āgantvā “asuko upāsako asukā ca upāsikā asukasmim nāma devaloke nibbattitvā mahāsampattiṃ anubhavanti, titthiyasāvakesu asuko ca asukā ca nirayādīsu asukaapāye nāma nibbattā”ti manussānaṃ kathesi. Manussā sāsane paṣīdanti, titthiye parivajjenti. Buddhasāvakānaṃ sakkāro mahanto ahosi, titthiyānaṃ parihāyati.

Te there āghātaṃ bandhitvā “imasmim jīvante amhākaṃ upaṭṭhākā bhijjanti, sakkāro ca parihāyati, mārāpessāma na”nti therassa māraṇatthaṃ samaṇaguttakassa nāma corassa sahaṃsaṃ adamsu. So “theraṃ māressāmī”ti mahantena parivārena saddhiṃ kāḷasilaṃ agamāsi. Thero taṃ āgacchantaṃ disvā iddhiyā uppatitvā pakkāmi. Coro taṃ divasaṃ theram adisvā nivattitvā punadivasepīti cha divase agamāsi. Theropi tatheva iddhiyā pakkāmi. Sattame pana divase therassa pubbe kataṃ aparāpariyavedanīyakammaṃ okāsaṃ labhi. So kira pubbe bhariyāya vacanaṃ gahetvā mātāpitara māretukāmo yānakena araṇṇaṃ netvā corānaṃ uṭṭhitākāraṃ katvā mātāpitara pothesi pahari. Te cakkhudubbalaṭāya rūpadassanarahitā taṃ attano puttaṃ asaṅjānantā “corā eva ete”ti saṅgāya, “tāta, asukā nāma corā no ghātenti, tvaṃ paṭikkamāhi”ti tassevatthāya parideviṃsu. So cintesi - “ime mayā pothiyamānāpi mayhaṃ yevatthāya paridevanti, ayuttaṃ kammaṃ karomī”ti. Atha ne assāsetvā corānaṃ palāyanākāraṃ dassetvā tesam hatthapāde sambāhitvā “amma, tāta, mā bhāyittha, corā palātā”ti vatvā puna attano gehameva ānesi. Taṃ kammaṃ ettakaṃ kālāṃ okāsaṃ alabhitvā bhasmapaṭicchanno aṅgārārāsi viya ṭhatvā imaṃ antimasarīraṃ upadhāvitvā gaṇhi. Yathā hi pana sunakhaluddakena migam disvā sunakho vissajjito migam anubandhitvā yasmim ṭhāne pāpuṇāti, tasmimyeva gaṇhāti, evam idaṃ kammaṃ yasmim ṭhāne okāsaṃ labhati, tasmim vipākaṃ deti, tena mutto nāma natthi.

Thero attanā katakammaṃ ākaḍḍhitabhāvaṃ ṇatvā na apagacchi. Thero tassa nissandena ākāse uppatituṃ nāsakkhi.

Nandopanandadamanasamatthavejayantakampanasamatthāpissa iddhi kammabalena dubbalataṃ pattā. Coro theram gahetvā therassa aṭṭhīni taṇḍulakaṇamattāni karonto bhinditvā saṅcuṇṇetvā palālapitṭhikakaraṇaṃ nāma katvā “mato”ti saṅgāya ekasmim gumbapiṭṭhe khipitvā saparivāro pakkāmi. Thero satim paṭilabhitvā “satthāraṃ passitvā parinibbāyissāmī”ti cintetvā sarīraṃ jhānaveṭhanena veṭhetvā thiraṃ katvā ākāsaṃ uppatitvā ākāse satthu santikaṃ gantvā satthāraṃ vanditvā “bhante, āyusaṅkhāro me ossaṭṭho, parinibbāyissāmī”ti āha. “Parinibbāyissasi, moggallāna”āti. “Āma, bhante”ti. “Kattha gantvā parinibbāyissasi”ti. “Kāḷasilāpatṭe, bhante”ti. Tena hi, moggallāna, dhammaṃ mayhaṃ kathetvā yāhi, tādissa sāvakaṃ idāni dassanaṃ natthīti. So “evam karissāmi, bhante”ti satthāraṃ vanditvā tālappamāṇaṃ ākāse uppatitvā parinibbānadivase sāriputtatthero viya nānappaṅkāra iddhiyo katvā dhammaṃ kathetvā satthāraṃ vanditvā kāḷasilāyaṃ aṭṭaviyaṃ parinibbāyi.

Taṅkhaṇaṇṇeva cha devalokā ekakolāhalā ahesuṃ, “amhākaṃ kira ācariyo parinibbuto”ti dibbagandhamālāvāsadhūmacandanacuṇṇāni ceva nānādārūni ca gahetvā āgamiṃsu, ekūnasataratanacandanacitakā ahoṣi. Satthā therassa santike tṭhāvā sarīranikkhepaṃ kāresi. Ālāhanassa samantato yojanamatte padese pupphavassaṃ vassi. Devānaṃ antare manussā, manussānaṃ antare devā ahesuṃ. Yathākkamena devānaṃ antare yakkhā tiṭṭhanti, yakkhānaṃ antare gandhabbā tiṭṭhanti, gandhabbānaṃ antare nāgā tiṭṭhanti, nāgānaṃ antare venateyyā tiṭṭhanti, venateyyānaṃ antare kinnarā tiṭṭhanti, kinnarānaṃ antare chattā tiṭṭhanti, chattānaṃ antare suvaṇṇacāmarā tiṭṭhanti, tesāṃ antare dhajā tiṭṭhanti, tesāṃ antare paṭākā tiṭṭhanti. Satta divasāni sādhuḷiṃsu. Satthā therassa dhātuṃ gāhāpetvā veḷuvanadvārakoṭṭhake cetiyaṃ kārāpesi. Tadā bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ “āvuso, sārīputtatthero tathāgatassa santike aparinibbutattā buddhānaṃ santikā mahantaṃ sammānaṃ na labhi, moggallānatthero pana buddhānaṃ samīpe parinibbutattā mahāsammānaṃ labhī”ti. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “na, bhikkhave, idāneva moggallāno mama santikā sammānaṃ labhati, pubbepi labhiyevā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto purohitassa brāhmaṇiyā kucchimhi paṭisandhiṃ gaṇhitvā dasamāsaccayena paccūsasamaye mātukucchito nikkhami. Tasmīṃ khaṇe dvādasayojanike bārāṇasinagare sabbāvudhāni pajjalīṃsu. Purohito puttassa jātakkhaṇe bahi nikkhamitvā ākāsaṃ olokento nakkhattayogaṃ disvā “iminā nakkhattena jātattā eso kumāro sakalajambudīpe dhanuggahānaṃ aggo bhavissatī”ti ṇatvā kālasseva rājakulaṃ gantvā rājānaṃ sukhasayitabhāvaṃ pucchi. “Kuto me, ācariya, sukhaṃ, ajja sakalanivesane āvudhāni pajjalitānī”ti vutte “mā bhāyi, deva, na tumhākaṃ nivesaneyeva, sakalanagarepi pajjalīṃsuyeva, ajja amhākaṃ gehe kumārassa jātattā evaṃ ahoṣi”ti. “Ācariya, evaṃ jātakumārassa pana kiṃ bhavissatī”ti? “Na kiñci, mahārāja, so pana sakalajambudīpe dhanuggahānaṃ aggo bhavissatī”ti. “Sādhu, ācariya, tena hi naṃ paṭijaggitvā vayappattakāle amhākaṃ dasseyyāsī”ti vatvā khīramūlaṃ tāva sahasaṃ dāpesi. Purohito taṃ gahetvā nivesanaṃ gantvā brāhmaṇiyā datvā puttassa nāmaggaṇadivase jātakkhaṇe āvudhānaṃ pajjalitattā “jotipālo”tissa nāmaṃ akāsi.

So mahantena parivārena vaḍḍhamāno soḷasavassakāle uttamarūpadharo ahoṣi. Athassa pitā sarīrasampattiṃ oloketvā sahasaṃ datvā, “tāta, takkasilāṃ gantvā disāpāmokkhassa ācariyassa santike sippaṃ uppaṇhāhī”ti āha. So “sādhū”ti sampatiṇṇhitvā ācariyabhāgaṃ gahetvā mātāpitaro vanditvā tattha gantvā sahasaṃ datvā sippaṃ paṭṭhapetvā sattāheneva nipphattiṃ pāpuṇi. Athassa ācariyo tussitvā attano santakaṃ khaggaratanaṃ sandhiyuttaṃ meṇḍakasiṅgadhanuṃ sandhiyuttaṃ tūṇīraṃ attano sannāhakaṇcukaṃ uṇhisaṇca datvā “tāta jotipola, ahaṃ mahallako, idāni tvam ime māṇavake sikkhāpehī”ti pañcasatamāṇavakepi tasseva niyyādesi. Bodhisatto sabbaṃ upakaraṇaṃ gahetvā ācariyaṃ vanditvā bārāṇasimeva āgantvā mātāpitaro vanditvā aṭṭhāsi. Atha naṃ vanditvā tṭhitaṃ pitā avoca “uggahitaṃ te, tāta, sippa”nti. “Āma, tātā”ti. So tassa vacanaṃ sutvā rājakulaṃ gantvā “putto me, deva, sippaṃ sikkhitvā āgato, kiṃ karotū”ti āha. “Ācariya, amhe upaṭṭhahatū”ti. “Paribbayamassa jānātha, devā”ti. “So devasikaṃ sahasaṃ labhatū”ti. So “sādhū”ti sampatiṇṇhitvā gehaṃ gantvā kumāraṃ pakkosāpetvā “tāta, rājānaṃ upaṭṭhahā”ti āha. So tato paṭṭhāya devasikaṃ sahasaṃ labhitvā rājānaṃ upaṭṭhahi.

Rājapādamūlikā ujjhāyimsu - “mayam jotipālena katakammaṃ na passāma, devasikaṃ sahaṃsaṃ gaṇhāti, mayamassa sippaṃ passitukāma”ti. Rājā tesam vacanaṃ sutvā purohitassa kathesi. Purohito “sādhū, devā”ti puttassārocesi. So “sādhū, tāta, ito sattame divase dassessāmi sippaṃ, apica rājā attano vijite dhanuggahe sannipātāpetū”ti āha. Purohito gantvā rañño tamatthaṃ ārocesi. Rājā nagare bheriṃ carāpetvā dhanuggahe sannipātāpesi. Saṭṭhisahassā dhanuggahā sannipatiṃsu. Rājā tesam sannipatitabhāvaṃ ñatvā “nagaravāsino jotipālassa sippaṃ passantū”ti nagare bheriṃ carāpetvā rājaṅgaṇaṃ sajjāpetvā mahājanaparivuto pallaṅkavare nisīditvā dhanuggahe pakkosāpetvā “jotipālo āgacchatū”ti pesesi. So ācariyena dinnāni dhanutūṇīrasannāhakañcukaṇḥisāni nivāsantare ṭhapetvā khaggaṃ gāhāpetvā pakatīvesena rañño santikaṃ gantvā ekamantaṃ aṭṭhāsi.

Dhanuggahā “jotipālo kira dhanusippaṃ dassetuṃ āgato, dhanuṃ aggahetvā pana āgatattā amhākaṃ hatthato dhanuṃ gahetukāmo bhavissati, nāssa dassāma”ti katikaṃ kariṃsu. Rājā jotipālaṃ āmantetvā “sippaṃ dassehi”ti āha. So sāṇiṃ parikkhipāpetvā antosāṇiyaṃ ṭhito sātakaṃ apanetvā sannāhakañcukaṃ pavesetvā uṇhīsaṃ sīse paṭimuñcitvā meṇḍakasiṅgadhanumhi pavālavaṇṇaṃ jiyam āropetvā tūṇīraṃ piṭṭhe bandhitvā khaggaṃ vāmato katvā vajiraggaṃ nārācaṃ nakhapitṭhena parivattetvā sāṇiṃ vivaritvā pathaviṃ bhinditvā alaṅkatanāgakumāro viya nikkhamitvā gantvā rañño apacitiṃ dassetvā aṭṭhāsi. Taṃ disvā mahājanā vagganti nadanti apphoṭenti seḷenti. Rājā “dassehi, jotipāla, sippa”nti āha. Deva, tumhākaṃ dhanuggahesu akkhaṇavedhivāavedhisaravedhisaddavedhino cattāro dhanuggahe pakkosāpehīti. Atha rājā pakkosāpesi.

Mahāsatto rājaṅgaṇe caturassaparicchedabbhantare maṇḍalaṃ katvā catūsu kaṇṇesu cattāro dhanuggahe ṭhapetvā ekekassa tiṃsa tiṃsa kaṇḍasahassāni dāpetvā ekekassa santike ekekaṃ kaṇḍadāyakaṃ ṭhapetvā sayam vajiraggaṃ nārācaṃ gahetvā maṇḍalamajjhe ṭhatvā “mahārāja, ime cattāro dhanuggahā ekappahāreneva sare khipitvā maṃ vijjhantu, ahaṃ etehi khittakaṇḍāni nivāressāmi”ti āha. Rājā “evaṃ karothā”ti āṇāpesi. Dhanuggahā āhaṃsu, “mahārāja, mayam akkhaṇavedhivāavedhisaravedhisaddavedhino, jotipālo taruṇadārako, na mayam vijjhissāma”ti. Mahāsatto “sace sakkotha, vijjhatha ma”nti āha. Te “sādhū”ti sampatiṇṇitvā ekappahāreneva kaṇḍāni khipiṃsu. Mahāsatto tāni nārācena paharitvā yathā vā tathā vā na pātesi, bodhikoṭṭhakaṃ pana parikkhipanto viya tālena tālaṃ, vālena vālaṃ, daṇḍakena daṇḍakaṃ, vājena vājaṃ anatikkamanto khipitvā saragabbhaṃ akāsi. Dhanuggahānaṃ kaṇḍāni khīṇāni. So tesam kaṇḍakhīṇabhāvaṃ ñatvā saragabbhaṃ avināsentova uppatitvā gantvā rañño santike aṭṭhāsi. Mahājano unnādentō vagganto apphoṭento seḷento accharaṃ paharanto mahākolāhalaṃ katvā vatthābharaṇādīni khipi. Evaṃ ekarāsibhūtaṃ aṭṭhārasakoṭṭisaṅkhyam dhanam ahosi.

Atha naṃ rājā pucchi - “kiṃ sippaṃ nāmetaṃ jotipālā”ti? Sarapaṭibāhanaṃ nāma, devāti. Aññe etaṃ jānanta atthīti. Sakalajambudīpe maṃ ṭhapetvā añño natthi, devāti. Aparaṃ dassehi, tātāti. Deva, ete tāva catūsu kaṇṇesu ṭhatvā cattāropi janā maṃ vijjhituṃ na sakkhiṃsu, ahaṃ panete catūsu kaṇṇesu ṭhite ekeneva sarena vijjhissāmīti. Dhanuggahā ṭhātuṃ na ussaṃhiṃsu. Mahāsatto catūsu kaṇṇesu catasso kadaliyo ṭhapāpetvā nārācapuṅkhe rattasuttaṃ bandhitvā ekaṃ kadaliṃ sandhāya khipi. Nārāco taṃ kadaliṃ vijjhितvā tato dutiyaṃ, tato tatiyaṃ, tato catutthaṃ, tato

paṭhamam viddhameva vijjhitvā puna tassa hattheyeva paṭiṭṭhahi. Kadaliyo suttaparikkhittā aṭṭhamṣu. Mahājano unnādasahassāni pavattesi. Rājā “kiṃ sippam nāmetam, tātā”ti? Cakkaviddham nāma, devāti. Aparampi dassesi, tātāti. Mahāsatto saralaṭṭhiṃ nāma, sararajjuṃ nāma, saravedhiṃ nāma dassesi, sarapāsādam nāma, sarasopānam nāma, saramaṇḍapam nāma, sarapākāram nāma, sarapokkharaniṃ nāma akāsi, sarapadumam nāma pupphāpesi, saravassam nāma vassāpesi. Iti aññehi asādhāraṇāni imāni dvādasasippāni dassetvā puna aññehi asādhāraṇeyeva satta mahākāye padālesi, aṭṭhaṅgulabahalam udumbarapadaram vijjhi, caturaṅgulabahalam asanapadaram, dvaṅgulabahalam tambapaṭṭam, ekaṅgulabahalam ayapaṭṭam, ekābaddham phalakasatam vinivijjhitvā palālasakaṭavālukasakaṭapadarasakaṭānam purimabhāgena saram khipitvā pacchābhāgena nikkhamāpesi, pacchābhāgena saram khipitvā purimabhāgena nikkhamāpesi, udae catuusabham, thale aṭṭhausabhaṭṭhānam kaṇḍam pesesi. Vātiṅgaṇasaññāya usabhamattake vālam vijjhi. Bodhisatto sare khipitvā ākāse sarapāsādādini katvā puna ekena sarena te sare pātento bhaṅgavibhaṅge akāsīti “sarabhaṅgo”ti nāma paññāto. Tassa ettakāni sippāni dassentasseva sūriyo atthaṅgato.

Athassa rājā senāpaṭiṭṭhānam paṭijānitvā “jotipāla, ajja vikālo, sve tvam senāpaṭiṭṭhānam sakkāram gaṇhissasi, kesamassum kāretvā nhatvā ehī”ti tam divasam paribbayatthāya satasahassam adāsi. Mahāsatto “iminā mayham attho natthī”ti aṭṭhārasakoṭisaṅkhyam dhanam sāmikānaññeva datvā mahantena parivārena nhāyitum nadiṃ gantvā kesamassum kāretvā nhatvā sabbālaṅkārapaṭimaṇḍito anopamāya siriyā nivesanam pavisitvā nānaggarasabhojanam bhuñjitvā sirisayanam abhiruyha nipanno dve yāme sayitvā pacchimayāme pabuddho uttāhāya pallaṅkam ābhujitvā sayanapiṭṭhe nisinnova attano sippassa ādimajjhapariyosānam olokento “mama sippassa āditova paramāraṇam paññāyati, majjhe kilesaparibhogō, pariyosāne nirayamhi paṭisandhi, paṇātipāto kilesaparibhogesu ca adhimattappamādo niraye paṭisandhiṃ deti, raññā mayham mahantam senāpaṭiṭṭhānam dinnam, mahantam me issariyam bhavissati, bhariyā ca puttadhītaro ca bahū bhavissanti. Kilesavatthu kho pana vepullagatam duccajam hoti, idāneva nikkhamitvā ekakova araṇṇam pavisitvā isipabbajjam pabbajitum yuttam mayha”nti mahāsayanato uttāhāya kañci ajānāpento pāsādā oruyha aggadvārena nikkhamitvā ekakova araṇṇam pavisitvā godhāvarinadītire tiyojanikam kapiṭṭhavanam sandhāya pāyāsi.

Tassa nikkhantabhāvam ṇatvā sakko vissakammam pakkosāpetvā “tāta, jātipālo abhinikkhamanam nikkhanto, mahāsamāgamo bhavissati, godhāvarinadītire kapiṭṭhavane assamam māpetvā pabbajitaparikkhāre paṭiyādehī”ti āha. So tathā akāsi. Mahāsatto tam ṭhānam patvā ekapadikamaggaṃ disvā “pabbajitānam vasanaṭṭhānena bhavitabba”nti tena maggena tattha gantvā kañci apassanto paṇṇasālam pavisitvā pabbajitaparikkhāre disvā “sakko devarājā mama nikkhantabhāvam aññāsi maññe”ti cintetvā sātakam apanetvā rattavākaciram nivāsetvā ca pārupitvā ca ajinacammam ekaṃsagatam akāsi, jaṭamaṇḍalam bandhitvā khārikājam aṃse katvā kattaradaṇḍam gahetvā paṇṇasālato nikkhamitvā caṅkamam āruyha katipayavāre aparāparam caṅkamitvā pabbajjāsiriyā vanam upasobhayamāno kaṣiṇaparikammam katvā pabbajitato sattame divase aṭṭha

samāpattiyo pañca abhiññāyo ca nibbattetvā uñchācariyāya vanamūlaphalāhāro ekakova vihāsi. Mātāpitāro mittasuhajjādayo ñātivaggāpissa taṃ apassantā rodantā paridevantā vicaranti.

Atheko vanacarako araññaṃ pavisitvā kapiṭṭhakaassamapade nisinnaṃ mahāsattaṃ disvā sañjānitvā gantvā tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā nagaraṃ gantvā tassa mātāpitūnaṃ ārocesi. Te rañño ārocayiṃsu. Rājā “etha naṃ passissāmā”ti tassa mātāpitāro gahetvā mahājanaparivuto vanacarakena desitena maggena godhāvarinadītiraṃ pāpuṇi. Bodhisatto nadītiraṃ āgantvā ākāse nisinno dhammaṃ desetvā te sabbe assamapadaṃ pavesetvā tatrapī tesāṃ ākāse nisinnova kāmesu ādīnavaṃ pakāsetvā dhammaṃ desesi. Rājānaṃ ādiṃ katvā sabbeva pabbajiṃsu. Bodhisatto isigaṇaparivuto tattheva vasi. Athassa tattha vasanabhāvo sakalajambudīpe pākaṭo ahosi. Aññepi rājāno raṭṭhavāsīhi saddhiṃ āgantvā tassa santike pabbajiṃsu, samāgamo mahā ahosi. Anupubbena anekasatasahassaparisaṃ ahesuṃ. Yo kāmavitakkaṃ vā byāpādavitaṃ vā vihiṃsāvitakkaṃ vā vitakketi, mahāsatto gantvā tassa purato ākāse nisīditvā dhammaṃ deseti, kasiṇaparikkamaṃ ācikkhati. Tassovāde ṭhatvā aṭṭha samāpattiyo uppādetvā jhānanipphattiṃ pattā sālissaro meṇḍissaro pabbato kālādevilo kisavaccho anusisso nāradoti satta jeṭṭhantevāsino ahesuṃ. Aparabhāge kapiṭṭhakaassamo paripūri. Isigaṇassa vasanokāso nappahoti.

Atha mahāsatto sālissaraṃ āmantetvā “sālissara, ayaṃ assamo isigaṇassa nappahoti, tvaṃ imaṃ isigaṇaṃ gahetvā majjharañño vijite kalappacullakanigamaṃ upanissāya vasāhī”ti āha. So “sādhū”ti tassa vacanaṃ sampācicchitvā anekasahassaṃ isigaṇaṃ gahetvā gantvā tattha vāsaṃ kappesi. Manussesu āgantvā pabbajantesu puna assamo paripūri. Bodhisatto meṇḍissaraṃ āmantetvā, “meṇḍissara, tvaṃ imaṃ isigaṇaṃ ādāya suraṭṭhajanapadassa sīmantare sātodikā nāma nadī atthi, tassā tīre vasāhī”ti uyyojesi, puna kapiṭṭhakaassamo paripūri. Etenupāyena tatiyavāre pabbataṃ āmantetvā “pabbata, tvaṃ mahāaṭaviyaṃ añjanapabbato nāma atthi, taṃ upanissāya vasāhī”ti pesesi. Catutthavāre kālādevilaṃ āmantetvā “kālādevila, tvaṃ dakkhiṇapathe avantiraṭṭhe ghanaselapabbato nāma atthi, taṃ upanissāya vasāhī”ti pesesi. Puna kapiṭṭhakaassamo paripūri, pañcasu ṭhānesu anekasatasahassaisigaṇo ahosi. Kisavaccho pana mahāsattaṃ āpucchitvā daṇḍakirañño vijite kumbhavatinagaraṃ nāma atthi, taṃ upanissāya uyyāne vihāsi. Nārado majjhimadesa añjanagirināmake pabbatajālantare vihāsi. Anusisso pana mahāsattassa santikeva ahosi.

Tasmiṃ kāle daṇḍakirājā ekaṃ laddhasakkāraṃ gaṇikaṃ ṭhānā cāvesi. Sā attano dhammatāya vicarantī uyyānaṃ gantvā kisavacchatāpasāṃ disvā “ayaṃ kālakaṇṇī bhavissati, imassa sarīre kaliṃ pavāhetvā nhatvā gamissāmī”ti dantakaṭṭhaṃ khāditvā sabbapaṭhamāṃ tassūpari bahalakheḷaṃ niṭṭhubhantī kisavacchatāpasassa jaṭantare niṭṭhubhitvā dantakaṭṭhampissa sīseyeva khipitvā sayāṃ sīsaṃ nhāyitvā gatā. Rājāpi taṃ saritvā puna pākaticameva akāsi. Sā mohamūḷhā hutvā “kālakaṇṇīsarīre kaliṃ pavāhetvā mampi rājā puna ṭhāne ṭhapeti mayā yaso laddho”ti saññamakāsi. Tato nacirasseva rājā purohitaṃ ṭhānato cāvesi. So tassā santikaṃ gantvā “tvaṃ kena kāraṇena puna ṭhānaṃ labhasī”ti pucchi. Athassa sā “rājuyyāne kālakaṇṇīsarīre kalissa pavāhitattā”ti ārocesi. Purohito gantvā tattheva tassa sarīre kaliṃ pavāhesi, tampi rājā puna ṭhāne ṭhapesi. Athassa aparabhāge paccanto kuppi. So senaṅgaparivuto yuddhāya nikkhami. Atha naṃ mohamūḷho

purohito, “mahārāja, kiṃ tumhe jayaṃ icchatha, udāhu parājaya”nti pucchitvā “jaya”nti vutte - “tena hi rājuyyāne kālakaṇṇī vasati, tassa sarīre kaliṃ pavāhetvā yāhī”ti āha. So tassa kathaṃ gahetvā “ye mayā saddhiṃ āgacchanti, te uyyāne kālakaṇṇisarīre kaliṃ pavāhentū”ti vatvā uyyānaṃ pavisitvā dantakaṭṭhaṃ khāditvā sabbapaṭṭhamam sayameva tassa jaṭantare kheḷaṃ niṭṭhubhitvā dantakaṭṭhaṃca khipitvā sīsaṃ nhāyi. Balakāyopissa tathā akāsi.

Tasmiṃ pakkante senāpati gantvā tāpasam disvā dantakaṭṭhādīni nīharitvā sādhuṃ nhāpetvā “bhante, rañño kiṃ bhavissatī”ti pucchi. Āvusā mayhaṃ manopadoso natthi, devatā pana kupitā ito sattame divase sakalaraṭṭhaṃ araṭṭhaṃ karissanti, tvaṃ puttadāraṃ gahetvā sīghaṃ palāyitvā aññattha yāhīti. So bhītatasito gantvā rañño ārocesi, rājā tassa vacanaṃ na gaṇhi. So nivattitvā attano gehaṃ gantvā puttadāraṃ ādāya palāyitvā aññaṃ raṭṭhaṃ agamāsi. Sarabhaṅgasatthā taṃ kāraṇaṃ ñatvā dve taruṇatāpase pesetvā “kisavacchaṃ mañcasivikāya ānethā”ti ākāse ānāpesi. Rājā yujjhितvā core gahetvā nagameva paccāgami. Tasmiṃ āgate devatā paṭṭhamam devaṃ vassāpesuṃ, vassoghena sabbakuṇapesu avahaṭesu suddhavālukaṃ vassi, suddhavālukaṃ matthake dibbapupphavassaṃ vassi, dibbapupphamaṃ matthake māsaṃ vassi, māsaṃ matthake kahāpaṇavassaṃ, kahāpaṇamaṃ matthake dibbābharaṇavassaṃ vassi, manussā somanassapattā hiraṇñasuvanaṃ ābharaṇāni gaṇhituṃ ārabhiṃsu. Atha nesaṃ sarīre sampajjalitaṃ nānappaṭṭhaṃ āvudhavassaṃ vassi, manussā khaṇḍākhāṇikaṃ chijjiṃsu. Atha nesaṃ upari mahantamahantā vītaccitaṅgārā patiṃsu, tesam upari mahantamahantāni pajjalitapabbatakūṭāni patiṃsu, tesam upari satṭhihatthaṭṭhānaṃ pūrayantaṃ sukhavālukaṃ vassi. Evaṃ satṭhiyojanaṭṭhānaṃ araṭṭhaṃ ahoṣi, tassa evaṃ araṭṭhabhāvo sakalajambudīpe paññāyi.

Atha tassa raṭṭhassa anantararaṭṭhādhipatino kālīṅgo, aṭṭhako, bhīmarathoti tayo rājāno cintayīsu - “pubbe bārāṇasiyaṃ kalābukaṃ karājā khantivādītāpase aparajjhितvā pathaviṃ pavitṭhoti sūyati, tathā “nāḷikerarājā tāpase sunakhehi khādāpetvā, saḥ sabāhu ajjuno ca aṅgīrase aparajjhितvā, idāni daṇḍakirājā kisavacche aparajjhितvā saha raṭṭhena vināsaṃ patto”ti sūyati. Imesaṃ pana catunnaṃ rājūnaṃ nibbattaṭṭhānaṃ mayaṃ na jānāma, taṃ no ṭhapetvā sarabhaṅgasatthāraṃ añño kathetuṃ samattho nāma natthi, taṃ upasaṅkamitvā ime pañhe pucchissāma”ti. Te tayopi mahanteṇa parivāreṇa pañhapucchanaṭṭhāya nikkhamiṃsu. Te pana “asukopi nikkhanto”ti na jānanti, ekeko “ahameva gacchāmi”ti maññati, tesam godhāvarinadito avidūre samāgamo ahoṣi. Te rathehi otaritvā tayopi ekameva rathaṃ abhiruyha godhāvarinadītīraṃ sampāpuṇiṃsu.

Tasmiṃ khaṇe sakko paṇḍukambalasilāsane nisinno satta pañhe cintetvā “ime pañhe ṭhapetvā sarabhaṅgasatthāraṃ añño sadevake loke kathetuṃ samattho nāma natthi, taṃ ime pañhe pucchissāmi, imepi tayo rājāno sarabhaṅgasatthāraṃ pañhaṃ pucchituṃ godhāvarinadītīraṃ pattā, etesaṃ pañhepi ahameva pucchissāmi”ti dvīsu devalokesu devatāhi parivuto devalokato otari. Taṃ divasameva kisavaccho kalamakāsi. Tassa sarīrakiccaṃ kāretuṃ catūsu ṭhānesu anekasahassā isayo tattheva gantvā pañcasu ṭhānesu maṇḍapaṃca kāretvā anekasahassā isigaṇā kisavacchassa tāpasassa candanacitakaṃ katvā sarīraṃ jhāpesuṃ. Ālāhanassa samantā aḍḍhayaṃjanamatte ṭhāne dibbakusumavassaṃ vassi. Mahāsatto tassa sarīranikkhepaṃ kārapetvā assamaṃ pavisitvā tehi isigaṇehi parivuto nisīdi. Tesampi rājūnaṃ nadītīraṃ āgataḥ kāle mahāsenāvāhanatūriyasaddo ahoṣi. Mahāsatto taṃ

sutvā anusissam tāpasam āmantetvā “tāta, tvaṃ gantvā tāva jānāhi, kiṃ saddo nāmeso”ti āha. So pānīyaghaṭaṃ ādāya tattha gantvā te rājāno disvā pucchanavasena paṭhamam gāthamāha -

- 50.** “Alaṅkatā kuṇḍalino suvatthā, veḷuriyamuttātharukhaggabandhā;
Rathesabhā tiṭṭhatha ke nu tumhe, kathaṃ vo jānanti manussaloke”ti.

Tattha veḷuriyamuttātharukhaggabandhāti veḷuriyamaṇīhi ceva muttālambakehi ca alaṅkatatharūhi khaggaratanehi samannāgatā. Tiṭṭhathāti ekasmiṃ rathe tiṭṭhatha. Ke nūti ke nāma tumhe, kathaṃ vo sañjānantīti?

Te tassa vacanaṃ sutvā rathā otaritvā vanditvā aṭṭhaṃsu. Tesu aṭṭhakarājā tena saddhiṃ sallapanto dutiyaṃ gāthamāha -

- 51.** “Ahamatṭhako bhīmaratho panāyaṃ, kāliṅgarājā pana uggatoyaṃ;
Susaññatānaṃ isīnaṃ dassanāya, idhāgatā pucchitāyemha pañhe”ti.

Tattha uggatoti cando viya sūriyo viya ca pākaṭo paññāto. Susaññatānaṃ isīnanti, bhante, na mayaṃ vanakīlādīnaṃ atthāya āgatā, atha kho kāyādīhi susaññatānaṃ sīlasampannānaṃ isīnaṃ dassanatthāya idhāgatā. Pucchitāyemha pañheti sarabhaṅgasatthāraṃ pañhe pucchituṃ emha, āgatāmhāti attho. Ya-kāro byañjanasandhikaroti veditabbo.

Atha ne tāpaso “sādhu mahārājā, āgantabbatṭhānaññeva āgatāttha, tena hi nhatvā vissamitvā assamapadaṃ pavisitvā isigaṇaṃ vanditvā sarabhaṅgasatthārameva pañhaṃ pucchathā”ti tehi saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā pānīyaghaṭaṃ ukkhipitvā udakatheve puñchanto ākāsaṃ olokento sakkaṃ devarājānaṃ devagaṇaparivutaṃ erāvaṇakkhandhavaragataṃ otarantaṃ disvā tena saddhiṃ sallapanto tatiyaṃ gāthamāha -

- 52.** “Vehāyasam tiṭṭhasi antalikkhe, pathaddhuno pannaraseva cando;
Pucchāmi taṃ yakkha mahānubhāva, kataṃ taṃ jānanti manussaloke”ti.

Tattha vehāyasanti abbhuggantvā antalikkhe ākāse tiṭṭhasi. Pathaddhunoti pathaddhagato, addhapathe gaganamajjhe ṭhitoti attho.

Taṃ sutvā sakko catutthaṃ gāthamāha -

- 53.** “Yamāhu devesu ‘sujampatī’ti, ‘maghavā’ti taṃ āhu manussaloke;
Sa devarājā idamajja patto, susaññatānaṃ isīnaṃ dassanāyā”ti.

Tattha sa devarājāti so ahaṃ sakko devarājā. Idamajja pattoti idaṃ ṭhānaṃ ajja āgato. Dassanāyāti dassanatthāya vandanatthāya sarabhaṅgasatthāraṇca pañhaṃ pucchanatthāyāti āha.

Atha naṃ anusisso “sādhu, mahārāja, tumhe pacchā āgacchathā”ti vatvā pānīyaghaṭaṃ ādāya assamapadaṃ pavisitvā pānīyaghaṭaṃ paṭisāmetvā tiṇṇaṃ rājūnaṃ devarājassa ca pañhapucchanatthāya āgatabhāvaṃ mahāsattassa ārocesi. So isigaṇaparivuto mahāvisālamālake nisīdi. Tayo rājāno āgantvā isigaṇaṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdiṃsu. Sakkopi otaritvā isigaṇaṃ upasaṅkamitvā añjaliṃ paggayha ṭhito isigaṇaṃ vaṇṇetvā vandamāno pañcamaṃ gāthamāha -

- 54.** “Dūre sutā no isayo samāgatā, mahiddhikā iddhiguṇūpapannā;

Vandāmi te ayire pasannacitto, ye jīvalokettha manussasetṭhā'ti.

Tattha dūre sutā noti, bhante, amhehi tumhe dūre devaloke ṭhitehiyeva sutāti mamāyanto evamāha. Idaṃ vuttaṃ hoti - ime idha samāgatā amhākaṃ isayo dūre sutā yāva brahmalokā vissutā pākaṭāti. Mahiddhikāti mahānubhāvā. Iddhiguṇūpapannāti pañcavidhena iddhiguṇena samannāgatā. Ayireti, ayye. Yeti ye tumhe imasmim jīvaloke manussesu seṭṭhāti.

Evaṃ isigaṇaṃ vaṇṇetvā sakko cha nisajjadose pariharanto ekamantaṃ nisīdi. Atha naṃ isīnaṃ adhovāte nisinnaṃ disvā anusisso chaṭṭhaṃ gāthamāha -

55. “Gandho isīnaṃ ciradikkhitānaṃ, kāyā cuto gacchati mālutena;
Ito paṭikkamma sahassanetta, gandho isīnaṃ asuci devarājā'ti.

Tattha ciradikkhitānanti cirapabbajitānaṃ. Paṭikkammāti paṭikkama apehi. Sahassanettāti ālapanametaṃ. Sakko hi amaccasahashehi cintitaṃ atthaṃ ekakova passati, tasmā “sahassanetto”ti vuccati. Atha vā sahassanettānaṃ pana devānaṃ dassanūpacārātikkamanasamatthoti sahassanettā. Asucīti sedamalādīhi paribhāvitattā duggandho, tumhe ca sucikāmā, tena vo esa gandho bādhatīti.

Taṃ sutvā sakko itaraṃ gāthamāha -

56. “Gandho isīnaṃ ciradikkhitānaṃ, kāyā cuto gacchatu mālutena;
Vicittapupphaṃ surabhiṃva mālāṃ, gandhañca etaṃ pāṭikañkhāma bhante;
Na hettha devā paṭikkūlasañño'ti.

Tattha gacchatūti yathāsukhaṃ pavattatu, nāsapuṭaṃ no paharatūti attho. Pāṭikañkhāmāti icchāma patthema. Etthāti etasmim gandhe devā jigucchasañño na honti. Dussīleyeva hi devā jigucchanti, na sīlavanteti.

Evañca pana vatvā “bhante, anusissa ahaṃ mahantena ussāhena pañhaṃ pucchitum āgato, okāsaṃ me karohī”ti āha. So tassa vacanaṃ sutvā uṭṭhāyāsanaṃ isigaṇaṃ okāsaṃ karonto gāthādvayamāha -

57. “Purindado bhūtapatī yasassī, devānamindo sakko maghavā sujampati;
Sa devarājā asuragaṇappamaddano, okāsamākañkhati pañha pucchitum.

58. “Ko nevimesaṃ idha paṇḍitānaṃ, pañhe puṭṭho nipuṇe byākarissati;
Tiṇaṃ raññaṃ manujādhipānaṃ, devānamindassa ca vāsavassā'ti.

57-58. Tattha “purindado”tiādīni sakkasseva guṇanāmāni. So hi pure dānaṃ dinnattā purindado, bhūtesu jeṭṭhakattā bhūtapatī, parivārasampadāya yasassī, paramissaratāya devānamindo, sattannaṃ vattapadānaṃ suṭṭhu katattā sakko, purimajātivasena maghavā, sujāya asurakaññāya patibhāvena sujampati, devānaṃ rañjanatāya devarājā. Ko nevāti ko nu eva. Nipuṇeti saṇhasukhume pañhe. Raññanti rājūnaṃ. Imesaṃ catunnaṃ rājūnaṃ manaṃ gahetvā ko imesaṃ paṇḍitānaṃ isīnaṃ pañhe kathessati, pañhaṃ nesaṃ kathetum samatthaṃ jānāthāti vadati.

Taṃ sutvā isigaṇo, “mārisa, anusissa tvaṃ pathaviyaṃ ṭhatvā pathaviṃ apassanto viya katesi, ṭhapetvā sarabhaṅgasatthāraṃ ko añño etesaṃ pañhaṃ kathetum samattho”ti vatvā gāthamāha -

- 59.** “Ayaṃ isi sarabhaṅgo tapassī, yato jāto virato methunasmā;
Āceraputto suvinītarūpo, so nesaṃ pañhāni viyākarissatī”ti.

Tattha sarabhaṅgoti sare khipitvā ākāse sarapāsādādīni katvā puna ekena sarena te sare pātento bhaṅgavibhaṅge akāsīti sarabhaṅgo. Methunasmāti methunadhammato. So kira methunaṃ asevitvā pabbajito. Āceraputtoti rañño ācariyassa purohitassa putto.

Evañca pana vatvā isigaṇo anusissaṃ āha - “mārisa, tvameva satthāraṃ vanditvā isigaṇassa vacanena sakkena pucchitapañhakathanāya okāsaṃ kārehī”ti. So “sādhū”ti sampañcchitvā satthāraṃ vanditvā okāsaṃ kārento anantaraṃ gāthamāha -

- 60.** “Koṇḍañña pañhāni viyākarohi, yācanti taṃ isayo sādhurūpā;
Koṇḍañña eso manujesu dhammo, yaṃ vuddhamāgacchati esa bhāro”ti.

Tattha koṇḍaññāti taṃ gottenālapati. Dhammoti sabhāvo. Yaṃ vuddhanti yaṃ paññāya vuddhaṃ purisaṃ esa pañhānaṃ vissajjanabhāro nāma āgacchati, eso manujesu sabhāvo, tasmā candimasūriyasahassaṃ uttāpento viya pākaṭaṃ katvā devarañño pañhe kathehīti.

Tato mahāpuriso okāsaṃ karonto anantaraṃ gāthamāha -

- 61.** “Katāvakāsā pucchantu bhonto, yaṃ kiñci pañhaṃ manasābhipatthitaṃ;
Ahañhi taṃ taṃ vo viyākarissaṃ, ñatvā sayaṃ lokamimaṃ parañcā”ti.

Tattha yaṃ kiñcīti na kevalaṃ tumhākaṃyeva, atha kho sadevakassapi lokassa yaṃ manasābhipatthitaṃ, taṃ maṃ bhavanto pucchantu. Ahañhi vo idhalokanissitaṃ vā paralokanissitaṃ vā sabbaṃ pañhaṃ imaṇca parañca lokaṃ sayaṃ paññāya sacchikatvā kathessāmīti sabbaññupavāraṇaṃ sampavāresi.

Evaṃ tena okāse kate sakko attanā abhisankhataṃ pañhaṃ pucchi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha -

- 62.** “Tato ca maghavā sakko, atthadassī purindado;
Apucchi paṭhamam pañhaṃ, yañcāsi abhipatthitaṃ.
- 63.** “Kiṃ sū vadhitvā na kadāci socati, kissappahānaṃ isayo vaṇṇayanti;
Kassīdha vuttaṃ pharusaṃ khametha, akkhāhi me koṇḍañña etamattha”nti.

62-63. Tattha yañcāsīti yaṃ tassa manasā abhipatthitaṃ āsi, taṃ pucchīti attho. Etanti etaṃ mayā pucchitamatthaṃ akkhāhi meti ekagāthāya tayo pañhe pucchi.

Tato paraṃ byākaronto āha -

- 64.** “Kodhaṃ vadhitvā na kadāci socati, makkhappahānaṃ isayo vaṇṇayanti;
Sabbesaṃ vuttaṃ pharusaṃ khametha, etaṃ khantiṃ uttamamāhu santo”ti.

Tattha kodhaṃ vadhitvāti kodhaṃ māretvā chaḍḍetvā. Socanto hi paṭighacitteneva socati, kodhābhāvā kuto soko. Tena vuttaṃ “na kadāci socatī”ti. Makkhappahānanti parehi attano kataguṇamakkhanalakkhaṇassa akataññubhāvasaṅkhātassa makkhassa pahānaṃ isayo vaṇṇayanti. Sabbesanti hīnamajjhimukkaṭṭhānaṃ sabbesampi pharusaṃ vacanaṃ khametha. Santoti porāṇakā paṇḍitā evaṃ kathenti.

Sakko āha -

- 65.** “Sakkā ubhinnaṃ vacanaṃ titikkhituṃ, sadisassa vā seṭṭhatarassa vāpi;
Kathaṃ nu hīnassa vaco khametha, akkhāhi me koṇḍañña etamattha”nti.

Sarabhaṅgo āha -

- 66.** “Bhayā hi seṭṭhassa vaco khametha, sārambhahetū pana sādissassa;
Yo cīdha hīnassa vaco khametha, etaṃ khantiṃ uttamamāhu santo”ti. -

Evamādīnaṃ gāthānaṃ vacanappaṭivacanavasena sambandho veditabbo.

Tattha akkhāhi meti, bhante koṇḍañña, tumhehi dve pañhā sukathitā, eko me cittaṃ na gaṇhāti, kathaṃ sakkā attano hīnatarassa vacanaṃ adhivāsetuṃ, taṃ mama akkhāhīti pucchanto evamāha. Etaṃ khantinti yadetaṃ jātigottādi hīnassa vacanaṃ khamanaṃ, etaṃ khantiṃ uttamanti porāṇakapaṇḍitā vadanti. Yaṃ panetaṃ jātiādīhi seṭṭhassa bhayena, sadisassa karaṇuttariyalakkhaṇe sārambhe ādīnavadassanena khamanaṃ, nesā adhivāsanakhanti nāmāti attho.

Evaṃ vutte sakko mahāsattaṃ āha - “bhante, paṭhamaṃ tumhe ‘sabbesaṃ vuttaṃ pharusāṃ khametha, etaṃ khantiṃ uttamamāhu santo’ti vatvā idāni ‘yo cīdha hīnassa vaco khametha, etaṃ khantiṃ uttamamāhu santo’ti vadatha, na vo purimena pacchimaṃ sametī”ti. Atha naṃ mahāsatto, “sakka, pacchimaṃ mayā ‘ayaṃ hīno’ti ñatvā pharusavacanaṃ adhivāsentassa vasena vuttaṃ, yasmā pana na sakkā rūpadassanamattena sattānaṃ seṭṭhādibhāvo ñātuṃ, tasmā purimaṃ vutta”nti vatvā sattānaṃ aññatra saṃvāsā rūpadassanamattena seṭṭhādibhāvassa duviññeyyataṃ pakāsento gāthamāha -

- 67.** “Kathaṃ vijañña catupattharūpaṃ, seṭṭhaṃ sarikkhaṃ athavāpi hīnaṃ;
Virūparūpena caranti santo, tasmā hi sabbesaṃ vaco khamethā”ti.

Tattha catupattharūpanti catūhi iriyāpathehi paṭicchannasabhāvaṃ. Virūparūpenāti virūpānaṃ lāmakapuggalānaṃ rūpena uttamaguṇā santopi vicaranti. Imasmiṃ panatthe majjhantikattherassa vatthu kathetabbaṃ.

Taṃ sutvā sakko nikkaṅkho hutvā, “bhante, etāya no khantiyā ānisaṃsaṃ kathehi”ti yāci. Athassa mahāsatto gāthamāha -

- 68.** “Na hetamatthaṃ mahatīpi senā, sarājikā yujjhamānā labhetha;
Yaṃ khantiṃ sappuriso labhetha, khantībalassūpasamanti verā”ti.

Tattha etamatthanti etaṃ veravūpasamanippaṭighasabhāvasaṅkhātaṃ atthaṃ.

Evaṃ mahāsattena khantiguṇe kathite te rājāno cintayimāsu - “sakko attanova pañhe pucchati, amhākaṃ pucchano kāsaṃ na dassatī”ti. Atha nesaṃ ajjhāsayaṃ veditvā sakko attanā abhisāṅkhate cattāro pañhe ṭhapetvāva tesāṃ kaṅkhaṃ pucchanto gāthamāha -

- 69.** “Subhāsitaṃ te anumodiyāna, aññaṃ taṃ pucchāmi tadiṅgha brūhi;
Yathā ahuṃ daṇḍakī nālikero, athajjuno kalābu cāpi rājā;
Tesaṃ gatiṃ brūhi supāpakammaṃ, katthūpapannā isīnaṃ viheṭhakā”ti.

Tattha anumodiyānāti idaṃ mayā puṭṭhānaṃ tiṇṇaṃ pañhānaṃ vissajjanasaṅkhātāṃ tava subhāsitaṃ anumoditvā. Yathā ahunti yathā cattāro janā ahesuṃ. Kalābu cāti kalāburājā ca. Athajjunoti atha ajjunarājā.

Athassa vissajjento mahāsatto pañca gāthāyo abhāsi -

70. “Kisañhi vacchaṃ avakiriya daṇḍakī, ucchinnamūlo sajano saraṭṭho;
Kukkuḷanāme nirayamhi paccati, tassa phuliṅgāni patanti kāye.
71. “Yo saññate pabbajite aheṭṭhayi, dhammaṃ bhaṇante samaṇe adūsake;
Taṃ nāḷikeram sunakhā parattha, saṅgamma khādanti viphandamānaṃ.
72. “Athajjuno niraye sattisūle, avaṃsiro patito uddhampādo;
Aṅgīrasaṃ gotamaṃ heṭṭhayitvā, khantiṃ tapassiṃ cirabrahmacāriṃ.
73. “Yo khaṇḍaso pabbajitaṃ achedayi, khantiṃ vadantaṃ samaṇaṃ adūsakaṃ;
Kalābuvicīṃ upapajja paccati, mahāpatāpaṃ kaṭukaṃ bhayānakaṃ.
74. “Etāni sutvā nirayāni paṇḍito, aññāni pāpiṭṭhatarāni cettha;
Dhammaṃ care samaṇabrāhmaṇesu, evaṃkaro saggamupeti ṭhāna”nti.

70-74. Tattha kisanti appamaṃsalohitattā kisasarīraṃ. Avakiriyāti avakiritvā niṭṭhubhanadantakaṭṭhapātanena tassa sarīre kaliṃ pavāhetvā. Uccinnamūloti ucchinnamūlo hutvā. Sajjanoti sapariso. Kukkuḷanāme nirayamhīti yojanasatappamaṇe kappasaṇṭhite uṇhachārikaniraye. Phuliṅgānīti vītaccitaṅgārā. Tassa kira tattha uṇhakukkuḷe nimuggassa navahi vaṇamukhehi uṇhā chārikā pavisanti, sīse mahantamahantā aṅgārā patanti. Tesam pana patanakāle sakalasarīraṃ dīparukkho viya jalati, balavavedanā vattanti. So adhivāsetuṃ asakkonto mahāviraṃ ravati. Sarabhaṅgasatthā pathaviṃ bhinditvā taṃ tattha tathāpaccamānaṃ dassesi, mahājano bhayasantāsamāpajji. Tassa ativiya bhītabhāvaṃ ñatvā mahāsatto taṃ nirayaṃ antaradhāpesi.

Dhammaṃ bhaṇanteti dasakusalakammamāpathadhammaṃ bhāsante. Samaṇeti samitapāpe. Adūsaketi niraparādhe. Nāḷikeranti evaṃnāmaṃ rājānaṃ. Paratthāti paraloke niraye nibbattaṃ. Saṅgammāti ito cito ca samāgantvā chinditvā mahantamahantā sunakhā khādanti. Tasmīṃ kira kaliṅgaratṭhe dantapurānagare nāḷikere nāma raññe rajjaṃ kārayamāne eko mahātāpaso pañcasatatāpasaparivuto himavantā āgamma rājuyyāne vāsaṃ kappetvā mahājanassa dhammaṃ desesi. “Dhammikatāpasas uyyāne vasatī”ti raññopi ārocayimṃsu. Rājā pana adhammiko adhammena rajjaṃ kāresi. So amaccasu tāpasam pasamsantesu “ahampi dhammaṃ suṇissāmī”ti uyyānaṃ gantvā tāpasam vanditvā nisīdi. Tāpasas raññā saddhiṃ paṭisanthāraṃ karonto “kiṃ, mahārāja, dhammena rajjaṃ kāresi, janaṃ na pīlesi”ti āha. So tassa kujjhivā “ayaṃ kūṭajaṭilo ettakaṃ kālāṃ nāgarānaṃ santike mamaññeva aguṇaṃ kathesi maññe, hotu jānissāmī”ti cintetvā “sve amhākaṃ gharadvāraṃ āgaccheyyāthā”ti nimantetvā punadivase purāṇagūthassa cāṭiyo paripūrāpetvā tāpasesu āgatesu tesam bhikkhābhājanāni gūthassa pūrāpetvā dvāraṃ pidahāpetvā musalāni ca lohadaṇḍe ca gāhāpetvā isīnaṃ sīsāni bhindāpetvā jaṭāsu gāhāpetvā kaḍḍhāpetvā sunakhehi khādāpetvā tattheva bhinnaṃ pathaviṃ pavisitvā sunakhamahāniraye nibbattati, tatrassa tigāvutappamāṇasarīraṃ ahosi. Atha naṃ mahantamahantā mahāhatthippamāṇā pañcavaṇṇā sunakhā anubandhitvā

ḍamsitvā navayojanāya jalitaayapathaviyā pātetvā mukhapūraṃ luñcantā vipphandamānaṃ khādiṃsu. Mahāsatto pathaviṃ dvidhā bhinditvā taṃ nirayaṃ dassetvā mahājanassa bhītabhāvaṃ ñatvā antaradhāpesi.

Athajjunoti sahasabāhurājā. Aṅgīrasanti aṅgehi raṃsīnaṃ niccharaṇato evaṃladdhanāmaṃ. Heṭṭhayitvāti viheṭṭhetvā visapītakaṇḍena vijjhivā jīvitaḅḅayaṃ pāpetvā. So kira ajjuno nāma rājā mahisakaraṭṭhe ketakarājadhāniyaṃ rajjaṃ kārento migavaṃ gantvā mige vadhitvā aṅgārapakkamaṃsaṃ khādanto vicari.

Athekadivasam migānaṃ āgamaṇaṭṭhāne koṭṭhakaṃ katvā mige olokayamāno aṭṭhāsi. Tadā so tāpaso tassa rañño avidūre ekaṃ kārarukkaṃ abhiruhitvā phalāni ocinanto ocinitaphalasākaṃ muñci. Tassā vissatṭhāya saddena taṃṭhānaṃ pattā migā palāyīṃsu. Rājā kujjhivā tāpasam visamissitena sallena vijjhi. So parigalivā patanto matthakena khadirakhāṇukaṃ āsādetvā sūlaggeyeva kālamakāsi. Rājā taṅkhaṇeyeva dvidhā bhinnaṃ pathaviṃ pavisitvā sattisūlaniraye nibbatti, tigāvutappamāṇaṃ sarīraṃ ahosi. Tatra taṃ nirayapālā jalitehi āvudhehi koṭṭetvā jalitaṃ ayapabbataṃ āropenti. Pabbatamatthake ṭhitakāle vāto paharati, so vātappahārena parigalivā patati. Tasmim khaṇe heṭṭhā navayojanāya jalitaayapathaviyā mahātālakkhandhappamāṇaṃ jalitaṃ ayasūlaṃ utṭhahati. So sūlaggamatthakeyeva āsādetvā sūlāvuto tiṭṭhati. Tasmim khaṇe pathavī jalati, sūlaṃ jalati, tassa sarīraṃ jalati. So tattha mahāraṃ ravanto paccati. Mahāsatto pathaviṃ dvidhā katvā taṃ nirayaṃ dassetvā mahājanassa bhītabhāvaṃ ñatvā antaradhāpesi.

Khaṇḍasoti cattāro hatthapāde kaṇṇanāsañca khaṇḍākhaṇḍaṃ katvā. Adūsakanti niraparādhaṃ. Tathā chedāpetvā dvīhi kasāhi pahārasahashehi tālāpetvā jaṭasu gahetvā ākaḍḍhāpetvā paṭikujjaṃ nipajjāpetvā piṭṭhiyaṃ paṇhiyā paharivā mahādukkhasamappitaṃ akāsi. Kalābuvīcinti kalābu avīciṃ. Kaṭukanti tikhiṇavedanaṃ, evarūpaṃ nirayaṃ upapajjitvā channaṃ jālānaṃ antare paccati. Vitthārato pana kalāburañño vatthu khantivādijātake kathitameva. Aññāni pāpiṭṭhatarāni cetthāti etehi nirayehi pāpiṭṭhatarāni ca aññāni nirayāni sutvā. Dhammaṃ careti, sakka devarāja, paṇḍito kulaputto na kevalaṃ eteyeṃ cattāro nirayā, eteyeṃ ca rājāno nerayikā, atha kho aññepi nirayā, aññepi ca rājāno nirayesu uppannāti viditvā catupaccayadānadhammikārakkhāvaraṇasaṃvidhānasaṅkhātāṃ samaṇabrāhmaṇesu dhammaṃ careyyāti.

Evaṃ mahāsattena catunnaṃ rājūnaṃ nibbattaṭṭhāne dassite tayo rājāno nikkāṅkhā ahesuṃ. Tato sakko avasese cattāro pañhe pucchanto gāthamāha -

75. “Subhāsitaṃ te anumodiyāna, aññaṃ taṃ pucchāmi tadiṅgha brūhi;
Kathaṃvidhaṃ sīlavantaṃ vadanti, kathaṃvidhaṃ paññavantaṃ vadanti;
Kathaṃvidhaṃ sappurisaṃ vadanti, kathaṃvidhaṃ no siri no jahātī”ti.

Tattha kathaṃvidhaṃ no siri no jahātīti kathaṃvidhaṃ nu purisaṃ paṭiladdhasirī na jahātīti.

Athassa vissajjento mahāsatto catasso gāthāyo abhāsi -

76. “Kāyena vācāya ca yodha saññato, manasā ca kiñci na karoti pāpaṃ;
Na attahetū alikaṃ bhaṇeti, tathāvidhaṃ sīlavantaṃ vadanti.

77. “Gambhīrapañhaṃ manasābhicintayaṃ, nāccāhitaṃ kamma karoti luddaṃ;
Kālāgataṃ atthapadaṃ na riñcati, tathāvidhaṃ paññavantaṃ vadanti.

78. “Yo ve kataññū katavedi dhīro, kalyāṇamitto daḷhabhatti ca hoti;
Dukhitassa sakkacca karoti kiccaṃ, tathāvidhaṃ sappurisaṃ vadanti.
79. “Etehi sabbehi guṇehupeto, saddho mudū saṃvibhāgī vadaññū;
Saṅgāhakaṃ sakhilaṃ saṅhavācaṃ, tathāvidhaṃ no siri no jahātī”ti.

76-79. Tattha “kāyenā”tiādīni padāni tividhasucaritadvārasena vuttāni. Na attahetūti desanāsīsamevetam, attahetu vā parahetu vā yasahetu vā dhanahetu vā lābhahetu vā āmisakiñcikkahetu vā alikaṃ na kathetīti attho. Kāmañcesa attho “vācāya saññato”ti imināva siddho, musāvādino pana akattabbaṃ pāpaṃ nāma natthīti garubhāvadīpanatthaṃ puna evamāhāti veditabbo. Taṃ puggalaṃ sīlavantaṃ vadanti.

Gambhīrapañhanti atthato ca pālito ca gambhīraṃ guḷhaṃ paṭicchannaṃ sattubhastajātaka- sambhavajātaka- mahāumaṅgajātakesu āgatasadisāṃ pañhaṃ. Manasābhicintayanti manasā abhicintento atthaṃ paṭivijjhivā candasahassaṃ sūriyasahassaṃ utthāpento viya pākaṭaṃ katvā yo kathetuṃ sakkotīti attho. Nāccāhanti na atiahitam, hitātikantaṃ luddaṃ pharusam sāsahakakammañca yo na karotīti attho. Imassa panatthassa āvibhāvatthaṃ -

“Na paṇḍitā attasukhassa hetu, pāpāni kammāni samācaranti;
Dukkheṇa phuṭṭhā piḷitāpi santā, chandā dosā ca na jahanti dhamma”nti. -

Bhūripañho kathetabbo.

Kālāgatanti ettha dānaṃ dātabbakāle, sīlaṃ rakkhaṇakāle, uposathaṃ upavāsakāle, saraṇesu paṭiṭṭhānakāle, pabbajitakāle, samaṇadhammakaraṇakāle, vipassanācārasmiṃ yuñjanakāle cāti imāni dānādīni sampādentāni kālāgataṃ atthapadaṃ na riñcati na hāpeti na gaḷāpeti nāma. Tathāvidhanti sakka sabbaññubuddhā ca paccekabuddhā ca bodhisattā ca paññavantaṃ kathentā evarūpaṃ puggalaṃ kathenti.

“Yo ve”ti gāthāya parena attano kataguṇaṃ jānātīti kataññū. Evaṃ ñatvā pana yenassa guṇo kato, tassa guṇaṃ paṭikaronto katavedī nāma. Dukhitassāti attano sahāyassa dukkhappattassa dukkhaṃ attani āropetvā yo tassa uppannakiccaṃ sahatthena sakkaccaṃ karoti, buddhādayo evarūpaṃ sappurisaṃ nāma kathenti. Apica sappurisaṃ nāma kataññū katavedino hontīti satapattajātaka- cūḷahaṃsajātaka- mahāhaṃsajātakādīni kathetabbāni. Etehi sabbehīti sakka yo etehi heṭṭhā vuttehi sīlādīhi sabbehi guṇehi upeto. Saddhoti okappanasaddhāya samannāgato. Mudūti piyabhāṇī. Saṃvibhāgīti sīlasaṃvibhāgadānasamvibhāgābhiraṭṭā saṃvibhāgī. Yācakānaṃ vacanaṃ ñatvā dānavasena vadaññū. Catūhi saṅgahavatthūhi tesam tesam saṅgaṇhanato saṅgāhakaṃ, madhuravacanatāya sakhilaṃ, maṭṭhavacanatāya saṅhavācaṃ tathāvidhaṃ nu puggalaṃ adhigatayasasobhaggasaṅkhātā siri no jahāti, nāssa sirī vinassatīti.

Evaṃ mahāsatto gaganatale puṇṇacandaṃ utthāpento viya cattāro pañhe vissajjesi. Tato paraṃ sesapañhānaṃ pucchā ca vissajjanañca hoti -

80. “Subhāsitaṃ te anumodiyāna, aññaṃ taṃ pucchāmi tadiṅgha brūhi;
Sīlaṃ siriñcāpi satañca dhammaṃ, paññañca kaṃ seṭṭhataraṃ vadanti.

81. “Paññā hi seṭṭhā kusalā vadanti, nakkhattarājāriva tārakānaṃ;
Sīlaṃ sirī cāpi satañca dhammo, anvāyikā paññavato bhavanti.
82. “Subhāsitaṃ te anumodiyāna, aññaṃ taṃ pucchāmi tadiṅgha brūhi;
Kathaṃkaro kintikaro kimācaram, kiṃ sevamāno labhatīdha paññaṃ;
Paññāya dānippaṭipadaṃ vadehi, kathaṃkaro paññavā hoti macco.
83. “Sevetha vuddhe nipuṇe bahussute, uggāhako ca paripucchako siyā;
Suṇeyya sakkacca subhāsītāni, evaṃkaro paññavā hoti macco.
84. “Sa paññavā kāmaguṇe avekkhati, aniccato dukkhato rogato ca;
Evaṃ vipassī pajahāti chandaṃ, dukkhesu kāmesu mahabbhayesu.
85. “Sa vītarāgo pavineyya dosaṃ, mettaṃ cittaṃ bhāvaye appamāṇaṃ;
Sabbesu bhūtesu nidhāya daṇḍaṃ, anindito brahmamupeti tṭhāna”nti.

80-85. Tattha sīlanti ācārasīlaṃ. Sirinti issariyasiriṃ. Satañca dhammanti sappurisdhammaṃ. Paññanti supaññaṃ. Evaṃ imesaṃ catunnaṃ dhammānaṃ kataraṃ dhammaṃ seṭṭhataraṃ vadantīti pucchati. Paññā hīti, sakka, etesu catūsu dhammesu yā esā paññā nāma, sāva seṭṭhā, iti buddhādayo kusalā vadanti. Yathā hi tārakagaṇā candaṃ parivārenti, candova tesaṃ uttamo. Evaṃ sīlañca sirī cāpi satañca dhammoti ete tayopi anvāyikā paññavato bhavanti paññavantameva anugacchanti, paññāya eva parivārā hontīti attho.

“Kathaṃkaro”tiādīni aññaṃaññavevacanāneva. Kathaṃkaroti kiṃ nāma kammaṃ karonto kiṃ ācaranto kiṃ sevamāno bhajamāno payirupāsamāno idhaloke paññaṃ labhati, paññāyameva paṭipadaṃ vadehi, jānitukāmomhi, kathaṃkaro macco paññavā nāma hotīti pucchati. Vuddheti paññāvuddhippatte paṇḍite. Nipuṇeti sukhamakāraṇajānanasamatthe. Evaṃkaroti yo puggalo evaṃ vuttappakāre puggale sevati bhajati payirupāsati, pāliṃ uggaṇhāti, punappunaṃ atthaṃ pucchati, pāsāṇe lekhaṃ khaṇanto viya kañcananāliya sīhavasam sampaṭicchanto viya ohitasoto sakkaccaṃ subhāsītāni suṇāti, ayaṃ evaṃkaro macco paññavā hotīti.

Evaṃ mahāsatto pācīnalokadhātuto sūriyaṃ utthāpento viya paññāya paṭipadaṃ kathetvā idāni tassā paññāya guṇaṃ kathento “sa paññavā”tiādimāha. Tattha kāmaguṇeti kāmakoṭṭhāse hutvā abhāvaṭṭhena aniccato, diṭṭhadhammikasamparāyikānaṃ dukkhānaṃ vatthubhāvena dukkhato, atṭhanavutiyā rogamukhānaṃ kāme nissāya uppattisambhavena rogato ca avekkhati oloketi, so evaṃ vipassī etehi kāraṇehi kāmānaṃ aniccāditaṃ passanto “kāme nissāya uppajjanakadukkhānaṃ anto natthi, kāmānaṃ pahānameva sukha”nti veditvā dukkhesu kāmesu mahabbhayesu chandaṃ pajahāti. Sa vītarāgoti, “sakka, so puggalo evaṃ vītarāgo navāghātavattuvasena uppajjanakasabhāvadosaṃ vinetvā mettacittaṃ bhāveyya, appamāṇasattārammaṇattā appamāṇaṃ taṃ bhāvetvā aparihīnājjhāno arahito brahmaloke uppajjati”ti.

Evaṃ mahāsatte kāmānaṃ dosaṃ kathenteyeva tesaṃ tiṇṇampi rājūnaṃ sabalakāyānaṃ tadaṅgappahānena pañcakāmagaṇarāgo pahīno. Taṃ ṇatvā mahāsatto tesaṃ pahaṃsanavasena gāthamāha -

- 86.** “Mahatthiyaṃ āgamaṇaṃ ahosi, tavamaṭṭhakā bhīmarathassa cāpi;
Kāliṅgarājassa ca uggatassa, sabbesa vo kāmārāgo pahīno”ti.

Tattha mahatthiyanti mahattham mahāvipphāram mahājutikaṃ. Tavamaṭṭhakāti tava aṭṭhakā. Pahīnoti tadaṅgappahānena pahīno.

Taṃ sutvā rājāno mahāsattassa thutiṃ karontā gāthamāhaṃsu -

- 87.** “Evametaṃ paracittavedi, sabbesa no kāmarāgo pahīno;
Karohi okāsamanuggahāya, yathā gatiṃ te abhisambhavemā”ti.

Tattha anuggahāyāti pabbajjatthāya okāsaṃ no karohi. Yathā mayaṃ pabbajitvā tava gatiṃ nipphattiṃ abhisambhavema pāpuṇeyyāma, tayā paṭividdhaguṇaṃ paṭivijjheyyāmāti vadiṃsu.

Atha nesaṃ okāsaṃ karonto mahāsatto itaraṃ gāthamāha -

- 88.** “Karomi okāsamanuggahāya, tathā hi vo kāmarāgo pahīno;
Pharātha kāyaṃ vipulāya pītiyā, yathā gatiṃ me abhisambhavethā”ti.

Tattha pharātha kāyanti jhānapītiyā vipulāya kāyaṃ pharathāti.

Taṃ sutvā te sampaṭicchantā gāthamāhaṃsu -

- 89.** “Sabbam karissāma tavānusāsaniṃ, yaṃ yaṃ tuvaṃ vakkhasi bhūripaṇṇa;
Pharāma kāyaṃ vipulāya pītiyā, yathā gatiṃ te abhisambhavemā”ti.

Atha nesaṃ sabalakāyānaṃ mahāsatto pabbajjaṃ dāpetvā isigaṇaṃ uyyojento gāthamāha -

- 90.** “Katāya vacchassa kisassa pūjā, gacchantu bhonto isayo sādthurūpā;
Jhāne ratā hotha sadā samāhitā, esā ratī pabbajitassa seṭṭhā”ti.

Tattha gacchantūti attano attano vasanaṭṭhānāni gacchantu.

Isayo tassa sarabhaṅgasatthuno vacanaṃ sirasā sampaṭicchitvā vanditvā ākāsaṃ uppatitvā sakāni vasanaṭṭhānāni gamiṃsu. Sakkopi uṭṭhāyāsanaṃ mahāsattassa thutiṃ katvā añjaliṃ paggayha sūriyaṃ namassanto viya mahāsattaṃ namassamāno sapariso pakkāmi. Etamattham veditvā satthā imā gāthāyo abhāsi -

91. “Sutvāna gāthā paramatthasaṃhitā, subhāsītā isinā paṇḍitena;
Te vedajātā anumodamānā, pakkāmu devā devapuraṃ yasassino.
92. “Gāthā imā atthavatī subyañjanā, subhāsītā isinā paṇḍitena;
Yo kocimā aṭṭhikatvā suṇeyya, labhetha pubbāpariyaṃ visesaṃ;
Laddhāna pubbāpariyaṃ visesaṃ, adassanaṃ maccurājassa gacche”ti.

91-92. Tattha paramatthasaṃhitāti aniccādidīpanena nibbānanissitā. Gāthā imāti idaṃ satthā sarabhaṅgasatthuno nibbānadāyakaṃ subhāsitaṃ vaṇṇento āha. Tattha atthavatīti nibbānadāyakaṭṭhena paramatthanissitā. Subyañjanāti parisuddhabyañjanā. Subhāsītāti sukathitā. Aṭṭhikatvāti attano atthikabhāvaṃ katvā atthiko hutvā sakkaccaṃ suṇeyya. Pubbāpariyanti paṭhamajjhānaṃ pubbaviseso, dutiyajjhānaṃ aparaviseso. Dutiyajjhānaṃ pubbaviseso, tatiyajjhānaṃ aparavisesoti

evaṃ aṭṭhasamāpatticatummaggavasena pubbāparabhāvena ʘhitam viṣesaṃ.
Adassananti pariyosāne aparaviṣesaṃ arahattaṃ labhivā nibbānaṃ pāpuṇeyya.
Nibbānappatto hi puggalo maccurājassa adassanaṃ gato nāma hotīti.

Evaṃ satthā arahattena desanāya kūṭaṃ gaṇhitvā “na, bhikkhave, idāneva, pubbepi
moggallānassa ālāhane pupphavassaṃ vassī”ti vatvā saccāni pakāsetvā jātaṃ
samodhānento āha -

93. “Sālissaro sārīputto, meṇḍissaro ca kassapo;
Pabbato anuruddho ca, kaccāyano ca devalo;

94. “Anusisso ca ānando, kisavaccho ca kolito;
Nārado udāyitthero, parisā buddhāparisā;
Sarabhaṅgo lokanātho, evaṃ dhāretha jātaṃ”nti.

Sarabhaṅgajātakavaṇṇanā dutiyā.

523. Alambusājātakavaṇṇanā

Athabravīti idaṃ satthā jetavane viharanto purāṇadutiyikāpalobhanaṃ ārabha
kathesi. Vatthu indriyajātake vitthāritameva. Satthā pana taṃ bhikkhuṃ “saccaṃ kira
tvam, bhikkhu, ukkaṇṭhitoṃ”ti pucchitvā “saccaṃ, bhante”ti vutte “kena
ukkaṇṭhāpitoṃ”ti vatvā “purāṇadutiyikāyā”ti vutte “bhikkhu esā itthī tuyhaṃ
anattakārikā, tvam etaṃ nissāya jhānaṃ nāsetvā tīṇi saṃvaccharāni mūlho visaṇṇī
nipajjitvā uppannāya saṇṇāya mahāparidevaṃ paridevī”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto kāsiraṭṭhe brāhmaṇakule
nibbattitvā vayappatto sabbasippesu nipphattiṃ patvā isipabbajjaṃ pabbajitvā
araṇṇāyatane vanamūlaphalāhāro yāpesi. Athekā migī tassa passāvaṭṭhāne
sambhavamissakaṃ tiṇaṃ khāditvā udakaṃ pivi. Ettakeneva ca tasmim
paṭibaddhacittā gabbhaṃ paṭilabhitvā tato paṭṭhāya katthaci agantvā tattheva tiṇaṃ
khāditvā assamassa sāmanteveva vicarati. Mahāsatto pariggaṇhanto taṃ kāraṇaṃ
aññāsi. Sā aparabhāge manussadārakaṃ vijāyi. Mahāsatto taṃ puttasiṇehena
paṭijaggi, “isiriṅgo”tissa nāmaṃ akāsi. Atha naṃ mahāsatto viññutappattaṃ
pabbājetvā attano mahallakakāle taṃ ādāya nārivaṇaṃ nāma gantvā, “tāta,
imasmim himavante imehi pupphehi sadisā itthiyo nāma honti, tā attano vasaṃ gate
mahāvināsaṃ pāpenti, na tāsāṃ vasaṃ nāma gantuṃ vaṭṭatī”ti ovaditvā
aparabhāge brahmalokaparāyaṇo ahoṣi.

Isiriṅgopi jhānakīlaṃ kīlanto himavantappadese vāsaṃ kappesi. Ghoratapo
paramadhitindriyo ahoṣi. Athassa sīlatejena sakkassa bhavanaṃ kampi, sakko
āvajjento taṃ kāraṇaṃ ṇatvā “ayaṃ maṃ sakkattā cāveyya, ekaṃ accharaṃ
pesetvā sīlamassa bhindāpessāmī”ti sakaladevalokaṃ upaparikkhanto attano
aḍḍhateyyakoṭisaṅkhānaṃ paricārikānaṃ majjhe ekaṃ alambusaṃ nāma accharaṃ
ṭhapetvā aññaṃ tassa sīlaṃ bhindituṃ samatthaṃ adisvā taṃ pakkosāpetvā tassa
sīlabhedam kātuṃ āṇāpesi. Tamatthaṃ āvikaronto satthā paṭhamam gāthamāha -

95. “Athabravi brahā indo, vatrabhū jayataṃ pitā;
Devakaṇṇaṃ parābhetvā, sudhammāyaṃ alambusa”nti.

Tattha brahāti mahā. Vatrabhūti vatrassa nāma asurassa abhibhavitā. Jayataṃ pitāti jayantānaṃ jayappattānaṃ sesānaṃ tettiṃsāya devaputtānaṃ pitukiccasāadhanena pitā. Parābhetvāti hadayaṃ bhinditvā olovento viya taṃ “paṭibalā aya”nti ñatvāti attho. Sudhammāyanti sudhammāyaṃ devasabhāyaṃ.

Paṇḍukambalasilāsane nisinno taṃ alambusaṃ pakkosāpetvā idamāha -

96. “Misse devā taṃ yācanti, tāvatimsā saindakā;
Isippalobhane gaccha, isisiṅgaṃ alambuse”ti.

Tattha misseti taṃ ālapati, idaṅca tassā nāmaṃ, sabbā panitthiyo purise kilesamissanena missanato “missā”ti vuccanti, tena sādharmaṇa guṇanāmenālapanto evamāha. Isippalobhaneti isīnaṃ palobhanasamatthe. Isisiṅganti tassa kira matthake migasiṅgākārena dve cūlā utṭhahiṃsu, tasmā evaṃ vuccati.

Iti sakko “gaccha isisiṅgaṃ upasaṅkamitvā attano vasaṃ ānetvā sīlamassa bhindā”ti alambusaṃ āṇāpesi.

97. “Purāyaṃ amhe acceti, vattavā brahmacariyavā;
Nibbānābhīrato vuddho, tassa maggāni āvarā”ti. - vacanaṃ āha;

Tattha purāyanti ayaṃ tāpaso vattasampanno ca brahmacariyavā ca, so panesa dīghāyukatāya nibbānasaṅkhāte magge abhirato guṇavuddhiyā ca vuddho. Tasmā yāva esa amhe nātikkamati, na abhibhavitvā imamhā ṭhānā cāveti, tāvadeva tvaṃ gantvā tassa devalokagamanāni maggāni āvara, yathā idha nāgacchatī, evaṃ karohīti attho.

Taṃ sutvā alambusā gāthādvayamāha -

98. “Devarāja kimeva tvaṃ, mameva tuvaṃ sikkhasi;
Isippalobhane gaccha, santi aññāpi accharā.

99. “Mādisiyo pavarā ceva, asoke nandane vane;
Tāsampi hotu pariyāyo, tāpi yantu palobhanā”ti.

98-99. Tattha kimeva tvanti kiṃ nāmetaṃ tvaṃ karosīti dīpeti. Mameva tuvaṃ sikkhasīti imasmiṃ sakaladevaloke mameva tuvaṃ ikkhasi, aññaṃ na passasīti adhippāyena vadati. Sa-kāro panettha byañjanasandhikaro. Isippalobhane gacchāti kiṃkāraṇā maññeva evaṃ vadesīti adhippāyo. Pavarā cevāti mayā uttaritarā ceva. Asoketi sokarahite. Nandaneti nandijanake. Pariyāyoti gamanavāro.

Tato sakko tisso gāthāyo abhāsi -

100. “Addhā hi saccaṃ bhaṇasi, santi aññāpi accharā;
Tādisiyo pavarā ceva, asoke nandane vane.

101. “Na tā evaṃ pajānanti, pārīcariyaṃ pumaṃ gatā;
Yādisaṃ tvaṃ pajānāsi, nāri sabbaṅgasobhane.

102. “Tvameva gaccha kalyāṇi, itthīnaṃ pavarā casi;
Taveva vaṇṇarūpena, savasamānayissasī”ti.

100-102. Tattha pumaṃ gatāti purisaṃ upasaṅkamantā samānā
purisapalobhinipāricariyaṃ na jānanti. Vaṇṇarūpenāti sarīravaṇṇena ceva
rūpasampattiyaṃ ca. Savasamānayissasīti taṃ tāpasam attano vasaṃ ānessasīti.

Taṃ sutvā alambusā dve gāthā abhāsi -

103. “Na vāhaṃ na gamissāmi, devarājena pesitā;
Vibhemi cetam āsādum, uggatejo hi brāhmaṇo.
104. “Aneke nirayaṃ pattā, isimāsādiyā janā;
Āpannā mohasaṃsāraṃ, tasmā lomāni haṃsaye”ti.

103-104. Tattha na vāhanti na ve ahaṃ. Vibhemīti bhāyāmi. Āsādunti āsāditum.
Idaṃ vuttaṃ hoti - nāhaṃ, deva, tayā pesitā na gamissāmi, apicāhaṃ taṃ isim
sīlabhedanattāya allīyitum bhāyāmi, uggatejo hi soti. Āsādiyāti āsādetvā.
Mohasaṃsāranti mohena saṃsāraṃ, mohena isim palobhetvā saṃsāraṃ āpannā
vaṭṭadukkhe patiṭṭhitā sattā gaṇanapathaṃ atikkantā. Tasmāti tena kāraṇena.
Lomāni haṃsayeti ahaṃ lomāni utṭhapemi, “tassa kirāhaṃ sīlaṃ bhindissāmī”ti
cintayamānāya me lomāni pahaṃsantīti vadati.

105. “Idaṃ vatvāna pakkāmi, accharā kāmavaṇṇinī;
Missā missitumicchanti, isisiṅgaṃ alambusā.
106. “Sā ca taṃ vanamogayha, isisiṅgena rakkhitaṃ;
Bimbijālakasaṅchannaṃ, samantā addhayaṇaṃ.
107. “Pātova pātarāsamhi, udaṇhasamayaṃ pati;
Aggiṭṭhaṃ parimajjantaṃ, isisiṅgaṃ upāgami”ti. - imā abhisambuddhagāthā;

105-106. Tattha pakkāmīti tena hi, devarāja, āvajjeyyāsi manti attano
sayanagabbhaṃ pavisitvā alaṅkaritvā isisiṅgaṃ kilesena missitum icchantī pakkāmi,
bhikkhave, sā accharā tassa assamaṃ gatāti. Bimbijālakasaṅchannanti
rattaṅkuravanena saṅchannaṃ. Pātova pātarāsamhīti, bhikkhave, pātarāsavelāya
pātova pageyeva atipageva. Udaṇhasamayaṃ patīti sūriyuggamanavelāyameva.
Aggiṭṭhanti aggisālaṃ. Rattiṃ padhānamanuyuñjitvā pātova nhatvā udakakiccaṃ
katvā paṇṇasālāyaṃ thokaṃ jhānasukhena vītināmetvā nikkhamitvā aggisālaṃ
sammajjantaṃ taṃ isisiṅgaṃ sā upāgami, itthivilāsaṃ dassenti tassa purato aṭṭhāsi.

Atha naṃ tāpaso pucchanto āha -

108. “Kā nu vijjurivābhāsi, osadhī viya tārakā;
Vicittahattābharaṇā, āmuttamaṇikuṇḍalā.
109. “Ādiccavaṇṇasaṅkāsā, hemaṇḍanagandhinī;
Saṅghātūrū mahāmāyā, kumārī cārudassanā.
110. “Vilaggā mudukā suddhā, pādā te suppatiṭṭhitā;
Gamanā kāmānīyā te, harantiyeva me mano.
111. “Anupubbā ca te ūrū, nāganāsasamūpamā;
Vimaṭṭhā tuyhaṃ sussoṇī, akkhassa phalakaṃ yathā.

112. “Uppalasseva kiñjakkhā, nābhi te sādhusaṇṭhitā;
Purā kaṇhañjanasseva, dūrato patidissati.
113. “Duvidhā jātā urajā, avanṭā sādhipaccudā;
Payodharā apatitā, aḍḍhalābusamā thanā.
114. “Dīghā kambutalābhāsā, gīvā eṇeyyakā yathā;
Paṇḍarāvaraṇā vaggu, catutthamanasannibhā.
115. “Uddhaggā ca adhaggā ca, dumaggaparimajjitā;
Duvijā nelasambhūtā, dantā tava sudassanā.
116. “Apaṇḍarā lohitantā, jiñjūkaphalasannibhā;
Āyatā ca visālā ca, nettā tava sudassanā.
117. “Nātidīghā susammaṭṭhā, kanakabyāsamocitā;
Uttamaṅgaruhā tuyhaṃ, kesā candanagandhikā.
118. “Yāvatā kasigorakkhā, vāṇijānañca yā gati;
Isīnañca parakkantaṃ, saññatānaṃ tapassināṃ.
119. “Na te samasamaṃ passe, asmiṃ pathavimaṇḍale;
Ko vā tvaṃ kassa vā putto, kathaṃ jānemu taṃ maya”nti.

108-119. Tattha vicittahatthābharaṇāti vicittehi hatthābharaṇehi samannāgatā. Hemaandanagandhinīti suvaṇṇavaṇṇacandanagandhavilepanā. Saññatūrūti suvaṭṭitaghanaūru sampannaūrulakkhaṇā. Vilaggāti saṃkhittamajjhā. Mudukāti mudu sukhumālā. Suddhāti nimmalā. Suppatiṭṭhitāti samaṃ pathaviṃ phusantā suṭṭhu patiṭṭhitā. Gamanāti gacchamānā. Kāmaṇiyāti kantā kāmītābbayuttakā. Harantiyeva me manoti ete evarūpena paramena itthivilāsenā caṅkamantiyā tava pādā mama cittāṃ harantiyeva. Vimaṭṭhāti visālā. Sussoṇīti sundarasoṇī. Akkhassāti sundaravaṇṇassa akkhassa suvaṇṇaphalakaṃ viya visālā te soṇīti vadati. Uppalasseva kiñjakkhāti nīluppalakaṇṇikā viya. Kaṇhañjanassevāti sukhumakaṇṇhalomacittattā evamāha.

“Duvidhā”tigāthaṃ thane vaṇṇayanto āha. Te hi dve hutvā ure jātā vaṇṭassa abhāvā avanṭā, ure laggā eva hutvā suṭṭhu nikkhantattā sādhipaccudā, payassa dhāraṇato payodharā, apatitāti na patitā, amilātātāya vā alambanātāya vā na anto pavitṭhāti apatitā, suvaṇṇaphalake ṭhapitasuvaṇṇamayavaṭṭaalābuno aḍḍhena sadisātāya aḍḍhalābusamā thanā. Eṇeyyakā yathāti eṇimigassa hi dīghā ca vaṭṭā ca gīvā sobhati yathā, evaṃ tava gīvā thokaṃ dīghā. Kambutalābhāsāti suvaṇṇāliṅgatalasannibhā gīvāti attho. Paṇḍarāvaraṇāti dantāvaraṇā. Catutthamanasannibhāti catutthamano vuccati catutthamanavattubhūtā jivhā. Abhirattabhāvena jivhāsadisam te oṭṭhapariyosānanti vadati. Uddhaggāti heṭṭhimadantā. Adhaggāti uparimadantā. Dumaggaparimajjitāti dantakaṭṭhaparimajjitā parisuddhā. Duvijāti dvijā. Nelasambhūtāti niddosesu hanumaṃsapariyosānesu sambhūtā.

Apaṇḍarāti kaṇhā. Lohitantāti rattapariyantā. Jiñjūkaphalasannibhāti rattatṭhāne jiñjukaphalasadisā. Sudassanāti passantānaṃ atittikarā pañcapasādasamannāgatā. Nātidīghāti pamāṇayuttā. Susammaṭṭhāti suṭṭhu sammaṭṭhā. Kanakabyāsamocitāti

kanakabyā vuccati suvaṇṇaphaṇikā, tāya gandhatelaṃ ādāya paharitā suracitā.
Kasigorakkhāti iminā kasiṇca gorakkhaṇca nissāya jīvanakasatte dasseti. Yā gatīti
yattakā nipphatti. Parakkantanti yattakaṃ isīnaṃ parakkantaṃ, vitthārīkatā imasmiṃ
himavante yattakā isayo vasantīti attho. Na te samasamanti tesu sabbesu ekampi
rūpalīlāvilāsādisamatāya tayā samānaṃ na passāmi. Ko vā tvanti idaṃ tassā
itthibhāvaṃ jānanto purisavohāravasena pucchati.

Evaṃ pādato paṭṭhāya yāva kesā attano vaṇṇaṃ bhāsante tāpase alambusā tuṇhī
hutvā tassā kathāya yathānusandhiṃ gatāya tassa sammūlhabhāvaṃ ñatvā
gāthamāha -

120. “Na pañhakālo bhaddante, kassapevaṃ gate sati;
Ehi samma ramissāma, ubho asmākamassame;
Ehi taṃ upagūhissaṃ, ratīnaṃ kusalo bhavā”ti.

Tattha kassapevaṃ gate satīti kassapagotta evaṃ tava citte pavatte sati pañhakālo
na hoti. Sammāti vayassa, piyavacanālapanametaṃ. Ratīnanti
pañcakāmaguṇaratīnaṃ.

Evaṃ vatvā alambusā cintesi - “nāyaṃ mayi ṭhitāya hatthapāsaṃ āgamissati,
gacchantī viya bhavissāmī”ti. Sā itthimāyākusalatāya tāpasāṃ anupasaṅkamitvā
āgatamaggābhimukhī pāyāsi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha -

121. “Idaṃ vatvāna pakkāmi, accharā kāmavaṇṇinī;
Missā missitumicchanti, isisiṅgaṃ alambusā”ti.

Atha naṃ tāpaso gacchantiṃ disvā “ayaṃ gacchatī”ti attano dandhaparakkamaṃ
mandagamanaṃ chinditvā vegena dhāvitvā kesesu hatthena parāmasi. Tamatthaṃ
pakāsento satthā āha -

122. “So ca vegena nikkhamma, chetvā dandhaparakkamaṃ;
Tamuttamāsu veṇīsu, ajjhappatto parāmasi.

123. “Tamudāvatta kalyāṇī, palissaji susobhanā;
Cavitamhi brahmacariyā, yathā taṃ atha tositā.

124. “Manasā agamā indaṃ, vasantaṃ nandane vane;
Tassā saṅkappamaññāya, maghavā devakuṇjaro.

125. “Pallaṅkaṃ pahiṇī khippaṃ, sovaṇṇaṃ sopavāhanaṃ;
Sauttaracchadapaññāsaṃ, saḥassapaṭiyatthataṃ.

126. “Tameṇaṃ tattha dhāresi, ure katvāna sobhanā;
Yathā ekamuhuttaṃva, tīṇi vassāni dhārayi.

127. “Vimado tīhi vassehi, pabujjhivāna brāhmaṇo;
Addasāsi haritarukkhe, samantā aggīyāyanaṃ.

128. “Navapattavanaṃ phullaṃ, kokilaggaṇaghositāṃ;
Samantā paviloketvā, rudaṃ assūni vattayī.

129. “Na juhe na jape mante, aggihuttaṃ pahāpitaṃ;

Ko nu me pāricariyāya, pubbe cittaṃ palobhayi.

130. “Araññe me viharato, yo me tejā ha sambhutaṃ;
Nānāratana-paripūraṃ, nāvaṃva gaṇhi aṇṇave”ti.

122-130. Tattha ajjhappattoti sampatto. Tamudāvatta kalyāṇīti taṃ kese parāmasitvā ttiṃ isiṃ udāvattitvā nivattitvā kalyāṇadassanā sā suṭṭhu sobhanā. Palissajīti āliṅgi. Cavitamhi brahmacariyā, yathā taṃ atha tositāti, bhikkhave, tassa isino tāvadeva jhānaṃ antaradhāyi. Tasmīṃ tamhā jhānā brahmacariyā cavite yathā taṃ sakkena patthitaṃ, tatheva ahosi. Atha sakkassa patthanāya samiddhabhāvaṃ viditvā sā devakaññā tositā, tassa tena brahmacariyavināsenā sañjanitapītipāmojjāti attho.

Manasā agamāti sā taṃ āliṅgitvā ttiṃ “aho vata sakko pallaṅkaṃ me peseyyā”ti evaṃ pavattena manasā indaṃ agamā. Nandane vaneti nandijanasamatthatāya nandanavanasaṅkhāte tāvatimsabhavane vasantaṃ. Devakuñjaroti devaseṭṭho. Pahiṇīti pesesi. “Pāhiṇī”tipi pāṭho. Sopavāhananti saparivāraṃ. Sauttaracchadapaññāsanti paññāsāya uttaracchadehi paṭicchāditaṃ. Sahassapaṭiyatthanti sahasadibbako javatthataṃ. Tameṇaṃ tatthāti taṃ isisiṅgaṃ tattha dibbapallaṅke nisinnā sā ure katvā dhāresi. Tīṇi vassānīti ekamuhuttaṃ viya manussagaṇanāya tīṇi vassāni taṃ ure nipajjāpetvā tattha nisinnā dhāresi.

Vimadoti nimmado vigatasaññabhāvo. So hi tīṇi saṃvaccharāni visañño sayitvā pacchā paṭiladdhasañño pabujjhi. Tasmīṃ pabujjhamāne hatthādhiphandanaṃ disvāva alambusā tassa pabujjhanabhāvaṃ ñatvā pallaṅkaṃ antaradhāpetvā sayampi antarahitā aṭṭhāsi. Addasāsīti so assamapadaṃ olokeno “kena nu khomhi sīlavināsaṃ pāpito”ti cintetvā mahantena saddena paridevamāno addasāsi. Haritarukkheti aggiyāyanasaṅkhātaṃ aggisālaṃ samantā parivāretvā ttiṃ haritapattarukkhe. Navapattavananti taruṇehi navapattehi sañchannaṃ vanaṃ. Rudanti paridevanto.

Na juhe na jape manteti ayamassa paridevanagāthā. Pahāpitanti hāpitaṃ, pa-kāro upasaggamattaṃ. Pāricariyāyāti ko nu kilesapāricariyāya ito pubbe mama cittaṃ palobhayīti paridevati. Yo me tejā ha sambhutaṃ ha-kāro nipātamattaṃ. Yo mama samaṇatejēna sambhūtaṃ jhānaguṇaṃ nānāratana-paripuṇṇaṃ mahantaṃ mahaṇṇave nāvaṃ viya gaṇhi, vināsaṃ pāpesi, ko nāmesoti paridevatīti.

Taṃ sutvā alambusā cintesi - “sacāhaṃ na kathessāmi, ayaṃ me abhisapissati, handassa kathessāmī”ti. Sā dissamānena kāyena ttiṃ gāthamāha -

- 131.** “Ahaṃ te pāricariyāya, devarājēna pesitā;
Avadhiṃ cittaṃ cittena, pamādo tvaṃ na bujjhasī”ti.

So tassā kathaṃ sutvā pitarā dinnaovādaṃ saritvā “pitu vacanaṃ akatvā mahāvināsaṃ pattomhī”ti paridevanto catasso gāthāyo abhāsi -

132. “Imāni kira maṃ tāto, kassapo anusāsati;
Kamalāsadisitthiyo, tāyo bujjhesi māṇava.

133. “Ure gaṇḍāyo bujjhesi, tāyo bujjhesi māṇava;
Iccānusāsi maṃ tāto, yathā maṃ anukampako.

134. “Tassāhaṃ vacanaṃ nākaṃ, pitu vuddhassa sāsanaṃ;
Araññe nimmanussamhi, svajja jhāyāmi ekako.
135. “Sohaṃ tathā karissāmi, dhiratthu jīviteṇa me;
Puna vā tādiso hessaṃ, maraṇaṃ me bhavissatī”ti.

132-135. Tattha imānīti imāni vacanāni. Kamalāsadisitthiyoti kamalā vuccati nāripupphalatā, tassaṃ pupphasadisā itthiyo. Tāyo bujjhesi māṇavāti māṇava tvaṃ tāyo jāneyyāsi, ñatvā dassanapathaṃ agantvā palāpeyyāsīti yāni evarūpāni vacanāni tadā maṃ tāto anusāsati, imāni kira tānīti. Ureṇaṇḍāyoti uramhi dvīhi gaṇḍehi samannāgatā. Tāyo bujjhesi, māṇavāti, māṇava, tāyo attano vasaṃ gate vināsaṃ pāpentīti tvaṃ jāneyyāsi. Nākanti nākariṃ. Jhāyāmīti pajjhāyāmi paridevāmi. Dhiratthu jīviteṇa meti dhiratthu garahitaṃ mama jīvitaṃ, jīviteṇa me ko attho. Puna vāti tathā karissāmi, yathā puna vā tādiso bhavissāmi, naṭṭhaṃ jhānaṃ uppādetvā vītarāgo bhavissāmi, maraṇaṃ vā me bhavissatīti.

So kāmarāgaṃ pahāya puna jhānaṃ uppādesi. Athassa samaṇatejaṃ disvā jhānassa ca uppāditabhāvaṃ ñatvā alambusā bhītā khamāpesi. Tamatthaṃ pakāsento satthā dve gāthāyo abhāsi -

136. “Tassa tejaṃ vīriyañca, dhiṭiṃ ñatvā avatṭhitaṃ;
Sirasā aggahī pāde, isisiṅgaṃ alambusā.
137. “Mā me kujjha mahāvīra, mā me kujjha mahāise;
Mahā attho mayā ciṇṇo, tidasānaṃ yasassinaṃ;
Tayā pakampitaṃ āsi, sabbaṃ devapuraṃ tadā”ti.

Atha naṃ so “khamāmi te, bhadde, yathāsukhaṃ gacchā”ti vissajjento gāthamāha -

138. “Tāvatimsā ca ye devā, tidasānañca vāsavo;
Tvañca bhadde sukhī hohi, gaccha kaññe yathāsukha”nti.

Sā taṃ vanditvā teneva suvaṇṇapallaṅkena devapuraṃ gatā. Tamatthaṃ pakāsento satthā tisso gāthāyo abhāsi -

139. “Tassa pāde gahetvāna, katvā ca naṃ padakkhiṇaṃ;
Añjaliṃ paggahetvāna, tamhā ṭhānā apakkami.
140. “Yo ca tassāsi pallaṅko, sovaṇṇo sopavāhano;
Sauttaracchadapaññāso, saḥassapaṭiyatthato;
Tameva pallaṅkamāruya, agā devāna santike.
141. “Tamokkamiva āyantiṃ, jalantiṃ vijjutaṃ yathā;
Patīto sumano vitto, devindo adadā vara”nti.

136-141. Tattha okkamivāti dīpakaṃ viya. “Patīto”tiādīhi tuṭṭhākārova dassito adadā varanti āgantvā vanditvā ṭhitāya tuṭṭho varaṃ adāsi.

Sā tassa santike varaṃ gaṇhantī osānagāthamāha -

- 142.** “Varaṇce me ado sakka, sabbabhūtānamissara;
Nisippalobhikā gacche, etaṃ sakka varaṃ vare”ti.

Tassattho - “sakka devarāja, sace me tvaṃ varaṃ ado, puna isipalobhikāya na gaccheyyaṃ, mā maṃ etadatthāya paṇeṇyāsi, etaṃ varaṃ vare yācāmi”ti.

Satthā tassa bhikkhuno imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi, saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphale paṭiṭṭhahi. Tadā alambusā purāṇadutiyaikā ahosi, isisiṅgo ukkaṇṭhitabhikkhu, pitā mahāsi pana ahameva ahosinti.

Alambusājātakavaṇṇanā tatiyā.

524. Saṅkhapāla-jātakavaṇṇanā

Ariyāvakaśosīti idaṃ satthā jetavane viharanto uposathakammaṃ ārabba kathesi. Tadā hi satthā uposathike upāsake sampahaṃsetvā “porāṇakapaṇḍitā mahatiṃ nāgasampattiṃ pahāya uposathavāsaṃ upavasimsuyevā”ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte rājagahe magadharājā nāma rajjaṃ kāresi. Tadā bodhisatto tassa rañño aggamahesiyā kucchimhi nibbatti, “duyyodhano”tissa nāmaṃ kariṃsu. So vayappatto takkasīlāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā āgantvā pitu sippaṃ dassesi. Atha naṃ pitā rajje abhisiṅcitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā uyyāne vasi. Bodhisatto divasassa tikkhattuṃ pitu santikaṃ agamāsi. Tassa mahālābhasakkāro udapādi. So teneva palibodhena kaṣiṇaparikammamattampi kātuṃ asakkonto cintesi - “mahā me lābhasakkāro, na sakkā mayā idha vasantena imaṃ jaṭaṃ chindituṃ, puttassa me anārocetvāva aññattha gamissāmi”ti. So kañci ajānāpetvā uyyānā nikkhamitvā magadharatṭhaṃ atikkamitvā mahisakaratṭhe saṅkhapāladahato nāma nikkhantāya kaṇṇaveṇṇāya nadiyā nivattane candakapabbataṃ upanissāya paṇṇasālaṃ katvā tattha vasanto kaṣiṇaparikammaṃ katvā jhānābhiññā nibbattetvā uñchācariyāya yāpesi. Tamenam saṅkhapālo nāma nāgarājā mahantena parivārena kaṇṇaveṇṇanadito nikkhamitvā antarantarā upasaṅkamati. So tassa dhammaṃ desesi. Athassa putto pitaraṃ daṭṭhukāmo gataṭṭhānaṃ ajānanto anuvicārāpetvā “asukaṭṭhāne nāma vasatī”ti ṇatvā tassa dassanatthāya mahantena parivārena tattha gantvā ekamante khandhavāraṃ nivāsetvā katipayehi amaccehi saddhiṃ assamapadābhimukho pāyāsi.

Tasmiṃ khaṇe saṅkhapālo mahantena parivārena dhammaṃ suṇanto nisīdi. So taṃ rājānaṃ āgacchantaṃ disvā isiṃ vanditvā utṭhāyāsanaṃ pakkāmi. Rājā pitaraṃ vanditvā paṭisanthāraṃ katvā nisīditvā pucchi - “bhante, katararājā nāmesa tumhākaṃ santikaṃ āgato”ti. Tāta, saṅkhapālanāgarājā nāmesoti. So tassa sampattiṃ nissāya nāgabhavane lobhaṃ katvā katipāhaṃ vasitvā pitu bhikkhāhāraṃ nibaddhaṃ dāpetvā attano nagameva gantvā catūsu dvāresu dānasālāyo kāretvā sakalajambudīpaṃ saṅkhobhento dānaṃ datvā sīlaṃ rakkhitvā uposathakammaṃ katvā nāgabhavanaṃ patthetvā āyupariyosāne nāgabhavane nibbattitvā saṅkhapālanāgarājā ahosi. So gacchante kāle tāya sampattiyā vipaṭṭisārī hutvā tato paṭṭhāya manussayoniṃ patthento uposathavāsaṃ vasi. Athassa nāgabhavane vasantassa uposathavāso na sampajjati, sīlavināsaṃ pāpuṇāti. So tato paṭṭhāya nāgabhavanā nikkhamitvā kaṇṇaveṇṇāya nadiyā avidūre mahāmaggassa ca ekapadikamaggassa ca antare ekaṃ vammikaṃ parikkhipitvā uposathaṃ adhiṭṭhāya

samādinnaṣīlo “mama cammamamaṣādīhi atthikā cammamamaṣādīni harantū”ti attānaṃ dānamukhe vissajjetvā vammikamatthake nipanno samaṇadhammaṃ karonto cātuddase pannarase vasitvā paṭipade nāgabhavanaṃ gacchati.

Tasmiṃ ekadivasaṃ evaṃ sīlaṃ samādiyitvā nipanne paccantagāmaṃvāsino soḷasa janā “maṃsaṃ āharissāmā”ti āvudhahatthā araṇṇe vicarantā kiñci alabhitvā nikkhantā taṃ vammikamatthake nipannaṃ disvā “mayaṃ ajja godhāpotakampi na labhimhā, imaṃ nāgarājānaṃ vadhitvā khādissāmā”ti cintetvā “mahā kho panesa gayhamāno palāyeyya, yathānipannaṃeva taṃ bhogesu sūlehi vijjhitvā dubbalaṃ katvā gaṇhissāmā”ti sūlāni ādāya upasaṅkamimsu. Bodhisattassa sarīraṃ mahantaṃ ekadoṇikaṇāvappamāṇaṃ vaṭṭetvā ṭhapitasumanapupphadāmaṃ viya jiṇṇukaphalasannibhehi akkhīhi jayasumanapupphasadisena ca sīsena samannāgataṃ ativiya sobhati. So tesam soḷasannaṃ janānaṃ padasaddena bhogantarato sīsaṃ nīharitvā rattakkhīni ummīletvā te sūlahatthe āgacchante disvā cintesi - “ajja mayhaṃ manoratho matthakaṃ pāpuṇissati, ahaṃ attānaṃ dānamukhe niyyādetvā vīriyaṃ adhiṭṭhahitvā nipanno, ime mama sarīraṃ sattīhi koṭṭetvā chiddāvachiddaṃ karonte kodhavasena akkhīni ummīletvā na olokessāmī”ti attano sīlabhedabhayena daḷhaṃ adhiṭṭhāya sīsaṃ bhogantareyeva pavesetvā nipajji. Atha naṃ te upagantvā naṅgutṭhe gahetvā kaḍḍhantā bhūmiyaṃ pothetvā tikhiṇasūlehi aṭṭhasu ṭhānesu vijjhitvā sakaṇṭakakāḷavettayaṭṭhiyo pahāramukhehi pavesetvā aṭṭhasu ṭhānesu kājenādāya mahāmaggaṃ paṭipajjimsu, mahāsatto sūlehi vijjhanato paṭṭhāya ekaṭṭhānepi kodhavasena akkhīni ummīletvā te na olokesi. Tassa aṭṭhahi kājehe ādāya nīyamānassa sīsaṃ olambetvā bhūmiyaṃ pahari. Atha naṃ “sīsamassa olambatī”ti mahāmagge nipajjāpetvā taruṇasūlena nāsāpuṭaṃ vijjhitvā rajjukaṃ pavesetvā sīsaṃ ukkhipitvā kājakoṭiyaṃ laggitvā punapi ukkhipitvā maggaṃ paṭipajjimsu.

Tasmiṃ khaṇe videharaṭṭhe mithilanagaravāsī āḷāro nāma kuṭumbiko pañca sakaṭasatāni ādāya sukhayānake nisīditvā gacchanto te bhojaputte bodhisattaṃ tathā gaṇhitvā gacchante disvā tesam soḷasannampi soḷasahi vāhagoṇehi saddhiṃ pasataṃ pasataṃ suvaṇṇamāsake sabbesaṃ nivāsanapārūpanāni bhariyānampi nesaṃ vatthābharaṇāni datvā vissajjāpesi. Atha so nāgabhavanaṃ gantvā tattha papañcaṃ akatvā mahantena parivārena nikkhamitvā āḷāraṃ upasaṅkamitvā nāgabhavanassa vaṇṇaṃ kathetvā taṃ ādāya nāgabhavanaṃ gantvā tīhi nāgakaṇṇāsatehi saddhiṃ mahantamassa yasaṃ datvā dibbehi kāmehi santappesi. Āḷāro nāgabhavane ekavassaṃ vasitvā dibbakāme paribhuñjitvā “icchāmahaṃ, samma, pabbajitu”nti nāgarājassa kathetvā pabbajitaparikkhāre gahetvā nāgabhavanato himavantappadesaṃ gantvā pabbajitvā tattha ciraṃ vasitvā aparabhāge cārikaṃ caranto bārāṇasiṃ patvā rājuyyāne vasitvā punadivase bhikkhāya nagaraṃ pavisitvā rājadvāraṃ agamāsi. Atha naṃ bārāṇasirājā disvā iriyāpathe pasīditvā pakkosāpetvā paññattāsane nisīdāpetvā nānaggarasabhojanaṃ bhojetvā aññatarasmiṃ nīce āsane nisinno vanditvā tena saddhiṃ sallapanto paṭhamaṃ gāthamāha -

143. “Ariyāvakāsosi pasannanetto, mañṇe bhavaṃ pabbajito kulamhā;
Kathaṃ nu vittāni pahāya bhoge, pabbaji nikkhamma gharā sapañṇā”ti.

Tattha ariyāvakāsosīti niddosasundarasarīravakāsosi, abhirūposīti attho. Pasannanettoti pañcahi pasādehi yuttanetto. Kulamhāti khattiyakulā vā brāhmaṇakulā vā seṭṭhikulā vā pabbajitosīti mañṇāmi. Kathaṃ nūti kena kāraṇena

kiṃ ārammaṇaṃ katvā dhanañca upabhoge ca pahāya gharā nikkhamitvā pabbajitosi sapañña paṇḍitapurisāti pucchati.

Tato paraṃ tāpasassa ca rañño ca vacanappaṭivacanasena gāthānaṃ sambandho veditabbo -

144. “Sayam vimānaṃ naradeva disvā, mahānubhāvassa mahoragassa;
Disvāna puññaṃ mahāvipākaṃ, saddhāyahaṃ pabbajitomi rāja.
145. “Na kāmakāmā na bhayā na dosā, vācaṃ musā pabbajitā bhaṇanti;
Akkhāhi me pucchito etamatthaṃ, sutvāna me jāyihitippasādo.
146. “Vāṇijja raṭṭhādhipa gacchamāno, pathe addasāsīmhi bhojaputte;
Pavaḍḍhakāyaṃ uragaṃ mahantaṃ, ādāya gacchante pamodamāne.
147. “Sohaṃ samāgamma janinda tehi, pahaṭṭhalomo avacamhi bhīto;
Kuhim ayaṃ nīyati bhīmakāyo, nāgena kiṃ kāhatha bhojaputtā.
148. “Nāgo ayaṃ nīyati bhojanatthā, pavaḍḍhakāyo urago mahanto;
Sāduñca thūlañca muduñca maṃsaṃ, na tvaṃ rasaññāsi videhaputta.
149. “Ito mayaṃ gantvā sakaṃ niketaṃ, ādāya satthāni vikopayitvā;
Maṃsāni bhokkhāma pamodamānā, mayañhi ve sattavo pannagānaṃ.
150. “Sace ayaṃ nīyati bhojanatthā, pavaḍḍhakāyo urago mahanto;
Dadāmi vo balibaddāni soḷasa, nāgaṃ imaṃ muñcatha bandhanasmā.
151. “Addhā hi no bhakkho ayaṃ manāpo, bahū ca no uragā bhuttapubbā;
Karoma te taṃ vacanaṃ aḷāra, mittañca no hohi videhaputta.
152. “Tadāssu te bandhanā mocayimsu, yaṃ natthuto paṭimokkassa pāse;
Mutto ca so bandhanā nāgarājā, pakkāmi pācīnamukho muhuttaṃ.
153. “Gantvāna pācīnamukho muhuttaṃ, puṇṇehi nettehi palokayī maṃ;
Tadāssaṃ piṭṭhito anvagacchim, dasaṅguliṃ añjaliṃ paggaheva.
154. “Gaccheva kho tvaṃ taramānarūpo, mā taṃ amittā punaraggahesum;
Dukkho hi luddehi punā samāgamo, adassanaṃ bhojaputtāna gaccha.
155. “Agamāsi so rahadaṃ vipasannaṃ, nīlobhāsaṃ ramaṇīyaṃ sutitthaṃ;
Samotataṃ jambuhi vetasāhi, pāvekkhi nittiṇṇabhayo patīto.
156. “So taṃ pavissa nacirassa nāgo, dibbena me pāturahū janinda;
Upaṭṭhahī maṃ pitaraṃva putto, hadayaṅgamaṃ kaṇṇasukhaṃ bhaṇanto.
157. “Tvaṃ mesi mātā ca pitā aḷāra, abbhantaro pāṇadado sahāyo;
Sakañca iddhiṃ paṭilābhakosmi, aḷāra passa me nivesanāni;
Pahūtabhakkhaṃ bahuannaṇānaṃ, masakkasāraṃ viya vāsavassā”ti.

144-157. Tattha vimānanti saṅkhapālanāgarañño

anekasatanāṭakasampattisampannaṃ kañcanamaṇivimānaṃ. Puññānanti tena katapuññānaṃ mahantaṃ vipākaṃ disvā kammañca phalañca paralokañca saddahitvā pavattāya saddhāya ahaṃ pabbajito. Na kāmakāmāti na vatthukāmenapi bhayenapi dosenapi musā bhaṇanti. Jāyihitīti, bhante, tumhākaṃ vacanaṃ sutvā mayhampi pasādo somanassaṃ jāyissati. Vāṇijjanti vāṇijjakammaṃ karissāmīti gacchanto. Pathe addasāsīmhitī pañcannaṃ sakaṭasatānaṃ purato sukhayānake nisīditvā gacchanto mahāmagge janapadamanusse addasaṃ. Pavaḍḍhakāyanti vaḍḍhitakāyaṃ. Ādāyāti aṭṭhahi kājehi gahetvā. Avacamhīti abhāsim. Bhīmakāyoti bhayajanakakāyo. Bhojaputtāti luddaputtake piyasamudācārenālapati. Videhaputtāti videharaṭṭhavāsītāya ālāraṃ ālapiṃsu. Vikopayitvāti chinditvā. Mayañhi vo sattavoti mayaṃ pana nāgānaṃ verino nāma. Bhojanatthāti bhojanatthāya. Mittañca no hohīti tvaṃ amhākaṃ mitto hohi, katagunaṃ jāna.

Tadāssu teti, mahārāja, tehi bhojaputtehi evaṃ vutte ahaṃ tesam soḷasa vāhagoṇe nivāsanapārūpanāni pasataṃ pasataṃ suvaṇṇamāsake bhariyānañca nesaṃ vatthālaṅkāraṃ adāsim, atha te saṅkhapālanāgarājānaṃ bhūmiyaṃ nipajjāpetvā attano kakkhaḷatāya sakaṇṭakakāḷavettalatāya koṭiyaṃ gahetvā ākaḍḍhituṃ ārabhiṃsu. Athāhaṃ nāgarājānaṃ kilamantaṃ disvā akilamentova asinā tā latā chinditvā dārakānaṃ kaṇṇavedhato vaṭṭinīharaṇaniyāmena adukkhāpento saṇikaṃ nīharim, tasmim kāle te bhojaputtā yaṃ bandhanaṃ assa natthuto pavesetvā pāse paṭimokkaṃ, tasmā bandhanā taṃ uragaṃ mocayiṃsu. Tassa nāsato saha pāsena taṃ rajjukaṃ nīharimṣūti dīpeti. Iti te uragaṃ vissajjetvā thokaṃ gantvā “ayaṃ urago dubbalo, matakāle naṃ gahetvā gamissāmā”ti nilīyiṃsu.

Puññehīti sopi muhuttaṃ pācīnābhimukho gantvā assupuññehi nettehi maṃ palokayi. Tadāssahanti tadā assa ahaṃ. Gacchevāti evaṃ taṃ avacanti vadati. Rahadanti kaṇṇaveṇṇadahaṃ. Samotatanti ubhayatīresu jamburukkhavetasarukkhehi otataṃ vitataṃ. Nittiṇṇabhayo patītoti so kira taṃ dahaṃ pavisanto ālārassa nipaccakāraṃ dassetvā yāva naṅguṭṭhā otari, udaye pavitṭhatṭhānamevassa nibbhayaṃ ahosi, tasmā nittiṇṇabhayo patīto haṭṭhatuṭṭho pāvekkhīti. Pavissāti pavisitvā. Dibbena meti nāgabhavane pamādaṃ anāpajjitvā mayi kaṇṇaveṇṇatīraṃ anatikkanteyeva dibbena parivārena mama purato pāturahosi. Upaṭṭhahīti upāgami. Abbhantaroti hadayamaṃsasadiṣo. Tvaṃ mama bahupakāro, sakkāraṃ te karissāmi. Passa me nivesanānīti mama nāgabhavanaṃ passa. Masakkasāraṃ viyāti masakkasāro vuccati osakkanaparisaṅkhanābhāvena ghanasārātāya ca sinerupabbatarājā. Ayaṃ tattha māpitaṃ tāvatimṣabhavanaṃ sandhāyevamāha.

Mahārāja! Evaṃ vatvā so nāgarājā uttari attano nāgabhavanaṃ vaṇṇento gāthādvayamāha -

158. “Taṃ bhūmibhāgehi upetarūpaṃ, asakkharā ceva mudū subhā ca;
Nīcattiṇā apparajā ca bhūmi, pāsādikā yattha jahanti sokaṃ.

159. “Anāvakuḷā veḷuriyūpanīlā, catuddisaṃ ambavanaṃ surammaṃ;
Pakkā ca pesī ca phalā suphullā, niccotukā dhārayantī phalānī”ti.

158-159. Tattha asakkharāti yā tattha bhūmi pāsāṇasakkhararahitā mudu subhā kañcanarajatamaṇimayā sattaratanavālukaṇṇā. Nīcattiṇāti indagopakapiṭṭhisadisavaṇṇehi nīcatiṇehi samannāgatā. Apparajāti paṃsurahitā.

Yattha jahanti sokanti yattha pavitthamattāva nissokā honti. Anāvakulāti na avakulā akhāṇumā upari ukkulavikulabhāvarahitā vā samasaṇṭhitā. Veḷuriyūpanilāti veḷuriyena upanilā, tasmim nāgabhavane veḷuriyamayā pasannasallilā nīlobhāsā anekavaṇṇakamaluppasasāṇchannā pokkharāṇīti attho. Catuddisanti tassā pokkharāṇiyā catūsu disāsu. Pakkā cāti tasmim ambavane ambarukkhā pakkaphalā ca aḍḍhapakkaphalā ca taruṇaphalā ca phullitāyevāti attho. Niccotukāti channampi utūnaṃ anurūpehi pupphaphalehi samannāgatāti.

160. Tesam vanānaṃ naradeva majjhe, nivesanaṃ bhassarasannikāsaṃ;
Rajataggaḷaṃ sovaṇṇamayaṃ ulāraṃ, obhāsati vijjurivantalikkhe.
161. “Maṇīmayā soṇṇamayā ulārā, anekacittā satataṃ sunimmitā;
Paripūrā kaññāhi alaṅkatāhi, suvaṇṇakāyūradharāhi rāja.
162. “So saṅkhapālo taramānarūpo, pāsādamāruyha anomavaṇṇo;
Sahassathambhaṃ atulānubhāvaṃ, yatthassa bhariyā mahesī ahosi.
163. “Ekā ca nārī taramānarūpā, ādāya veḷuriyamayaṃ mahagghaṃ;
Subhaṃ maṇiṃ jātimaṇṭupapannaṃ, acoditā āsanamabbhihāsī.
164. “Tato maṃ urago hatthe gahetvā, nisīdayī pāmukhaāsanasmim;
Idamāsaṃ atra bhavaṃ nisīdatu, bhavañhi me aññataro garūnaṃ.
165. “Aññā ca nārī taramānarūpā, ādāya vāriṃ upasaṅkamitvā;
Pādāni pakkhālayī me janinda, bhariyāva bhattū patino piyassa.
166. “Aparā ca nārī taramānarūpā, paggayha sovaṇṇamayāya pātiyā;
Anekasūpaṃ vividhaṃ viyañjanaṃ, upanāmayī bhatta manuññarūpaṃ.
167. “Turiyehi maṃ bhārata bhuttavantam, upaṭṭhahum bhattu mano viditvā;
Tatuttariṃ maṃ nipatī mahantaṃ, dibbehī kāmehī anappakehī”ti.

160-167. Tattha nivesananti pāsādo. Bhassarasannikāsaṃti pabhassaradassanaṃ. Rajataggaḷanti rajatadvārakavāṭaṃ. Maṇīmayāti evarūpā tattha kūṭāgārā ca gabbhā ca. Paripūrāti sampuṇṇā. So saṅkhapālōti, mahārāja, ahaṃ evaṃ tasmim nāgabhavanaṃ vaṇṇente taṃ daṭṭhukāmo ahosiṃ, atha maṃ tattha netvā so saṅkhapālo hatthe gahetvā taramāno veḷuriyathambhehi sahassathambhaṃ pāsādaṃ āruyha yasmim ṭhāne assa mahesī ahosi, taṃ ṭhānaṃ netīti dīpeti. Ekā cāti mayi pāsādaṃ abhiruḷhe ekā itthī aññehi maṇīhi jātimaṇṭantehi upetaṃ subhaṃ veḷuriyāsaṃ tena nāgarājena avuttāva. Abbhihāsīti abhihari, attharīti vuttaṃ hoti.

Pāmukhaāsanasminti pāmukhāsanasmim, uttamāsane nisīdāpesīti attho. Garūnanti mātāpitūnaṃ me tvaṃ aññataroti evaṃ vatvā nisīdāpesi. Vividhaṃ viyañjananti vividhaṃ byañjanaṃ. Bhatta manuññarūpanti bhattaṃ manuññarūpaṃ. Bhārātāti rājānaṃ ālapati. Bhuttavantanti bhuttāviṃ katabhattakiccaṃ. Upaṭṭhahanti anekasatehi turiyehi gandhabbaṃ kurumānā upaṭṭhahiṃsu. Bhattu mano viditvāti attano patino cittaṃ jānitvā. Tatuttarinti tato gandhabbakaraṇato uttariṃ. Maṃ nipatīti so nāgarājā maṃ upasaṅkami. Mahantaṃ dibbehīti mahantehi ulārehi dibbehī kāmehi tehi ca anappakehi.

Evaṃ upasaṅkamitvā ca pana gāthamāha -

- 168.** “Bhariyā mametā tisaṭā aḷāra, sabbattamajjhā padumuttarābhā;
Aḷāra etāssu te kāmākārā, dadāmi te tā paricārayassū”ti.

Tattha sabbattamajjhāti sabbā attamajjhā, pāṇinā gahitappamāṇamajjhāti attho.
Aṭṭhakathāyaṃ pana “sumajjhā”ti pāṭho. Padumuttarābhāti padumavaṇṇauttarābhā,
padumavaṇṇauttaracchaviyoti attho. Paricārayassūti tā attano pādapāricārikā karohīti
vatvā tīhi itthisatehi saddhiṃ mahāsampattiṃ mayhaṃ adāsi.

So āha -

169. “Saṃvaccharaṃ dibbarasānubhuvā, tadāssuhaṃ uttarimajjhabhāsiṃ;
Nāgassidaṃ kinti kathaṇca laddhaṃ, kathajjhagamāsi vimānasetṭhaṃ.
170. “Adhiccaladdhaṃ pariṇāmajaṃ te, sayamkataṃ udāhu devehi dinnam;
Pucchāmi taṃ nāgarājetamatthaṃ, kathajjhagamāsi vimānasetṭha”nti.

169-170. Tattha dibbarasānubhuvāti dibbe kāmagaṇarase anubhavitvā.
Tadāssuhanti tadā assu ahaṃ. Nāgassidanti bhadramukhassa saṅkhaṇḍapālanāgarājassa
idaṃ sampattijātaṃ kinti kiṃ nāma kammaṃ katvā kathaṇca katvā laddhaṃ,
kathametaṃ vimānasetṭhaṃ tvaṃ ajjhagamāsi, iti naṃ ahaṃ pucchiṃ.
Adhiccaladdhanti ahetunā laddhaṃ. Pariṇāmajaṃ teti kenaci tava atthāya
pariṇāmitattā pariṇāmato jātaṃ. Sayamkatanti kārake pakkosāpetvā ratanāni datvā
kāritanti.

Tato parā dvinnampi vacanappaṭivacanagāthāva -

171. “Nādhiccaladdhaṃ na pariṇāmajaṃ me, na sayamkataṃ nāpi devehi dinnam;
Sakehi kammehi apāpakehi, puññehi me laddhamidaṃ vimānaṃ.
172. “Kiṃ te vataṃ kiṃ pana brahmacariyaṃ, kissa suciṇṇassa ayaṃ vipāko;
Akkhāhi me nāgarājetamatthaṃ, kathaṃ nu te laddhamidaṃ vimānaṃ.
173. “Rājā ahosiṃ magadhānamissaro, duyyodhano nāma mahānubhāvo;
So ittaraṃ jīvitaṃ saṃviditvā, asassataṃ vipariṇāmadhammaṃ.
174. “Annaṇca pānaṇca pasannacitto, sakkacca dānaṃ vipulaṃ adāsiṃ;
Opānabhūtaṃ me gharaṃ tadāsi, santappitā samaṇabrāhmaṇā ca.
175. “Mālaṇca gandhaṇca vilepanaṇca, padīpiyaṃ yānamupassayaṇca;
Acchādanaṃ sayanamathannapānaṃ, sakkacca dānāni adamha tattha.
176. “Taṃ me vataṃ taṃ pana brahmacariyaṃ, tassa suciṇṇassa ayaṃ vipāko;
Teneva me laddhamidaṃ vimānaṃ, pahūtabhakkhaṃ bahuannapānaṃ;
Naccehi gītehi cupetarūpaṃ, ciraṭṭhitikaṃ na ca sassatāyaṃ.
177. “Appānubhāvā taṃ mahānubhāvaṃ, tejassinaṃ hanti atejavanto;
Kimeva dāṭṭhāvudha kiṃ paṭicca, hatthattamāgacchi vanibbakānaṃ.
178. “Bhayaṃ nu te anvagataṃ mahantaṃ, tejo nu te nānvagaṃ dantamūlaṃ;
Kimeva dāṭṭhāvudha kiṃ paṭicca, kilesamāpajji vanibbakānaṃ.
179. “Na me bhayaṃ anvagataṃ mahantaṃ, tejo na sakkā mama tehi hantaṃ;

Satañca dhammāni sukittitāni, samuddavelāva duraccayāni.

180. “Cātuddasiṃ pañcadasiṃ aḷāra, uposathaṃ niccamupāvasāmi;
Athāgamuṃ soḷasa bhojaputtā, rajjuṃ gahetvāna daḷhañca pāsāṃ.
181. “Bhetvāna nāsaṃ atikassa rajjuṃ, nayiṃsu maṃ samparigayha luddā;
Etādisaṃ dukkhamahaṃ titikkhaṃ, uposathaṃ appaṭikopayanto.
182. “Ekāyane taṃ pathe addasaṃsu, balena vaṇṇena cupetarūpaṃ;
Siriya paññāya ca bhāvitosi, kiṃ patthayaṃ nāga tapo karosi.
183. “Na puttahetū na dhanassa hetū, na āyuno cāpi aḷāra hetu;
Manussayoniṃ abhipatthayaṇo, tasmā parakkama tapo karomi.
184. “Tvaṃ lohitakkho vihatantaraṃso, alaṅkato kappitakesamassu;
Surosito lohitacandanena, gandhabbarājāva disā pabhāsasi.
185. “Deviddhipattosi mahānubhāvo, sabbehi kāmehi samaṅgibhūto;
Pucchāmi taṃ nāgarājetamatthaṃ, seyyo ito kena manussaloko.
186. “Aḷāra nāññatra manussalokā, suddhīva saṃvijjati saṃyamo vā;
Ahañca laddhāna manussayoniṃ, kāhāmi jātīmaraṇassa antaṃ.
187. “Saṃvaccharo me vasato tavantike, annena pānena upaṭṭhitosmi;
Āmantayitvāna palemi nāga, cirappavuṭṭhosmi ahaṃ janinda.
188. “Puttā ca dārā anujivino ca, niccānusiṭṭhā upatiṭṭhathetaṃ;
Kaccinno taṃ nābhisapittha koci, piyañhi me dassanaṃ tuyhaṃ aḷāra.
189. “Yathāpi mātū ca pitū agāre, putto piyo paṭivihito vaseyya;
Tatopi mayhaṃ idhameva seyyo, cittañhi te nāga mayī pasannaṃ.
190. “Maṇi mamaṃ vijjati lohitaṅko, dhanāharo maṇiratanāṃ uḷāraṃ;
Ādāya tvaṃ gaccha sakaṃ niketaṃ, laddhā dhanāṃ taṃ maṇimossajassū”ti.

171-190. Tattha kiṃ te vatanti kiṃ tava vatasamādānaṃ. Brahmacariyanti seṭṭhacariyaṃ. Opānabhūtanti caturmahāpathe khatapokkharāṇi viya dhammikasamaṇabrāhmaṇānaṃ yathāsukhaṃ paribhuṇṇitabbavibhavaṃ. Na ca sassatāyanti ciraṭṭhitikaṃ samānampi ce taṃ mayhaṃ sassataṃ na hotīti me katheti.

Appānubhāvāti bhojaputte sandhāyāha. Hantīti aṭṭhasu ṭhānesu sūlehi vijjhantā kiṃkāraṇā haniṃsu. Kiṃ paṭiccāti kiṃ sandhāya tvaṃ tadā tesāṃ hatthattaṃ āgacchi vasaṃ upagato. Vanibbakānanti bhojaputtā idha “vanibbakā”ti vuttā. Tejo nu te nānvagaṃ dantamūlanti kiṃ nu tava tejo bhojaputte disvā tadā bhayaṃ mahantaṃ anvagataṃ, udāhu visaṃ dantamūlaṃ na anvagataṃ. Kilesanti dukkhaṃ. Vanibbakānanti bhojaputtānaṃ santike, bhojaputte nissāyāti attho.

Tejo na sakkā mama tehi hantunti mama visatejo aññassa tejena abhiantumpi na sakkā. Satanti buddhādīnaṃ. Dhammānīti sīlasamādhipaññākhantianuddayamettābhāvanāsaṅkhātāni dhammāni. Sukittitānīti suvaṇṇitāni sukathitāni. Kinti katvā? Samuddavelāva duraccayānīti tehi samuddavelā

viya sappurisehi jīvatatthampi duraccayānīti vaṇṇitāni, tasmā ahaṃ sīlabhedabhayena khantimettādisamannāgato hutvā mama kopassa sīlavelantaṃ atikkamituṃ na adāsinti āha.

“Imissā pana saṅkhapāladhammadesanāya dasapi pāramiyo labbhanti. Tadā hi mahāsattena sarīrassa pariccattabhāvo dānapāramī nāma hoti, tathārūpenāpi visatejena sīlassa abhinnaṭṭa sīlapāramī, nāgabhavanato nikkhamitvā samaṇadhammakaraṇaṃ nekkhammapāramī, ‘idañcidañca kātuṃ vaṭṭatī’ti saṃvidahanaṃ paññāpāramī, adhivāsanaṇṇīyaṃ vīriyapāramī, adhivāsanaṇṇāpāramī, khantipāramī, saccasamādhānaṃ saccapāramī, ‘mama sīlaṃ na bhindissāmī’ti adhiṭṭhānaṃ adhiṭṭhānapāramī, anuddayabhāvo mettāpāramī, vedanāya majjhatabhāvo upekkhāpāramī”ti.

Athāgamunti athekadivasam vammikamatthake nipannaṃ disvā soḷasa bhojaputtā khararajjuṇca daḷhapāsaṇca sūlāni ca gahetvā mama santikaṃ āgatā. Bhetvānāti mama sarīraṃ atṭhasu ṭhānesu bhinditvā sakaṇṭakakāḷavettalatā pavesetvā. Nāsaṃ atikassa rajjunti thokaṃ gantvā sīsaṃ me olambantaṃ disvā mahāmagge nipajjāpetvā puna nāsampi me bhinditvā vaṭṭarajjuṃ atikassa āvunitvā kājakoṭiyaṃ laggetvā samantato pariggahetvā maṃ nayimsu.

Addasaṃsūti, samma saṅkhapāla, te bhojaputtā ekāyane ekagamane jaṅghapadikamagge taṃ balena ca vaṇṇena ca upetarūpaṃ passiṃsu, tvaṃ pana issariyasobhaggasiriyā ca paññāya ca bhāvito vaḍḍhito, so tvaṃ evarūpo samānopi kimatthaṃ tapaṃ karosi, kimicchanto uposathavāsaṃ vasasi, sīlaṃ rakkhasi. “Addasāsi”ntipi pāṭho, ahaṃ ekāyane mahāmagge taṃ addasinti attho. Abhipatthayānoti patthento. Tasmāti yasmā manussayoniṃ patthemī, tasmā vīriyena parakkamitvā tapokammaṃ karomi.

Surositoti suṭṭhu manulitto. Itoti imamhā nāgabhavanā manussaloko kena uttaritaro. Suddhīti maggaphalanibbānasaṅkhātā visuddhi. Saṃyamoti sīlaṃ. Idaṃ so manussalokeyeva buddhapaccekaḥbuddhānaṃ uppattiṃ sandhāyāha. Kāhāmīti attano appaṭṭisandhikabhāvaṃ karonto jātiarāmarāṇassantaṃ karissāmīti. Evaṃ, mahārāja, so saṅkhapālo manussalokaṃ vaṇṇesi. Saṃvaccharo meti evaṃ, mahārāja, tasmīṃ manussalokaṃ vaṇṇente ahaṃ pabbajjāya sinehaṃ katvā etadavocaṃ. Tattha upaṭṭhitosmīti annapānena ceva dibbehi ca kāmaguṇehi pariciṇṇo mānito asmi. Pālemīti paremi gacchāmi. Cirappavutṭhosmīti ahaṃ manussalokato cirappavutṭho asmi.

Nābhisapitthāti kacci nu kho mama puttādīsu koci taṃ na akkosi na paribhāsīti pucchati. “Nābhisajjethā”ntipi pāṭho, na kopesīti attho. Paṭivihitoti paṭijaggito. Maṇī mamanti sace, samma ālāra, gacchasiyeva, evaṃ sante mama lohitaṅko dhanahārako sabbakāmadado maṇi saṃvijjati, taṃ uḷāraṃ maṇiratanam ādāya tava gehaṃ gaccha, tattha imassānubhāvena yāvadicchakaṃ dhanam laddhā puna imaṃ maṇiṃ ossajassu, ossajanto ca aññattha anossajitvā attano udakacāṭiyaṃ ossajeyyāsīti vatvā mayhaṃ maṇiratanam upanesīti vadati.

Evaṃ vatvā ālāro “athāhaṃ, mahārāja, nāgarājānaṃ etadavocaṃ - ‘samma, nāhaṃ dhanenatthiko, pabbajituṃ pana icchāmī’ti pabbajitaparikkhāraṃ yācitvā teneva saddhiṃ nāgabhavanā nikkhamitvā taṃ nivattetvā himavantaṃ pavisitvā pabbajitomhī”ti vatvā rañño dhammakathaṃ kathento gāthādvayamāha -

191. “Diṭṭhā mayā mānusakāpi kāmā, asassatā vipariṇāmadhammā;
Ādīnavam kāmaguṇesu disvā, saddhāyaḥam pabbajitomhi rāja.
192. “Dumapphalānīva patanti māṇavā, daharā ca vuddhā ca sarīrabhedā;
Etampi disvā pabbajitomhi rāja, apaṇṇakam sāmāññameva seyyo”ti.

191-192. Tattha saddhāyāti kammañca phalañca nibbānañca saddahitvā.
Dumapphalānīva patantīti yathā rukkhaphalāni pakkānīpi apakkānīpi patanti, tathā
māṇavā daharā ca vuddhā ca patanti. Apaṇṇakanti aviraddham niyyānikam.
Sāmāññameva seyyoti pabbajjāva uttamāti pabbajjāya guṇam disvā pabbajitomhi,
mahārājāti.

Tam sutvā rājā anantaram gāthamāha -

- 193.** “Addhā have sevittabbā sapaññā, bahussutā ye bahuṭṭhānacintino;
Nāgañca sutvāna tavañcaḷāra, kāhāmi puññāni anappakānī”ti.

Tattha ye bahuṭṭhānacintinoti ye bahūni kāraṇāni jānanti. Nāgañcāti tathā
appamādavīhārinam nāgarājānañca tava ca vacanam sutvā.

Athassa ussāham janento tāpaso osānagāthamāha -

- 194.** “Addhā have sevittabbā sapaññā, bahussutā ye bahuṭṭhānacintino;
Nāgañca sutvāna mamañca rāja, karohi puññāni anappakānī”ti.

Evam so rañño dhammam desetvā tattheva cattāro vassānamāse vasitvā puna
himavantam gantvā yāvajīvam cattāro brahmavīhāre bhāvetvā brahmalokūpago
ahosi. Saṅkhapālopi yāvajīvam uposathavāsam vasitvā rājā ca dānādīni puññāni
karitvā yathākamam gatā.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi - “tadā pitā tāpaso
kassapo ahosi, bārāṇasirājā ānando, āḷāro sārīputto, saṅkhapālanāgarājā pana
ahameva ahosi”nti.

Saṅkhapāla jātakavaṇṇanā catutthā.

525. Cūḷasutasomajātakavaṇṇanā

Āmantayāmi nigamanti idam satthā jetavane viharanto nekkhammapāramim ārabha
kathesi. Paccuppannavatthu mahānārada kassapa jātakasadisameva. Atīte pana
bārāṇasī sudassanam nāma nagaram ahosi, tattha brahmadatto nāma rājā ajjhāvasi.
Bodhisatto tassa aggama hesiyā kucchimhi nibbatti, dasamāsaccayena mātukucchito
nikkhami. Tassa pana puṇṇacandasassirikam mukham ahosi, tenassa
“soma kumāro”ti nāmam karimso. So viññutam patto sutavittako savanasīlo ahosi,
tena nam “sutasomo”ti sañjānimso. So vayappatto takkasilāyam sabbasippāni
uggahetvā āgato pitu santakam setacchattam labhitvā dhammena rajjam kāresi,
mahantam issariyam ahosi. Tassa candādevippamukhāni soḷasa itthisahassāni
ahesum. So aparabhāge puttadhītāhi vaḍḍhanto gharāvāse anabhirato araññam
pavisitvā pabbajitukāmo ahosi.

So ekadivasam kappakam āmantetvā “yadā me, samma, sirasmim palitam
passeyyāsi, tadā me āroceyyāsi”ti āha. Kappako tassa vacanam sampatichitvā
aparabhāge palitam disvā ārocetvā “tena hi nam, samma kappaka, uddharitvā mama

hatthe patiṭṭhapehī”ti vutte suvaṇṇasaṇḍāsena uddharitvā rañño hatthe ṭhapesi. Taṃ disvā mahāsatto “jarāya me sarīraṃ abhibhūta”nti bhīto taṃ palitaṃ gahetvāva pāsādā otaritvā mahājanassa dassanaṭṭhāne paññatte rājapallaṅke nisīditvā senāpatippamukhāni asīti amaccasahassāni purohitappamukhāni saṭṭhibrahmaṇasahassāni aññe ca raṭṭhikajānapadanegamādayo bahū jane pakkosāpetvā “sirasmim me palitaṃ jātaṃ, ahaṃ mahallakosmi, mama pabbajitabhāvaṃ jānāthā”ti vatvā paṭhamam gāthamāha -

195. “Āmantayāmi nigamaṃ, mittāmacce parissaje;
Sirasmim palitaṃ jātaṃ, pabbajam dāni rocaha”ti.

Tattha āmantayāmīti jānāpemi. Rocahanti “rocemi ahaṃ, tassa me, bhonto! Pabbajitabhāvaṃ jānāthā”ti.

Taṃ sutvā tesu eko visāradappatto hutvā gāthamāha -

196. “Abhuṃ me kathaṃ nu bhaṇasi, sallaṃ me deva urasi kappesi;
Sattasatā te bhariyā, kathaṃ nu te tā bhavissanti”ti.

Tattha abhunti avaḍḍhiṃ. Uraṣi kappesīti urasmim sunisitadhotasattiṃ cāresi. Sattasatāti samajātikā khattiyakaññā sandhāyetaṃ vuttaṃ. Kathaṃ nu te tā bhavissanti tā tava bhariyā tayi pabbajite anāthā nippaccayā kathaṃ bhavissanti, etā anāthā katvā tumhākaṃ pabbajjā nāma na yuttāti.

Tato mahāsatto tatiyaṃ gāthamāha -

197. “Paññāyihinti etā, daharā aññampi tā gamissanti;
Saggañca patthayāno, tena ahaṃ pabbajissāmī”ti.

Tattha paññāyihintīti attano kammena paññāyissanti. Ahaṃ etāsaṃ kiṃ homi, sabbāpetā daharā, yo añño rājā bhavissati, taṃ etā gamissantīti.

Amaccādayo bodhisattassa paṭivacanaṃ dātuṃ asakkontā tassa mātu santikaṃ gantvā tamatthaṃ ārocesuṃ. Sā turitaturitā āgantvā “saccaṃ kira tvaṃ, tāta, pabbajitukāmosī”ti vatvā dve gāthāyo abhāsi -

198. “Dulladdhaṃ me āsi sutasoma, yassa te homahaṃ mātā;
Yaṃ me vilapantiyā, anapekkho pabbajasi deva.

199. “Dulladdhaṃ me āsi sutasoma, yaṃ taṃ ahaṃ vijāyissaṃ;
Yaṃ me vilapantiyā, anapekkho pabbajasi devā”ti.

198-199. Tattha dulladdhanti yaṃ etaṃ mayā labhantiyā puttam jammaṃ laddhaṃ dulladdhaṃ. Yaṃ meti yena kāraṇena mayi nānappakāraṃ vipalantiyā tvaṃ pabbajituṃ icchasi, tena kāraṇena tādisassa puttassa labhanaṃ mama dulladdhaṃ nāmāti.

Bodhisatto evaṃ paridevamānāyapi mātaraṃ saddhiṃ kiñci na kathesi. Sā roditvā kanditvā sayameva ekamantaṃ aṭṭhāsi. Athassa pitu ārocesuṃ. So āgantvā ekaṃ tāva gāthamāha -

200. “Ko nāmeso dhammo, sutasoma kā ca nāma pabbajjā;
Yaṃ no amhe jiṇṇe, anapekkho pabbajasi devā”ti.

Tattha yaṃ no amheti yaṃ tvaṃ amhākaṃ putto samāno amhe jiṇṇe
paṭijaggitabbakāle appaṭijaggitvā papāte silaṃ pavaṭṭento viya chaḍḍetvā anapekkho
pabbajasi, tena taṃ vadāmi ko nāmeso tava dhammoti adhippāyo.

Taṃ sutvā mahāsatto tuṇhī ahoṣi. Atha naṃ pitā, “tāta sutasoma, sacepi te
mātāpitūsu sineho natthi, puttadhītaro te bahū taruṇā, tayā vinā vattituṃ na
sakkhissanti, tesam vuḍḍhippattakāle pabbajissasī”ti vatvā sattamaṃ gāthamāha -

201. “Puttāpi tuyhaṃ bahavo, daharā appattayobbanā;
Mañjū tepitaṃ apassantā, maññe dukkhaṃ nigacchantī”ti.

Tattha mañjūti madhuravacanā. Nigacchantīti nigacchissanti kāyikacetasikadukkhaṃ
paṭilabhissantīti maññāmi.

Taṃ sutvā mahāsatto gāthamāha -

202. “Puttehi ca me etehi, daharehi appattayobbanehi;
Mañjūhi sabbehipi tumhehi, cirampi ṭhatvā vināsabhāvo”ti.

Tattha sabbehipi tumhehīti, tāta, na kevalaṃ putteheva, atha kho tumhehipi aññehipi
sabbasaṅkhārehi ciraṃ ṭhatvāpi dīghamaddhānaṃ ṭhatvāpi vināsabhāvova niyato.
Sakalasmimpi hi lokasannivāse ekasaṅkhāropi nicco nāma natthīti.

Evaṃ mahāsatto pitu dhammakathaṃ kathesi. So tassa dhammakathaṃ sutvā tuṇhī
ahoṣi. Athassa sattasatānaṃ bhariyānaṃ ārocayiṃsu. Tā ca pāsādā oruyha tassa
santikaṃ gantvā gopphakesu gahetvā paridevamānā gāthamāhaṃsu -

203. “Chinnaṃ nu tuyhaṃ hadayaṃ, adu te karuṇā ca natthi amhesu;
Yaṃ no vikandantiyo, anapekkho pabbajasi devā”ti.

Tassattho - sāmi sutasoma, amhe vidhavā katvā gacchantassa appamattakassapi
sinehassa abhāvena tava hadayaṃ amhesu chinnaṃ nu, udāhu karuṇāya abhāvena
kāruṇṇaṃ vā natthi, yaṃ no evaṃ vikandantiyo pahāya pabbajasīti.

Mahāsatto tāsam pādamūle parivattitvā paridevamānānaṃ paridevanasaddaṃ sutvā
anantaraṃ gāthamāha -

204. “Na ca mayhaṃ chinnaṃ hadayaṃ, atthi karuṇāpi mayhaṃ tumhesu;
Saggañca patthayāno, tena ahaṃ pabbajissāmī”ti.

Tattha saggañcāti ahaṃ saggañca patthayanto yasmā ayaṃ pabbajjā nāma
buddhādīhi vaṇṇitā, tasmā pabbajissāmi, tumhe mā cintayitthāti tā assāsesi.

Athassa aggamahesiyā ārocesuṃ. Sā garubhārā paripuṇṇagabbhāpi samānā āgantvā
mahāsattaṃ vanditvā ekamantaṃ ṭhitā tisso gāthāyo abhāsi -

205. “Dulladdhaṃ me āsi sutasoma, yassa te ahaṃ bhariyā;
Yaṃ me vilapantiyā, anapekkho pabbajasi deva.

206. “Dulladdhaṃ me āsi sutasoma, yassa te ahaṃ bhariyā;
Yaṃ me kucchipaṭisandhiṃ, anapekkho pabbajasi deva.

207. “Paripakko me gabbho, kucchigato yāva naṃ vijāyāmi;
Māhaṃ ekā vidhavā, pacchā dukkhāni addakkhī”nti.

205-207. Tattha yaṃ meti yasmā mama vilapantiyā tvaṃ anapekkho pabbajasi, tasmā yaṃ mayā tava santikā aggamahesiṭṭhānaṃ laddhaṃ, taṃ dulladdhameva āsi. Dutiyagāthāya yasmā maṃ tvaṃ kucchipaṭisandhiṃ pahāya anapekkho pabbajasi, tasmā yaṃ mayā tava bhariyattaṃ laddhaṃ, taṃ dulladdhaṃ meti attho. Yāva nanti yāvāhaṃ taṃ gabbhaṃ vijāyāmi, tāva adhivāsehi.

Tato mahāsatto gāthamāha -

208. “Paripakko te gabbho, kucchigato iṅgha tvaṃ vijāyassu;
Puttaṃ anomavaṇṇaṃ, taṃ hitvā pabbajissāmī”ti.

Tattha puttanti, bhadde, tava gabbho paripakkoti jānāmi, tvaṃ pana vijāyamānā puttaṃ vijāyissasi, na dhītaraṃ, sā tvaṃ sotthinā vijāyassu puttaṃ, ahaṃ pana saddhiṃ tayā taṃ puttaṃ hitvā pabbajissāmiyevāti.

Sā tassa vacanaṃ sutvā sokaṃ sandhāretuṃ asakkontī “ito dāni paṭṭhāya, deva, amhākaṃ sirī nāma natthī”ti ubho hi hatthehi hadayaṃ dhārayamānā assūni muñcantī mahāsaddena paridevi. Atha naṃ samassāsento mahāsatto gāthamāha -

209. “Mā tvaṃ cande rudi, mā soci vanatimiramattakkhi;
Āroha varapāsādaṃ, anapekkho ahaṃ gamissāmī”ti.

Tattha mā tvaṃ cande rudīti, bhadde candādevi, tvaṃ mā rodi mā soci. Vanatimiramattakkhīti girikaṇṇikapupphasamānanette. Pāḷiyaṃ pana “koviḷāratambakkhī”ti likhitaṃ, tassā koviḷārapupphaṃ viya tambanetteti attho.

Sā tassa vacanaṃ sutvā ṭhātuṃ asakkontī pāsādaṃ āruyha rodamānā nisīdi. Atha naṃ bodhisattassa jeṭṭhaputto disvā “kiṃ nu kho me mātā rodantī nisinnā”ti taṃ pucchanto gāthamāha -

210. “Ko taṃ amma kopesi, kiṃ rodasi pekkhasi ca maṃ bālhaṃ;
Kaṃ avajjhaṃ ghātemi, ñātīnaṃ udikkhamānāna”nti.

Tattha kopesīti, amma! Ko nāma taṃ kopesi, ko te appiyaṃ akāsi. Pekkhasi cāti maṃ bālhaṃ pekkhantī kiṃkāraṇā rodasīti adhippāyo. Kaṃ avajjhaṃ ghātemīti aghātetabbampi kaṃ ghātemi attano ñātīnaṃ udikkhamānānaññeva, akkhāhi meti pucchati.

Tato devī gāthamāha -

211. “Na hi so sakkā hantuṃ, vijitāvī yo maṃ tāta kopesi;
Pitā te maṃ tāta avaca, anapekkho ahaṃ gamissāmī”ti.

Tattha vijitāvīti, tāta, yo maṃ imissā pathaviyā vijitāvī kopesi, appiyasamudācārena me hadaye kopañca sokañca pavesesi, so tayā hantuṃ na sakkā, mañhi, tāta, tava pitā “ahaṃ rajjasiriñca tañca pahāya araññaṃ pavisitvā pabbajissāmī”ti avaca, idaṃ me rodanakāraṇanti.

So tassā vacanaṃ sutvā “amma! Kiṃ nāma tvaṃ kathesi, nanu evaṃ sante mayaṃ anāthā nāma bhavissāmā”ti paridevanto gāthamāha -

212. “Yohaṃ pubbe niyyāmi, uyyānaṃ mattakuñjare ca yodhemi;
Sutasome pabbajite, kathaṃ nu dāni karissāmī”ti.

Tassattho - yo ahaṃ pubbe catuājaññayuttaṃ sabbālaṅkārapaṭimaṇḍitaṃ rathaṃ abhiruyha uyyānaṃ gacchāmi, mattakuñjare ca yodhemi, aññehi ca assakīlādīhi kīlāmi, svāhaṃ idāni sutasome pabbajite kathaṃ karissāmīti?

Athassa kaniṭṭhabhātā sattavassiko te ubhopi rodante disvā mātaraṃ upasaṅkamitvā, “amma! Kiṃkāraṇā tumhe rodathā”ti pucchitvā tamatthaṃ sutvā “tena hi mā rodatha, ahaṃ tātassa pabbajitūṃ na dassāmī”ti ubhopi te assāsetvā dhātiyā saddhiṃ pāsādā oruyha pitu santikaṃ gantvā, “tāta, tvaṃ kira amhe akāmake pahāya ‘pabbajāmī’ti vadasi, ahaṃ te pabbajitūṃ na dassāmī”ti pitaraṃ gīvāya daḷhaṃ gahetvā gāthamāha -

213. “Mātucca me rudantya, jeṭṭhassa ca bhātuno akāmassa;
Hatthehi te gahessaṃ, na hi gacchasi no akāmāna”nti.

Mahāsatto cintesi - “ayaṃ me paripanthaṃ karoti, kena nu kho naṃ upāyena paṭikkamāpeyya”nti. Tato dhātiṃ oloketvā, “amma! Dhāti handimaṃ maṇikkhandhapiḷandhanaṃ, taveso hotu hatthe, puttaṃ apanehi, mā me antarāyaṃ karī”ti sayaṃ puttaṃ hatthe gahetvā aparetuṃ asakkonto tassā lañjaṃ paṭijānetvā gāthamāha -

214. “Uṭṭhehi tvaṃ dhāti, imaṃ kumāraṃ ramehi aññattha;
Mā me paripanthamakāsi, saggamaṃ mama patthayānassā”ti.

Tattha imaṃ kumāranti, amma! Dhāti tvaṃ uṭṭhehi, imaṃ kumāraṃ aparetvā āgantvā imaṃ maṇiṃ gahetvā aññattha naṃ abhiramehīti.

Sā lañjaṃ labhitvā kumāraṃ saññāpetvā ādāya aññattha gantvā paridevamānā gāthamāha -

215. “Yaṃ nūnimaṃ dadeyyaṃ pabhaṅkaraṃ, ko nu me imināttho;
Sutasome pabbajite, kiṃ nu menaṃ karissāmī”ti.

Tassattho - yaṃ nūna ahaṃ imaṃ lañjatthāya gahitaṃ pabhaṅkaraṃ suppbhāsaṃ maṇiṃ dadeyyaṃ, ko nu mayhaṃ sutasomanarinde pabbajite iminā attho, kiṃ nu menaṃ karissāmi, ahaṃ tasmīṃ pabbajite imaṃ labhissāmi, labhantīpi ca kiṃ nu kho etaṃ karissāmi, passatha me kammanti.

Tato mahāsenagutto cintesi - “ayaṃ rājā “gehe me dhanaṃ manda”nti saññaṃ karoti maññe, bahubhāvamassa kathessāmī”ti. So uṭṭhāya vanditvā gāthamāha -

216. “Koso ca tuyhaṃ vipulo, koṭṭhāgāraṇca tuyhaṃ paripūraṃ;
Pathavī ca tuyhaṃ vijitā, ramassu mā pabbaji devā”ti.

Taṃ sutvā mahāsatto gāthamāha -

217. “Koso ca mayhaṃ vipulo, koṭṭhāgāraṇca mayhaṃ paripūraṃ;
Pathavī ca mayhaṃ vijitā, taṃ hitvā pabbajissāmī”ti.

Taṃ sutvā tasmīṃ apagata kulavaḍḍhanasetṭhi nāma uṭṭhāya vanditvā gāthamāha -

218. “Mayhampi dhanaṃ pahūtaṃ, saṅkhyātuṃ nopi deva sakkomi;
Taṃ te dadāmi sabbampi, ramassu mā pabbaji devā”ti.

Taṃ sutvā mahāsatto gāthamāha -

- 219.** “Jānāmi dhanam pahūtam, kulavaḍḍhana pūjito tayā casmi;
Saggañca patthayāno, tena aham pabbajissāmī”ti.

Taṃ sutvā kulavaḍḍhane apagata mahāsatto somadattam kaniṭṭhabhātaram
āmantetvā, “tāta, aham pañjarapakkhitto vanakukkuṭo viya ukkaṇṭhito, maṃ
gharāvāse anabhirati abhibhavati, ajjeva pabbajissāmi, tvaṃ imaṃ rajjam paṭipajjā”ti
rajjam niyyādentō gāthamāha -

- 220.** “Ukkaṇṭhitosmi bālham, arati maṃ somadatta āvisati;
Bahukāpi me antarāyā, ajjevāham pabbajissāmī”ti.

Taṃ sutvā sopi pabbajitukāmo taṃ dīpento itaram gāthamāha -

- 221.** “Idaṇca tuyham rucitam, sutasoma ajjeva dāni tvaṃ pabbaja;
Ahampi pabbajissāmi, na ussahe tayā vinā aham ṭhātu”nti.

Atha naṃ so paṭikkhipitvā upaḍḍham gāthamāha -

- 222.** “Na hi sakkā pabbajitum, nagare na hi paccati janapade cā”ti.

Tattha na hi paccatīti idāneva tāva mama pabbajjādhippāyam sutvāva imasmiṃ
dvādasayojanike sudassananagare ca sakalajanapade ca na paccati, koci uddhane
aggiṃ na jāleti, amhesu pana dvīsu pabbajitesu anāthāva raṭṭhavāsino bhavissanti,
tasmā na hi sakkā tayā pabbajitum, ahameva pabbajissāmīti.

Taṃ sutvā mahājano mahāsattassa pādamūle parivattitvā paridevanto
upaḍḍhagāthamāha -

“Sutasoma pabbajite, katham nu dāni karissāmā”ti.

Tato mahāsatto “alam mā socayittha, aham cirampi ṭhatvā tumhehi vinā bhavissāmi,
uppannasāṅkhāro hi nicco nāma natthī”ti mahājanassa dhammam kathento āha -

223. “Upanīyatidaṃ maññe, parittaṃ udakaṃva caṅkavāramhi;
Evaṃ superittake jīvite, na ca pamajjitum kālo.
224. “Upanīyatidaṃ maññe, parittaṃ udakaṃva caṅkavāramhi;
Evaṃ superittake jīvite, andhabālā pamajjanti.
225. “Te vaḍḍhayanti nirayam, tiracchānayaniṅca pettivisayañca;
Taṇhāya bandhanabaddhā, vaḍḍhenti asurakāya”nti.

223-225. Tattha upanīyatidaṃ maññeti, tāta, “idaṃ jīvitam upanīyatī”ti aham
maññāmi. Aññesu suttesu upasaṃharaṇattho upaniyyanattho, idha pana
pariyādānattho. Tasmā yathā parittaṃ udakaṃ rajakānam khāracaṅkavāre
pakkhittaṃ sīgham pariyādiyati, tathā jīvitampi. Evaṃ superittake jīvite taṃ
parittakaṃ āyusaṅkhāram gahetvā vicarantānam sattānam na puññakiriyāya
pamajjitum kālo, appamādova kātuṃ vaṭṭatīti ayamettha attho. Andhabālā
pamajjantīti ajarāmarā viya hutvā gūthakalale sūkarā viya hutvā kāmapaṅke
nimujjantā pamajjanti. Asurakāyanti kāḷakañjikaasurayoniṅca vaḍḍhentīti attho.

Evam mahāsatto mahājanassa dhammaṃ desetvā pubbakaṃ nāma pāsādaṃ āruyha sattamāya bhūmiyā t̥hito khaggena cūlaṃ chinditvā “ahaṃ tumhākaṃ kiñci na homi, attano rājānaṃ gaṇhathā”ti saveṭhanaṃ cūlaṃ mahājanassa antare khiṇi. Taṃ gahetvā mahājano bhūmiyaṃ parivaṭṭento parivaṭṭento paridevi. Tasmim̐ t̥hāne mahantaṃ rajaggaṃ ut̥thahi. Paṭikkamitvā t̥hitajano taṃ oloketvā “rañña cūlaṃ chinditvā saveṭhanā cūlā mahājanassa antare khittā bhavissati, tenāyaṃ pāsādassa avidūre rajavaṭṭi uggatā”ti paridevanto gāthamāha -

226. “Ūhaññate rajaggaṃ avidūre, pubbakamhi ca pāsāde;
Maññe no kesā chinnā, yasassino dhammarājassā”ti.

Tattha ūhaññateti ut̥thahati. Rajagganti rajakkhandho. Avidūreti ito amhākaṃ t̥hitaṭṭhānato avidūre. Pubbakamhīti pubbakapāsādassa samīpe. Maññe noti amhākaṃ dhammarājassa kesā chinnā bhavissantīti maññaṃ.

Mahāsatto paricārikaṃ pesetvā pabbajitaparikkhāre āharāpetvā kappakena kesamassuṃ ohārāpetvā alaṅkāraṃ sayanapit̥ṭhe pādetvā rattapaṭānaṃ dasāni chinditvā tāni kāsāyāni nivāsetvā mattikāpattaṃ vāmaamsakūṭe laggetvā kattaradaṇḍaṃ ādāya mahātale aparāparaṃ caṅkamitvā pāsādā otaritvā antaravīthim̐ paṭipajji. Gacchantaṃ pana naṃ na koci sañjāni. Athassa sattasatā khattiyakañña pāsādaṃ abhiruhitvā taṃ adisvā ābharaṇabhaṇḍameva disvā otaritvā avasesānaṃ soḷasasahassānaṃ itthīnaṃ santikaṃ gantvā “amhākaṃ piyasāmiko sutasomamahissaro pabbajito”ti mahāsaddena paridevamānāva bahi nikkhamim̐su. Tasmim̐ khaṇe mahājano tassa pabbajitabhāvaṃ aññāsi, sakalanagaraṃ saṅkhubhitvā “rājā kira no pabbajito”ti rājadvāre sannipati, mahājano “idha rājā bhavissati, ettha bhavissati”ti pāsādādāni rañño paribhogat̥ṭhānāni gantvā rājānaṃ adisvā -

227. “Ayamassa pāsādo, sovaṇṇapupphamālyavītikiṇṇo;
Yahimanuvicari rājā, parikiṇṇo itthāgārehi.

228. “Ayamassa pāsādo, sovaṇṇapupphamālyavītikiṇṇo;
Yahimanuvicari rājā, parikiṇṇo ñātisaṅghena.

229. “Idamassa kūtāgāraṃ, sovaṇṇapupphamālyavītikiṇṇaṃ;
Yahimanuvicari rājā, parikiṇṇo itthāgārehi.

230. “Idamassa kūtāgāraṃ, sovaṇṇapupphamālyavītikiṇṇaṃ;
Yahimanuvicari rājā, parikiṇṇo ñātisaṅghena.

231. “Ayamassa asokavanikā, supupphitā sabbakālikā rammā;
Yahimanuvicari rājā, parikiṇṇo itthāgārehi.

232. “Ayamassa asokavanikā, supupphitā sabbakālikā rammā;
Yahimanuvicari rājā, parikiṇṇo ñātisaṅghena.

233. “Idamassa uyyānaṃ, supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ;
Yahimanuvicari rājā, parikiṇṇo itthāgārehi.

234. “Idamassa uyyānaṃ, supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ;
Yahimanuvicari rājā, parikiṇṇo ñātisaṅghena.

235. “Idamassa kaṇikāraṇaṃ, supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ;
Yahimanuvicari rājā, parikiṇṇo itthāgārehi.
236. “Idamassa kaṇikāraṇaṃ, supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ;
Yahimanuvicari rājā, parikiṇṇo ñātisaṅghena.
237. “Idamassa pāṭalivaṇaṃ, supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ;
Yahimanuvicari rājā, parikiṇṇo itthāgārehi.
238. “Idamassa pāṭalivaṇaṃ, supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ;
Yahimanuvicari rājā, parikiṇṇo ñātisaṅghena.
239. “Idamassa ambavaṇaṃ, supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ;
Yahimanuvicari rājā, parikiṇṇo itthāgārehi.
240. “Idamassa ambavaṇaṃ, supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ;
Yahimanuvicari rājā, parikiṇṇo ñātisaṅghena.
241. “Ayamassa pokkharāṇī, saṅghannā aṇḍajehi vītikiṇṇā;
Yahimanuvicari rājā, parikiṇṇo itthāgārehi.
242. “Ayamassa pokkharāṇī, saṅghannā aṇḍajehi vītikiṇṇā;
Yahimanuvicari rājā, parikiṇṇo ñātisaṅghenā”ti. -

Imāhi gāthāhi paridevanto vicari.

227-242. Tattha vītikiṇṇoti sovaṇṇapupphehi ca nānāmālyehi ca samokiṇṇo.
Parikiṇṇoti parivārito. Itthāgārehi dāsiyo upādāya itthiyo itthāgārā nāma.
Ñātisaṅghenāti amaccāpi idha ñātayo eva. Kūṭāgāranti sattaratanavacitto
sayanakūṭāgāragabbho. Asokavanikāti asokavanabhūmi. Sabbakālikāti
sabbakālaparibhogakkhamā niccapupphitā vā. Uyyānanti
nandanavanacittalatāvanasadisaṃ uyyānaṃ. Sabbakālikanti chasupi utūsu
uppajjanakapupphaphalasaṅghannaṃ. Kaṇikāraṇādīsu sabbakālikanti sabbakāle
supupphitaphalitameva. Saṅghannāti nānāvidhehi jalajathalajakusumehi suṭṭhu
saṅghannā. Aṇḍajehi vītikiṇṇāti sakuṇasaṅghehi okiṇṇā.

Evam tesu tesu ṭhānesu paridevitvā mahājano puna rājaṅgaṇaṃ āgantvā -

243. “Rājā vo kho pabbajito, sutasomo rajjaṃ imaṃ pahatvāna;
Kāsāyavatthavasano, nāgo va ekako caratī”ti. -

Gāthaṃ vatvā attano ghare vibhavaṃ pahāya puttadhītaro hatthesu gahetvā
nikkhamitvā bodhisattasseva santikaṃ agamāsi, tathā mātāpitāro puttadārā
soḷasasahassā ca nāṭakitthiyo. Sakalanagaraṃ tucchaṃ viya aho si, janapadavāsinopi
tesaṃ pacchato pacchato gamiṃsu. Bodhisatto dvādasayojanikaṃ parisaṃ gahetvā
himavantābhimukho pāyāsi. Athassa abhinikkhamaṇaṃ ñatvā sakko vissakammaṃ
āmantetvā, “tāta vissakamma, sutasomamahārājā abhinikkhamaṇaṃ nikkhanto,
vasanaṭṭhānaṃ laddhuṃ vaṭṭati, samāgamo ca mahā bhavissati, gaccha
himavantapadese gaṅgātīre tiṃsayojanāyāmaṃ pañcadasayojanavittataṃ
assamapadaṃ māpehi”ti pesesi. So tathā katvā tasmim assamapade
pabbajitaparikkhāre paṭiyādetvā ekapadikamaggaṃ māpetvā devalokameva gato.

Mahāsatto tena maggena gantvā taṃ assamapadaṃ pavisitvā paṭthamaṃ sayamaṃ pabbajitvā pacchā sese pabbājesi, aparabhāge bahū pabbajimsu. Tiṃsayojanikaṃ ṭhānaṃ paripūri. Vissakammena pana assamamāpitaniyāmo ca bahūnaṃ pabbajitaniyāmo ca bodhisattassa assamapadasaṃvidahitaniyāmo ca hatthipālajātake āgatanayeneva veditabbo. Tattha mahāsatto yassa yasseva kāmavitakkādi micchāvitakko uppajjati, taṃ taṃ ākāseṇa upasaṅkamtvā ākāse pallaṅkena nisīditvā ovaḍanto gāthādvayamāha -

244. “Māssu pubbe ratikīlītāni, hasitāni ca anussaritttha;
Mā vo kāmā haniṃsu, rammañhi sudassanaṃ nagaraṃ.

245. “Mettacittaṇca bhāvētha, appamāṇaṃ divā ca ratto ca;
Agacchittha devapuraṃ, āvāsaṃ puññakammaṇi”nti.

244-245. Tattha ratikīlītānīti kāmaratiyo ca kāyavācākhīḍḍāvasena pavattakīlītāni ca. Mā vo kāmā haniṃsūti mā tumhe vatthukāmakilesakāmā haniṃsu. Rammaṃ hīti sudassananagaraṃ nāma ramaṇīyaṃ, taṃ mā anussaritttha. Mettacittanti idaṃ desanāmatameva, so pana cattāropi brahmavihāre ācikkhi. Appamāṇanti appamāṇasattāramaṇaṃ. Agacchitthāti gamissatha. Devapuranti brahmalokaṃ.

Sopi isigaṇo tassovāde ṭhatvā brahmalokaparāyaṇo ahoṣīti sabbamaṃ hatthipālajātake āgatanayeneva kathetabbaṃ.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā “na, bhikkhave, idāneva, pubbepi tathāgato mahābhiniikkhamaṇaṃ nikkhantoyevā”ti vatvā jātaṃ samodhānesi “tadā mātāpitara mahārājakulāni ahesuṃ, candādevī rāhulamātā, jeṭṭhaputto sārīputto, kaniṭṭhaputto rāhulo, dhāti khujjuttarā, kulavaḍḍhanaseṭṭhi kassapo, mahāsenagutto moggallāno, somadattakumāro ānando, sesaparīsā buddhaparīsā, sutasomaṛājā pana ahameva ahoṣi”nti.

Cūḷasutasomajātakavaṇṇanā pañcamā.

Jātakuddānaṃ -

Suvapaṇḍitajambukakuṇḍalino, varakaññaamalambusajātakañca;
Pavaruttamasāṅkhasirīvhayako, sutasomaarindamarājavaro.

Cattālīsaniṭṭhapaṇṇanā niṭṭhitā.

ΠΑΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΑΥΤΗ ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η παρούσα μετάφραση αποτελεί μέρος του PaliVerse Project, της πρώτης πλήρους και ενιαίας αγγλικής μετάφρασης του Κανόνα Πάλι, μαζί με τα Σχόλια (Aṭṭhakathā) και τα Υποσχόλια (Ṭīkā) και συνοδεύεται από διαδραστικά εργαλεία μελέτης. Το PaliVerse είναι ένα έργο σε εξέλιξη. Οι μεταφράσεις που δημιουργούνται με τεχνητή νοημοσύνη βελτιώνονται συνεχώς μέσω αναθεωρήσεων και σχολίων από ειδικούς. Το παρόν κείμενο αποτελεί την πιο πρόσφατη μετάφραση κατά την ημερομηνία λήψης.

Ημερομηνία δημιουργίας PDF: 14 Σεπτεμβρίου 2026

ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΑΘΕΣΕΤΕ ΤΗΝ ΠΗΓΗ

PaliVerse (2026). Σχόλια. Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια. 5. Η συλλογή των μικρών κειμένων. 15. Σχόλια για το βιβλίο των ιστοριών γέννησης-2. 17. Το βιβλίο των σαράντα έχει ανακτηθεί από το paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος
Κέντρο Μελέτης και Πρακτικής Βουδισμού Τεραβάδα
Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία εγγεγραμμένη στην Ελλάδα
Το παρόν PDF μπορεί να διανέμεται ελεύθερα για σκοπούς μελέτης και πρακτικής.

PaliVerse.org